

Underhållsansvaret för statens renskötsel­anläggningar

Betänkande av Renskötsel­anläggningsutredningen

Stockholm 2011

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2011:62

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice.

Omslag: Foto: Christer Wretborn.

Tryckt av Elanders Sverige AB.
Stockholm 2011

ISBN 978-91-38-23624-6
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Landsbygdsdepartementet

Regeringen beslutade den 17 juni 2010 att tillkalla en utredare för att göra en genomgång av de renskötsel­anläggningar som Samefonden har ett underhållsansvar för samt att förhandla med varje berörd sameby om att ta över underhållsansvaret. Samma dag förordnade statsrådet Erlandsson Christer Wretborn som särskild utredare.

Utredningen antog namnet Renskötsel­an­läggningsutredningen. Hovrättsassessorn Nina Nordengren har varit sekreterare i utredningen under tiden 31 augusti 2010–7 augusti 2011.

Härmed överlämnar utredningen sitt betänkande, *Underhållsansvaret för statens renskötsel­an­läggningar*, SOU 2011: 62,

Stockholm i september 2011

Christer Wretborn

Nina Nordengren

Innehåll

Sammanfattning	9
Sammanfattning nordsamiska	11
1 Om uppdraget	13
1.1 Direktivet	13
1.2 Utredningens förutsättningar	13
1.3 Avgränsning och tolkning av uppdraget.....	15
1.4 Genomförandet av utredningsuppdraget	20
2 Allmänna förutsättningar för utredningen	23
2.1 Rätten till renskötsel.....	23
2.2 Förhandlingsgruppen för renskötselanläggningars, FFR, arbete	24
2.2.1 Stängsel mellan samebyarna	26
2.2.2 Slaktanläggningar och stugor för slaktändamål	27
2.2.3 Vägar.....	27
2.2.4 Stugor	27
2.2.5 Övriga anläggningar.....	28
2.3 Samefonden	28
2.3.1 Samefonden, huvudfonden	28
2.3.2 Särredovisade fonder	32
2.3.3 Medel till enskilda samebyar	32
2.3.4 Utredningens kommentar till Samefondens åtaganden m.m.	33

2.4	Kan renskötsel­anläggningar över­låtas till samebyar?	35
2.4.1	Bakgrund	35
2.4.2	Staten över­låter ägan­der­rätten till renskötsel­anläggningarna till samebyarna	38
2.4.3	Utredningens kommentar och slutsats om de rättsliga for­merna för över­låtan­det av under­hålls­ansvaret	42
2.5	Vem före­träder samebyarna?	44
2.6	Renskötsel­anläggningar ne­dan­för odlings­gränsen	46
3	Renskötsel­anläggningarna	47
3.1	Renskötsel­anläggningarna i Väster­botten.....	48
3.1.1	Renskötsel­anläggningar per sameby i Väster­botten	50
3.1.2	Kommentarer från samebyarna	54
3.1.3	Utredningens kommentar	55
3.1.4	Under­hålls­kostnaderna för renskötsel­anläggningar i Väster­botten	56
3.1.5	Vilka anläggningar används inte i rensköt­seln?	58
3.2	Renskötsel­anläggningarna i Jämtland	59
3.2.1	Utredningens kommentar	62
3.2.2	Samefondens under­hålls­ansvar, enligt FFR.....	64
3.2.3	Vilka anläggningar används inte i rensköt­seln?	66
3.3	Renskötsel­anläggningarna i Norrbotten.....	66
3.3.1	Renskötsel­anläggning per sameby i Norrbotten.....	68
3.3.2	Kommentarer från samebyarna och länsstyrelsen	79
3.3.3	Vilka anläggningar används inte i rensköt­seln?	79
3.3.4	Utredningens kommentar	80
3.4	Är under­hållet eftersatt.....	81
3.5	Renskötsel­anläggningarna, en sammanfattning	82
4	Samebyarnas kostnader vid ett över­tagande av under­hålls­ansvaret för renskötsel­anläggningarna	85
4.1	Samebyarnas kostnader för under­hållet	85

4.2	Intrångsersättningarna stannar i berörd sameby.....	88
4.3	Kostnaderna för att riva renskötselänläggningarna	93
4.3.1	Sammanfattning.....	95
5	Utredningens överväganden och förslag	97
5.1	Vilka renskötselänläggningar berörs?	97
5.2	Avtal med samebyarna om att överta underhållsansvaret ...	102
Bilagor		
Bilaga 1	Kommittédirektiv.....	107

Sammanfattning

Utredningens direktiv består av två delar. I en första steg ska utredningen gå igenom de renskötselaneläggningar på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen som Samefonden har underhållsansvaret för och bedöma vilka anläggningar som bör behållas. I nästa steg ska utredningen inleda förhandlingar med berörda samebyar om att överta underhållsansvaret för anläggningarna från Samefonden.

Kartläggningen visar att det är 147 renskötselaneläggningar som omfattas av utredningens uppdrag. Av dessa anläggningar finns 98 anläggningar i Norrbotten, 30 i Västerbotten och 19 på renbetesfjällen i Jämtland. Dessa anläggningar ägs i dag i huvudsak av staten och underhålls av medel från Samefonden.

Övertar de berörda byarna underhållet för de renskötselaneläggningar som Samefonden har underhållsansvaret kan de berörda samebyarnas kostnaderna för renskötselaneläggningarna uppgå till drygt 5 miljoner kronor om året under förutsättningen att 2 procent av anläggningarnas värde avsätts till underhållet. För samebyarna på renbetesfjällen blir kostnaden drygt 0,4 miljoner kronor om året, för samebyarna i Västerbotten och i Norrbotten närmar 0,8 miljoner kronor respektive omkring 4 miljoner kronor. Vissa samebyar på renbetesfjällen och i Västerbotten kan få inte obetydliga kostandsökningar men de mer betydande kostnadsökningar träffar samebyarna i Norrbotten och framförallt några av samebyarna i länet.

Om samtliga intrångsersättningar tillfaller berörd sameby och inte som nu delas mellan samebyn och Samefonden mildras följderna av ett övertagande av underhållsansvaret. Men också intrångsersättningarna varierar kraftigt mellan byarna och det finns inget samband mellan underhållskostnadernas nivå och nivån på ersättningen för intrång. För vissa byar, framförallt i Norrbotten,

kommer underskottet vid ett övertagande av underhållet för renskötselanläggningarna likväl bli betydande.

Berörda samebyar anser att nästan alla anläggningar är viktiga för renskötseln. Samebyarna har emellertid framfört att villkoren för ett övertagande är oklara och pekar bl.a. på utredningens direktiv där olika lösningar för Samefondens framtida intäkter redovisas.

Utredningen har inte funnit att det från samebyarnas sida skulle finna några principiella hinder för att ta över underhållsansvaret för de anläggningar samebyarna anser viktiga i renskötseln. Tvärtom kan byarna se flera fördelar med att själva ansvara för anläggningarna, bl.a. skulle det kunna ge större möjligheter att ge stängslen en mer ändamålsenlig sträckning.

Samtidigt är det frågan om en betydande kostnad som byarna tar på sig. För vissa byar kan det vara frågan om en kostnadsökning på mellan 15 och 25 procent i förhållande till intäkten från renskötseln. Innan byarna anser sig ha möjlighet att träffa avtal om att ta över underhållsansvaret måste de ekonomiska förutsättningarna vara tydliga. Särskilt angeläget är att Samefondens framtid klarläggs. Men också ansvaret för att åtgärda det eftersatta underhållet behöver klarläggas. Mot den bakgrunden bedömer utredningen det inte som möjligt att i nuläget inleda förhandlingar med berörda samebyar om att träffa avtal om ett övertagande av renskötselanläggningarna.

Čoahkkáigeassu

Guorahallama gohččumis leat guokte oasi. Vuosttaš lávkkiis guorahallan galgá geahččat daid boazodoalloásahusaid stáhta eatnamiin gilviráji badjelis ja boazoguohtuneatnamiid maid Sámefoanddas lea bearráigeahččanovttasvástádus ja árvvoštallat makkár ásahusaid galgá sealluhit. Nuppi lávkkiis guorahallan galgá álggahit ráddehallamiid gullevaš čearuin váldit badjel ásahusaid bearráigeahččanovddasvástádusa Sámefoanddas.

Gárten vuoseha ahte leat 147 boazodoalloásahusat mat gullojit guorahallama gohččumii. Dain ásahusain gávdnojit 98 ásahusa Norrbottenis, 30 Västerbottenis ja 19 boazodoalloduoddariin Jämtlánddas. Dát ásahusat oamastuvvot otne Stáhtas ja bearráigeahččot rudaiguin Sámefoanddas.

Jus čearut váldet badjel bearráigeahččama daid boazodoalloásahusain main Sámefoanddas lea bearráigeahččanovddasvástádus de golut boazodoalloásahusaide čearuide masa guoská leat lagabut 5 miljuvna ruvnnu jahkái daid eavttuid mielde ahte 2 proseanta ásahusa árvvus bidjo dikšumii. Golut čearuide boazoguohtunduoddariin lea lagabut 0,4 miljuvna ruvnnu jahkái, čearuide Västerbottenis ja Norrbottenis lagabut 0,8 miljuvna ruvnnu ja sullii 4 miljuvna ruvnnu. Muhtin čearut boazoguohtunduoddariin ja Västerbottenis sáhte oazžut mearkkašahti golloohcamušaid muhto eanet mearkkašahti golloohcamušat mannet čearuide Norrbottenis ja earenoamážit muhtin čearuide leanas.

Jus visot sisabahkkenbuhtadusat mannet gullevaš čerrui ja ii dego dál juhkkovjuvvo čearuid ja Sámefoandda gaska de šaddá álkibut váldit badjel bearráigeahččanovddasvástádusa. Muhto maid sisabahkkenbuhtadusat rivdet sakka čearuid gaska ja ii gávdno oktavuoha bearráigeahččangoluid dási ja sisabahkkema buhtadusa dási gaska. Muhtin čearuide, erenoamážit Norrbottenis, vuollebáza badjelváldimis bearráigeahččamis boazodoalloásahusain dan dihte šaddá mearkkašahti.

Gullelaš čearut oaiivildit ahte meastá visot ášahusat leat dehálaččat boazodollui. Čearut lea goitge buktán ovdan ahte eavttut badjelváldimii leat eahpečielgasat ja čujuhit earret iežá guorahallama gohččumii gos sierra čovdosat Sámefoandda boahhtevaš sisboaduide čilgejuvvojit.

Guorahallan ii lea gávnahan ahte čearuid bealis galge leat makkárga prinsihpalaš eastagat váldit badjel bearráigeahččanovddasvástádusa daid ášahusain maid čearuid mielas leat dehálaččat boazodollui. Čearut oidnet eanet ovdamuniid ieš atnit ovddasvástádusa ášahusain, earret iežá livčče buktán buoret vejolašvuodaid geassit áiddiid dakko gos heive buorebut.

Seammas lea sáhka mearkkašahti golu birra man čearut váldet badjel. Muhtin čearuide sáhttá leat sáhka gollolassánemiin gaskkal 15 ja 25 proseanta sisboaduin boazodoalus. Ovdal go čearut oaiivildit ahte sis lea vejolašvuhta dohkkehit soahpamuša váldit badjel bearráigeahččanovddasvástádusa de ekonomalaš eavttut fertejit leat čielgasat. Erenoamáš dehálaš lea ahte Sámefoandda boahhteáigi čielgá. Muhto maid ovddasvástádus divvumis dan heajus bearráigeahču ferte čielgat. Dan duogážiin guorahallan árvoštallá ahte otne ii leat vejolaš álggahit ráddehallamiid gullelaš čearuiguin dohkkehit soahpamuša váldit badjel boazodoalloásahusaid.

1 Om uppdraget

1.1 Direktivet

Utredningens direktiv finns i *bilaga 1*. Enligt direktivet är uppdraget att,

1. göra en genomgång av behovet av att behålla de renskötsel-anläggningar på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen som Samefonden har underhållsansvaret för,
2. i de fall anläggningen bör behållas, inleda förhandlingar med berörd sameby om övertagande av underhållsansvaret,
3. i de fall samebyn inte vill överta underhållsansvaret för anläggningen, överväga om den bör rivras om inte anläggningen behövs för allmänna ändamål och i sådana fall lämna förslag till hur det fortsatta underhållet bör finansieras.

Utredningsuppdraget består således av två delar. En del som innebär en genomgång och kartläggning av de renskötsel-anläggningar som finns på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen som Samefonden har underhållsansvaret för. Den andra delen innebär att utredningens ska förhandla med berörda samebyar om att överta underhållsansvaret för de renbetesanläggningar på statens mark som bör behållas.

1.2 Utredningens förutsättningar

I direktivet anges motiv och bakgrund för utredningen. I direktivet erinras om att staten är ägare, huvudman, förvaltare, tillsynsansvarig eller underhållsansvarig för ett stort antal anläggningar på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen.

Anläggningarna har i de flesta fall uppförts som beredskapsarbeten i början av 1950-talet.

I februari 1972 tillkallades sakkunniga med uppdrag att förhandla med landets samebyar om att överta underhållsansvaret för vissa renskötseanläggningar. De sakkunniga, som tog namnet Förhandlingsgruppen för renskötseanläggningar, föreslog efter förhandlingar med berörda samebyar att vissa anläggningar som samebyarna inte ville ta emot eller som förhandlingsgruppen bedömde att staten även i fortsättningen borde vara ägare till eller huvudman för skulle underhållas med medel från Samefonden. Det var främst frågan om byskiljande stängsel, stugor, slakterier, vägar, båthus och bryggor som till största delen användes i renskötseln. Styrelsen för Samefonden åtog sig genom beslut i maj 1983 att finansiera underhållet av dessa anläggningar. Det är länsstyrelserna i de berörda länen som årligen ansöker om en ram för underhållet och som beslutar hur de beviljade medlen ska användas.

Kostnaderna för underhållet beräknades och fastställdes till 2 procent av anläggningarnas återanskaffningskostnader. I direktivet påpekas att under åren 2007 och 2008 understeg de medel styrelsen för Samefonden beviljade för underhållet de faktiska kostnaderna. År 2009 yrkade länsstyrelserna Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att närmare 5,7 miljoner kronor skulle få användas, vilket styrelserna ansåg motsvarade de verkliga kostnaderna. Det skulle peka mot ett totalt återanskaffningsvärde för anläggningar på mellan 250 och 300 miljoner kronor. För år 2009 beviljades knappt 2 miljoner kronor för underhållet.

De medel som Samefonden disponerar kommer huvudsakligen från avgifter för upplåtelse av nyttjanderätt på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Enligt rennäringslagen (1971:437) ska hälften av upplåtelseavgifterna tillfalla berörd sameby och den andra hälften Samefonden. Regeringen beslutar för varje år det högsta belopp som styrelsen för Samefonden får disponera för den med fondmedel finansierade verksamheten.

I direktivet görs en hänvisning till ett förslag från Rennäringspolitiska kommitténs betänkande *En ny rennäringspolitik – öppna samebyar och samverkan med andra markanvändare* (SOU 2001:101). Kommitténs förslag innebär att samtliga intrångsersättningar bör tillfalla berörd sameby och inte som nu delas mellan samebyn och Samefonden. Som framhålls i direktivet skulle, om förslaget genomförs, Samefondens inkomster minska. Enligt kommittén motiverar detta att de anläggningar som Samefonden

enligt åtagandet underhåller gås igenom med målsättningen att underhållsansvaret förs över till staten eller samebyn.

Av direktivet framgår inte om regeringen har för avsikt att genomföra kommitténs förslag i detta avseende. Det ligger heller inte inom ramen för Renskötselansättningsutredningens uppdrag att lämna förslag angående Samefondens verksamhet.

Det är heller inte Rennäringspolitiska kommitténs förslag som, enligt direktivet, motiverar uppdraget. I stället pekar direktivet på länsstyrelsernas bedömning att de verkliga underhållskostnaderna uppgår till närmare 5,7 miljoner per år, vilket motsvarar nästan 70 procent av det belopp som står till förfogande för Samefondens styrelse för bidragsgivning till olika ändamål. Det bör av dessa skäl, enligt direktivet, ske en genomgång av Samefondens underhållsansvar för anläggningarna ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Genomgången ska ligga till grund för att förhandla med berörd sameby att överta underhållsansvaret för anläggningarna. Det skulle minska Samefondens utgifter. Motivet för uppdraget får alltså i första hand uppfattas som en önskan att minska Samefondens utgifter för vissa renskötselansättningar.

Utredningen ska samråda med länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Sametinget och andra berörda myndigheter samt med Svenska Samernas Riksförbund (SSR) och andra berörda organisationer.

1.3 Avgränsning och tolkning av uppdraget

Utredningsuppdraget avser de renskötselansättningar på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen för vilka Samefonden har underhållsansvaret. Uppdraget kan därmed förefalla vara väl avgränsat såväl geografiskt som innehållsligt. De anläggningar det är fråga om är byskiljande stängsel, stugor, slaktanläggningar, vägar, båthus och bryggor. Den geografiska avgränsningen är statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen.

Renbetesfjällen är beläget i Jämtland och all mark på renbetesfjällen är statligt ägd. Den totala arealen utgörs av cirka 1,1 miljoner hektar. Det finns 11 samebyar. Därutöver disponerar även Idre Nya Sameby i Dalarna mark i Jämtland (Jakt och fiske i samverkan, SOU 2005:116, s. 333). De samebyar som kan vara berörda på renbetesfjällen skulle därmed vara följande, (www.sametinget.se/2368):

1. Voernese
2. Ohredahke
3. Raedtievaerie
4. Jiingevaerie
5. Jovnevaerie
6. Njaarke
7. Kall
8. Mittådalen
9. Hanölsdalen
10. Tåssåsen
11. Ruvhten Sijte
12. Idre Nya

Med mark ovanför odlingsgränsen avses den mark i Lappland som är belägen ovanför odlingsgränsen. Den marken ligger i Norrbottens och i Västerbottens län. Marken ovanför odlingsgränsen utgörs av både privat och statlig mark. Eftersom bara statens mark omfattas skulle eventuella renskötselänläggningar som kan finnas på privat mark falla utanför uppdraget.

Den totala markarealen ovanför odlingsgränsen i Västerbottens län är cirka 1,8 miljoner hektar. Av denna mark ägs cirka 0,5 miljoner hektar, knappt 30 procent av privata subjekt. Återstoden, alltså cirka 1,2 miljoner hektar är statligt ägd mark, (uppgifter om markareal finns i Jakt och fiske i samverkan, SOU 2005:116 s. 336). I Västerbotten finns det sex samebyar ovanför odlingsgränsen (www.sametinget.se/2367).

1. Gran
2. Ran
3. Ubmeje
4. Vapsten
5. Vilhelmina norra
6. Vilhelmina södra

I Norrbotten är 90 procent av marken ovanför odlingsgränsen statlig. Det finns 16 samebyar ovanför odlingsgränsen. Dessa är (www.sametinget.se/2370) följande:

1. Könkämä
2. Lainiovuoma
3. Saarivuoma
4. Talma
5. Gabna
6. Laevas
7. Girjas
8. Baste
9. Unna Tjerusj
10. Sirges
11. Jåhkågaska Tjiellde
12. Tuorpon
13. Luokta-Mavas
14. Semisjaur – Njargs
15. Svaipa
16. Vittangi

Från samiskt håll ifrågasätts statens äganderätt till marken. Frågan ligger emellertid utanför utredningens uppdrag. Utredningen utgår följaktligen från att, som anges i direktivet, det är staten som äger marken ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen där renskötsel­anläggningarna är belägna.

Uppdraget är preciserat till de renskötsel­anläggningar på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen som Samefonden har underhållsansvaret för. Som direktivet framhåller är det frågan om anläggningar som i de flesta fall uppförts som beredskaps­arbeten, dvs. av staten. Det utesluter inte att det också kan finnas anläggningar som uppförts av andra t.ex. en sameby och som underhålls med medel från Samefonden. Dessa anläggningar skulle också kunna omfattas av uppdraget.

Enligt rennäringslagens (1971:437) 16 § får sameby inom byns betesområde utföra arbetshage eller annat stängsel för renarna, renslakteri eller annan anläggning som behövs för renskötseln. Är anläggningen avsedd för stadigvarande bruk ska den förläggas till plats som anvisas av markens ägare.

Sameby eller medlem i byn får på utmark inom byns betesområde uppföra renvaktarstuga, kåta, förvaringsbod eller annan mindre byggnad som behövs för renskötseln. Med utmark avses motsatsen till inäga, dvs. all mark som inte är åker, äng eller trädgård (Jakt och fiske i samverkan, SOU 2005:116, s. 182–183).

Det betyder att en del av de anläggningar som omfattas av uppdraget skulle kunna ha uppförts av samebyn eller av medlem i samebyn. Enligt uppgift från länsstyrelserna är dock så inte fallet för de nu aktuella anläggningarna, samtliga har uppförts av staten.

Utredningen visar i det följande att det finns anläggningar som staten uppfört men som överlåtits till samebyarna och vars underhåll finansieras av Samefonden. Dessa anläggningar omfattas av utredningen då de kvalificerande kriterierna, enligt direktivet, är att anläggningen ska ligga på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen och att de underhålls av medel från Samefonden.

Enligt uppgift från länsstyrelserna finns det även renskötsel-anläggningar nedanför odlingsgränsen för vilka Samefonden svarar för underhållet. Renskötselanläggningarna ovanför odlingsgränsen är enligt uppgift från länsstyrelserna belägna på statens mark medan renskötselanläggningarna nedanför odlingsgränsen, enligt samma källa, kan vara belägna på privat mark, exempelvis på Sveaskog AB:s mark. Dessa anläggningar omfattas inte av utredningsuppdraget men redovisas i utredningens sammanställning över de renskötselanläggningar som underhålls med medel från Samefonden.

Bakgrunden till att Samefonden bekostar underhållet av statens renskötselanläggningar får sökas i den genomgång av olika renskötselanläggningar m.m. som gjordes redan på 1970-talet. Som framgår av utredningens direktiv hade Förhandlingsgruppen för renskötselanläggningar (FFR) i uppdrag att förhandla med landets samebyar om att överta underhållsansvaret för vissa renskötselanläggningar. Uppdraget innebar att med utgångspunkt från en redan gjord inventering ta upp förhandlingar med samebyarna och träffa avtal med dessa om övertagande utan vederlag av huvudmannskapet för vissa renskötselanläggningar som tillhörde staten. Innebörden var alltså att äganderätten för renskötselanläggningarna skulle överlåtas från staten till samebyarna (Ds Jo 1978 :11 s. 8).

Avtalen innebar att samebyarna blev ägare till anläggningarna. En del anläggningar som byarna redan ostridigt ägde överläts inte. En del anläggningar hade dock uppförts med medel från både staten och byn. I de fall där det var oklart vem som ägde anläggningen togs den ändå med i överlåtelsen. I arbetet utgick man från att marken ägdes av staten. Eftersom byggnader nu överläts på samebyarna fick byggnaderna karaktär av "byggnad på ofri grund". Enligt 2 kap 7 § jordabalken är överlåtelse av sådant föremål i princip inte giltigt mot tredje man. Normalt försöker man

undvika att situationer av detta slag uppkommer. Av direktivet (till FFR) framgår att avsikten var att överlåtelse med äganderätt skulle vara det normala. Eftersom staten bara i undantagsfall skulle avhända sig marken skulle dock frågan vara av liten praktisk betydelse (a.a. bilaga 16).

Huvudprincipen vid FFR:s förhandlingar var att de anläggningar som uppförts uteslutande för renskötselfändamål skulle överföras på samebyarna. FFR ansåg dock att staten skulle behålla vissa anläggningar trots att det var uppenbart att det var sådana anläggningar som endast användes i renskötself. För en del av dessa anläggningar ansåg FFR att Samefonden skulle överta underhållsansvaret för. Det var fråga om byskiljande stängsel, slakterier, vägar, båthus och ett antal vägar. För andra anläggningar, såsom stigar och broar som även användes av allmänheten, ansåg FFR att staten borde behålla underhållsansvaret, dvs. underhållsansvaret för dessa skulle inte läggas på Samefonden utan bekostas av budgetmedel. Som framgår av utredningens direktiv åtog sig Samefonden genom beslut år 1983 att finansiera underhållet för de anläggningar som FFR föreslagit att Samefonden skulle finansiera.

Sammanfattningsvis innebär detta att utredningens uppdrag omfattar de av staten uppförda och ägda renskötselfanläggningar ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen och som Samefonden i beslut 1983 åtagit sig ett underhållsansvar för. Som utredningen visar i det följande finns det vissa anläggningar som överförts på samebyarna och för vilka Samefonden likväl svarar för underhållet men också oklarheter kring ägandet av några anläggningar där Samefonden bidrager till underhållet.

Vilka anläggningar det gäller måste utredas i första hand genom samtal med berörda länsstyrelser. De anläggningar som samebyarna tidigare efter förhandlingar med FFR övertagit äganderätten och underhållsansvaret för faller utanför uppdraget. Detsamma gäller de anläggningar vars underhåll finansieras med budgetmedel.

Efter att utredningen konstaterat vilka anläggningar som omfattas av uppdraget ska utredningen bedöma behovet av att behålla anläggningarna. Den bedömningen måste göras i nära samverkan med berörda samebyar. Det är frågan om renskötselfanläggningar och det är endast samebyarna som kan bedöma om de behövs för renskötself. Uppdraget innebär att samebyarna ska ta över underhållsansvaret från Samefonden, dvs. samebyarna ska bära kostnaderna för underhållet. Det är således samebyarna som har att avgöra vilka anläggningar som de är beredda att ta över underhållsansvaret

för. De anläggningar som eventuellt återstår har utredningen att bedöma om de behövs för allmänna ändamål. I den bedömningen kan utredningen behöva rådgöra med andra intressenter t.ex. länsstyrelserna i de tre berörda länen. Om utredningens slutsats blir att det finns ett allmänt behov av anläggningen ska utredningen föreslå hur det fortsatta underhållet bör finansieras.

Kommer utredningen till den slutsatsen att en anläggning ska rivas, är det statens ansvar att anläggningen rivs och förs bort. Enligt förordning (2009:1395) 1 § är Sametinget ansvarig förvaltningsmyndighet inom rennäringens område. Detta ansvar har Sametinget övertagit från Jordbruksverket. Det skulle kunna tyda på att Sametinget är den myndighet som har ansvaret för att rivningen genomförs.

Om genomgången visar att anläggningen behövs i renskötseln ska utredningen förhandla med den berörda samebyn om övertagandet av underhållsansvaret. När det gäller formen för överlämnandet är utredningens uppdrag denna gång annorlunda formulerat än i motsvarande uppdrag till FFR 1973. Den gången skulle anläggningarna överlåtas med äganderätt till samebyarna. Utredningens uppdrag har en mer öppen formulering. Enligt direktivet ska utredningen förhandla om övertagandet av underhållsansvaret utan närmare precisering om de rättsliga formerna. I övertagandet av underhållsansvaret ligger naturligtvis också en rätt för den berörda samebyn att utnyttja, använda sig av anläggningen. Utredningens bedömning är att det är utredningens uppgift att avgöra, i samråd med berörd sameby, den lämpliga rättsliga formen för övertagandet.

1.4 Genomförandet av utredningsuppdraget

Utredningen biträds inte av experter. Det har därför varit nödvändigt med ganska omfattande kontakter med i första hand berörda samebyar men också, som anges i direktivet, med länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Sametinget samt Svenska Samernas Riksförbund(SSR). Utredningen har vidare haft möten med företrädare för Samefonden. Utredningen har också genomfört vissa fältbesök för att bilda sig en uppfattning om anläggningarnas betydelse för renskötseln och för att samtala med berörda samebyar på plats. Mot bakgrund av att såväl samebyarna som länsstyrelserna har påpekat att underhållet av

anläggningarna är kraftigt eftersatt har utredningen också bedömt det som viktigt att skapa sig en, om än begränsad, uppfattning om renskötsel­anläggningarnas allmänna skick.

En viktig uppgift för utredningen är att kartlägga de renskötsel­anläggningar som Samefonden finansierar och som omfattas av uppdraget. Eftersom länsstyrelserna i de tre länen ansöker årligen om medel för underhållet av anläggningarna och beslutar om hur medlen ska användas har utredningen utgått från länsstyrelsernas uppgift om vilka anläggningar som berörs. Dessa uppgifter har sedan stämts av i en enkät till samtliga samebyar, dvs. även de samebyar som inte är upptagna på länsstyrelsernas listor, där byarna också getts möjlighet att bedöma behovet av de olika anläggningarna inom samebyns område. Utredningen har också gjort en översiktlig beräkning av de ökade kostnader de olika samebyarna skulle få om de övertar ansvaret för underhållet av de aktuella renskötsel­anläggningar. Beräkningarna har diskuterats med samebyarna. Utredningen har vidare låtit genomföra en beräkning av vad en rivning och bortforsling av anläggningarna skulle kosta.

2 Allmänna förutsättningar för utredningen

I kapitlet ges en kort beskrivning av vissa förutsättningar av betydelse för utredningens arbete och slutsatser. Vissa frågor som utredningen måste ta ställning till, innan förhandlingsarbetet med berörda samebyar kan påbörjas, redovisas. Det görs under följande rubriker:

2.1 Rätten till renskötsel

2.2 Förhandlingsgruppen för renskötselanläggningars, FFR:s, arbete

2.3 Samefonden

2.4 Kan renskötselanläggningar överlåtas till samebyar?

2.5 Vem företräder samebyarna?

2.6 Renskötselanläggningar nedanför odlingsgränsen

2.1 Rätten till renskötsel

I Sverige bor i dag cirka 20 000 samer. Av dessa är det cirka 2 500 som ägnar sig åt renskötsel¹. Rennäringen utövas i 51 samebyar och det totala antalet renar uppgår till cirka 250 000. Rennäringen har omsatt mellan 80 och 100 miljoner kronor per år under senare år varav prisstödet utgör cirka 15 procent. Därutöver tillkommer ersättning för rovdjursförekomst inom renskötselområdet som år 2009 uppgick till cirka 58 miljoner kronor.²

Samerna har egna språk. Den samiska kulturen har sin grund i rennäring samt jakt och fiske. Enligt 1 § rennäringslagen tillkommer renskötselrätten den samiska befolkningen och den grundas på urminnes hävd. Samernas jakt- och fiskerätt är en del av renskötsel-

---

¹ Jakt och fiske i samverkan (SOU 2005:116) s. 88.

² Statistik från sametinget 2010 rensnäringen.

rätten. Vidare ingår en rätt att uppföra anläggningar och mindre byggnader som behövs för renskötsel.

Rätten till renskötsel är i grundlagens mening egendom och därmed skyddad enligt 2 kap. 18 regeringsformen. Innebörden är att renskötselrätten bara får inskränkas om det behövs för att tillgodose angelägna allmänna intressen³.

Den samiska inställningen är att det finns en samisk ensamrätt till statens mark ovanför odlingsgränsen och renbetesfjällen. Denna ensamrätt skulle i första hand grunda sig på äganderätt. Som tidigare framhållit är utredningens utgångspunkt att staten är ägare till den aktuella marken.

I 34 § rennäringslagen anges att de avgifter som staten tar ut för att upplåta exempelvis jakt och fiske inom områden ovanför odlingsgränsen och renbetesfjällen ska tillfalla samerna. De ska delas lika mellan samebyarna och Samefonden. Därutöver får dock länsstyrelsen ta ut en avgift för

1. administration av enskilda upplåtelsen,
2. åtgärder för fiskevård och viltvård, och
3. fiskebevakning och jaktbevakning

Länsstyrelsens avgift får uppgå till högst 50 procent av beloppet enligt rennäringsförordningen(7 §). De tre länsstyrelserna tar regelmässigt ut det högsta beloppet dvs. 50 procent av upplåtelseavgifterna.

2.2 Förhandlingsgruppen för renskötsel- anläggningars, FFR, arbete

Enligt utredningens direktiv tillkallade Kungl. Maj:t den 9 februari 1972 sakkunniga med uppdrag att förhandla med samebyar om övertagande av underhållsansvaret för vissa renskötsel-anläggningar. Detta är inte helt rätt. Uppdraget gavs 1973 och var att med utgångspunkt från en av Lantbruksstyrelsen gjord inventering ta upp förhandlingar med samebyarna och träffa avtal med dessa om övertagande utan vederlag av huvudmannaskapet för vissa av staten tillhöriga renskötsel-anläggningar (Ds Jo 1975:4, delrapport 1, s. 7). Med huvudmannaskap får i sammanhanget avses äganderätt och så uppfattades också uppdraget av de sakkunniga. Uppdraget avsåg

---

³ Jakt och Fiske i samverkan, Slutbetänkande av Jakt- och Fiskerättsutredningen, SOU 2005:116 s. 206–207.

följaktligen att renskötsel­anläggningar skulle över­låtas med ägan­derätt till samebyarna. De sakkunniga bestod av sex experter, varav tre var renägare. De antog namnet Förhandlingsgruppen för renskötsel­anläggningar (FFR). Gruppen redovisade under tiden 1975–1978 fem rapporter (Ds Jo 1975:4, 1975:13, 1976:7, 1977:13, 1978:11). Samtliga uppgifter i detta avsnitt återfinns i delrapport 5, slutredovisning s. 18–28, samt i bilagorna.

FFR förhandlade med samtliga 52 samebyar i landet (idag är antalet samebyar 51). Förhandlingarna omfattade 1 475 anläggningar varav 1 149 överfördes på samebyarna (a.a. s. 18). De kvarstående 326 anläggningar skulle staten i huvudsak behålla huvudmannaskapet för.

Av de 326 anläggningar som staten skulle fortsätta att äga skulle underhållet för en del av anläggningarna bekostas av Samefonden och för en del av anläggningarna med statliga budgetmedel.

Huvudprincipen vid förhandlingarna var att de anläggningar som uppförts och disponerats uteslutande för renskötseländamål överfördes till samebyarna. För vissa anläggningar som stängsel mellan byarna, slakterier och ett antal vägar skulle staten vara fortsatt ägare till och underhållet bekostas av Samefonden. För ytterligare några anläggningar skulle staten vara ägare och underhållet bekostas av budgetmedel. Det var fråga om exempelvis vägar, broar och stigar som användes av allmänheten. Sammanfattningsvis delade alltså FFR in anläggningarna i tre olika huvudgrupper.

1. Anläggningar som samebyarna skulle överta äganderätten till (1 149)
2. Anläggningar som staten skulle äga men som Samefonden skulle ha underhållsansvaret för
3. Anläggningar som staten skulle äga och som staten också skulle underhålla.

Det ska noteras att utredningens uppdrag endast omfattar anläggningarna i punkten 2. Utredningens uppdrag omfattar alltså den del av de 326 anläggningarna som Samefonden skulle bära underhållsansvar för.

Det framgår inte direkt av rapporten hur stor andel av de 326 anläggningarna som Samefonden avsågs att underhålla. Det finns dock en tabell i rapporten över de då uppskattade underhållskostnaderna, tabell 2.1.

Tabell 2.1 Årliga underhållskostnader i kronor för andra renskötsel-anläggningar än de som övertagits av samebyarna fördelat på finansieringskälla i 1978 års prisnivå (Ds Jo 1978:11)

Anläggningar	Samefonden	Budgetmedel
Riksgränsstängsel	-	272 100
Järnvägsstängsel	-	278 900
Stängsel mellan byar	300 040	-
Stugor	36 520	21 440
Slakterier	155 600	-
Vägar	76 400	52 200
Stigar och broar	-	41 720
Övriga anläggningar	460	1 820
Summa	569 020	668 180

Av tabell 2.1 framgår att riksgränsstängsel, järnvägsstängsel samt stugor, vägar och stigar och broar som användes av allmänheten skulle ägas av staten och underhållas med budgetmedel. Dessa anläggningar ingår inte i utredningens uppdrag.

De anläggningar som ingår i utredningens uppdrag är de anläggningar som enligt FFR skulle fortsätta ägas av staten men underhållas av Samefonden. Det var alltså stängsel mellan byarna, slakterier samt vägar och stugor som inte användes av allmänheten. För några slakterier gäller särskilda förhållanden. De överfördes till samebyarna men Samefonden skulle svara för underhållet.

2.2.1 Stängsel mellan samebyarna

Den sammanlagda längden av byskiljande stängsel är 958 km. Anledningen till att de byskiljande stängslen inte överläts till samebyarna var att underhållet av dessa förutsätter en väl fungerande arbetsorganisation. Vid tidpunkten för FFR:s arbete hade det gått en kort tid sedan samebyarna organiserats enligt 1971 års rennäringslag. FFR ansåg därför att samebyarna borde få ytterligare några års erfarenhet men att även de byskiljande stängslen senare borde överlätas till byarna. FFR föreslog därför att förhandlingar om att överföra huvudmannaskapet för de byskiljande stängslen till samebyarna borde genomföras med sikte på ett överförande under perioden 1982–1985. Detta uppdrag borde kunna lämnas till Lantbruksstyrelsen. Enligt FFR:s mening borde dock Samefonden, även

efter överförandet till byarna, svara för underhållskostnaderna av dessa stängsel (delrapport 5 s. 22–23). De årliga underhållskostnaderna på totalt 300 040 fördelade sig länsvis med 16 160 kronor för Jämtland, 58 910 kronor för Västerbotten och 224 970 kronor för Norrbotten. Av ovanstående tabell framgår att den klart tyngsta posten för underhållet av renskötselaneläggningarna utgörs av de byskiljande stängslen.

2.2.2 Slaktanläggningar och stugor för slaktändamål

När det gäller slaktanläggningar är FFR:s rapport något oklar (delrapport 5 s. 25).

Det framgår att staten borde vara ägare till slakterierna till dess att de rustats upp för att uppfylla veterinära krav. Samtidigt framgår att vissa anläggningar överförts till samebyarna. FFR föreslår ändå att Samefonden svarar för underhållet av samtliga slaktanläggningar. Den dåvarande totala kostnaden på 155 600 kronor om året fördelar sig med 20 200 kronor för Jämtland, 40 740 kronor för Västerbotten och 94 660 kronor för Norrbotten.

2.2.3 Vägar

FFR ansåg att de vägar som byggts för renskötselns uteslutande begagnande och som kan hållas stängda för annan trafik bör underhållas av Samefonden. Övriga vägar som även användes av allmänheten skulle bekostas med budgetmedel. Dåvarande totalsumman för underhåll av de vägar som skulle bekostas av Samefonden uppgick till 76 400 kronor. Av dessa avsåg 49 000 kronor Jämtland, och återstoden Norrbotten.

2.2.4 Stugor

Av rapporten framgår att huvudparten av de stugor som enbart utnyttjas för renskötsel förts över på samebyarna. En del stugor används dock för underhållsarbeten. När det gäller de stugor som används för underhållsarbeten för byskiljande stängsel föreslår FFR att underhållet av dem till vidare ska bekostas av Samefonden. I samband med att äganderätten för de byskiljande stängslen förs över till samebyarna bör även dessa stugor ingå i det arbetet. Total-

beloppet för underhållet på 15 080 kronor om året fördelar sig ganska jämt mellan de tre länen.

2.2.5 Övriga anläggningar

Med övriga anläggningar avses ett mindre antal båtbyggor och båthus. Några enstaka båthus belägna i Västerbotten skulle underhållas av Samefonden. Skälet är inte angivet.

2.3 Samefonden

Styrelsen för Samefonden (Fondstyrelsen) är den myndighet som administrerar Samefonden och andra fonder som är kopplade till rennäringsringen. Kammarkollegiet förvaltar kapitalet på Fondstyrelsens uppdrag. Fondstyrelsen består av sex ledamöter. Enligt rennäringsförordningens (1993:384) 24 § är det regeringen som utser ledamöterna, tre av dem på förslag av Sametinget. En av de ledamöter som utses av regeringen är ordförande och har vid lika röstetal i styrelsen utslagsröst. Sedan början på 1990-talet har ordföranden varit same. Tidigare var det generaldirektören i Lantbruksstyrelsen, senare Jordbruksverket, som var ordföranden. Sedan 2007 har dock Sametinget erbjudits att föreslå samtliga sex ledamöter.

2.3.1 Samefonden, huvudfonden

Lappfonden skapades år 1943 genom att olika regionala lappfonder sammanfördes till en fond. År 1971 döptes den om till Samefonden. Samefonden regleras i rennäringsförordningens 16–28 §§. Ur denna fond ska i mån av tillgång på medel bidrag lämnas för att främja rennäringsringen, den samiska kulturen och samiska organisationer (16 §).

Som tidigare anförts gäller enligt rennäringslagen (1971:437) att berörd sameby är berättigade till ersättning för upplåtelse av jakt, fiske, markarrenden på mark ovanför odlingsgränsen i Lappland och på renbetesfjällen. Samebyn har vidare rätt till intrångsersättning för exempelvis gruvnäring, vindkraft, bilbanor, flygplatser om rennäringsringen eller samebymedlemmarnas egen rätt till jakt eller fiske skadas.

Denna ersättning delas mellan Samefonden och den berörda samebyn. Skälet till att ersättningen delas mellan Samefonden och den berörda samebyn är att renskötselrätten, enligt rennäringslagen, tillkommer hela den samiska befolkningen. Genom Samefonden ska även de samer som inte äger renar få ta del av ersättningen vid upplåtelse av jakt, fiske m.m. Detta sker främst genom att Samefondens lämnar bidrag till samisk kultur och samiska organisationer.

Fondens inkomster består av utdelning på kapitalet, avgifter för upplåtelser av jakt, fiske och markarrende, intrångsersättningar som t.ex. ersättning för gruvnäring, vindkraft, bilbanor och flygplatser m.m. enligt rennäringsförordningen (18 §).

Ur Samefonden kan i mån av tillgång på medel, enligt 19 §, bidrag lämnas för

1. inköp eller arrende av mark för renskötsel,
2. rennäringens rationalisering och andra åtgärder till främjande av rennäringen, och
3. främjande av den samiska kulturen och samiska organisationer.

Det är Fondstyrelsen som efter ansökan beviljar bidrag enligt punkterna 1–2. Sametinget fördelar bidrag enligt punkt 3. Sametinget lämnar varje år förslag till Fondstyrelsen om hur stort det belopp ska vara som ska användas för bidrag enligt punkten 3.

Regeringen beslutar varje år på förslag av Fondstyrelsen taket för utdelningen från Samefonden. Detta belopp brukar motsvara Samefondens inkomster. Eftersom fondens kapital är placerat i aktier m.m. varierar intäkterna beroende på börsens utveckling. Men också övriga intäkter kan variera mellan åren t.ex. intäkterna från jakt och fiske beroende på antalet personer som betalar avgift för att jaga eller fiska etc.

Under tiden 1994–2009 har det maximala belopp styrelsen förfogat över under ett år varierat mellan 7 miljoner kronor och 10,5 miljoner kronor. Fram till år 2007 bestämde regeringen den högsta summan som fick delas ut till främjande av den samiska kulturen och samiska organisationen. Detta belopp varierade under tiden 1994–2007 mellan 4 miljoner kronor och 6 miljoner kronor. I tabell 2.2 redovisas de medel Samefonden förfogat över och hur de använts (alla dokument har inte kunnat återfinnas).

Tabell 2.2 Det maximala belopp Samefondens styrelse förfogat över respektive år samt det högsta belopp som får gå till samisk kultur och samiska organisationer samt bidraget till underhåll av renskötselaneläggningar. Belopp i kronor

År	Högsta utdelning enligt regering	Högsta belopp till samisk kultur och organisationer	Bidrag till underhåll av renskötselanelägg.
1994	7 000 000	4 000 000	-
1995	10 500 000	6 000 000	-
1996	-	-	-
1997	7 000 000	4 000 000	2 000 000
1998	-	-	2 600 000
1999	8 000 000	4 480 000	2 653 000
2000	-	-	2 706 000
2001	8 000 000	4 660 000	2 706 000
2002	-	-	2 875 000
2003	-	-	2 932 000
2004	-	-	2 990 000
2005	9 000 000	5 000 000	3 053 000
2006	9 200 000	5 000 000	3 114 000
2007	9 400 000	ej angivet	3 178 000
2008	9 400 000	ej angivet	3 178 000
2009	8 200 000	ej angivet	1 500 000
2010	8 200 000 (+ 3 000 000)	ej angivet	5 079 000

Enligt uppgift från Samefonden är praxis inom Fondstyrelsen att den alltid delar ut lika mycket pengar som regeringen anger som tak för det belopp som kan utdelas. Vidare har Fondstyrelsen alltid delat ut den högsta summan som regeringen tillåtit för utdelning till samisk kultur och samiska organisationer. I praktiken har det gått till så att Samefonden först delat ut det maximala beloppet till samisk kultur och samiska organisationer i en klumpsumma till Sametinget som svarar för fördelningen av medlen på olika ändamål. En väsentlig del av Sametingets medel är ett organisationsstöd, i första hand till SSR. Det belopp som återstår efter bidraget till Sametinget används för andra ändamål varav bidraget till underhåll av renskötselaneläggningarna, åtminstone fram till och med år 2006, tycks ha utgjort huvuddelen.

Som beskrivs närmare i kapitel 3 uppgår den totala underhållskostnaden för renskötselaneläggningarna till drygt 5 miljoner kronor om

året i dagens penningvärde beräknat som 2 procent av anläggningarnas återanskaffningsvärde. I själva verket har bidraget till underhållet under många år varit betydligt lägre. Det är också förklaringen till den allmänna uppfattningen hos samebyarna men också i stor utsträckning hos berörda länsstyrelser att renskötselaneläggningar på många ställen är i dåligt skick. Uppgifterna ovan ger underlag för slutsatsen att efter det att bidrag till samisk kultur och samiska organisationer lämnats med högsta tillåtna belopp har Samefondens medel varit otillräckliga för att säkerställa ett långsiktigt tillfredsställande underhåll av renskötselaneläggningarna.

År 2009 beviljade Samefonden som framgår, av tabell 2.2, ett förhållandevis lågt belopp för underhåll av renskötselaneläggningarna trots att de tre länsstyrelserna tillsammans begärt drygt 5,6 miljoner kronor av Samefonden till underhållet. Enligt Samefonden fick det låga beloppet om 1,5 miljoner kronor dessutom bara användas för underhåll av stängsel. Det ledde till att de tre länsstyrelserna i juni 2009 i en gemensam skrivelse till Samefonden ansökte om kompletterande medel. Länsstyrelserna anförde också att de ställde sig frågande till om Samefonden frångår regeringsbeslut om underhållsskyldighet och anförde att anläggningar skulle komma att förfalla.

År 2010 beviljade Samefonden drygt 5 miljoner kronor till renskötselaneläggningarna. Det blev möjligt efter det att Samefonden ansökt hos regeringen om att få dela ut ytterligare 3 miljoner kronor utöver de drygt 8 miljoner kronor som ursprungligen beviljats. Ansökan beviljades genom att 3 miljoner kronor frigjordes från fondens kapital. Beloppet användes till ett extra bidrag för underhåll av renskötselaneläggningar. Beloppet togs således från fondens kapital. Detta får ses som en engångsåtgärd då det inte är långsiktigt hållbart att finansiera det löpande underhållet av renskötselaneläggningarna genom att minska Samefondens kapital.

De medel som beviljats underhållet av renskötselaneläggningarna har varierat mellan åren. Det går dock att sedan år 1997 skönja en svagt stigande trend, åtminstone i nominella belopp, bortsett från det anmärkningsvärda året 2009.

Medlen har fördelats mellan de tre länsstyrelserna. Som kan utläsas av tabell 2.3 har trots att det totala bidraget till underhållet varierat mellan åren, fördelningen mellan de tre länen varit i stort sett konstant. Det kan tyda på att Samefonden inte gör en självständig bedömning av underhållsbehovet utan fördelar de medel som finns tillgängliga mellan länen enligt en fastställd schablon.

Tabell 2.3 Medel som Samefonden respektive år beviljat för underhåll av renskötselaneläggningar. Belopp i kronor

ÅR	NORRBOTTEN	VÄSTERBOTTEN	JÄMTLAND	SUMMA
1997	1 315 000	464 000	221 000	2 000 000
1998	1 697 000	637 000	266 000	2 600 000
1999	1 731 000	650 000	272 000	2 653 000
2000	1 766 000	663 000	277 000	2 706 000
2001	1 801 000	676 000	283 000	2 760 000
2002	1 875 000	705 000	295 000	2 875 000
2003	1 912 000	719 000	301 000	2 932 000
2004	1 950 000	733 000	307 000	2 990 000
2005	1 990 000	748 000	315 000	3 053 000
2006	2 030 000	763 000	321 000	3 114 000
2007	2 071 000	779 000	328 000	3 178 000
2008	2 071 000	779 000	328 000	3 178 000
2009	950 000	500 000	50 000	1 500 000
2010	4 009 000	648 000	422 000	5 079 000

2.3.2 Särredovisade fonder

I samband med vattenkraftsutbyggnaden bildade regeringen fonder till främjande av rennäringen. Det finns i dag nio sådana fonder. Det totala marknadsvärdet i dessa fonder uppgick år 2007 till cirka 85 miljoner kronor. Ur tre av dessa fonder har Fondstyrelsen lånat ut pengar till olika samebyar för rättegångskostnader i mål som rör renskötselrätten. Totalt 25 miljoner kronor hade lånats ut år 2007.

2.3.3 Medel till enskilda samebyar

I samband med vattenkraftsutbyggnaden avsattes ytterligare pengar till vissa områden som var särskilt berörda. Dessa fördelades sedan per sameby. Det finns i dag 13 samebyar som har sådana särredovisade medel. Det är i huvudsak samebyar i Norrbotten. Medlen ska användas till främjande av rennäringen i samebyn. En del av medlen används för byskiljande stängsel. Dessa stängsel ingår inte i utredningens uppdrag. Fondernas marknadsvärde varierade år 2007 mellan 142 000 kronor och 12 miljoner kronor. Samebyarna rekviderar medel genom Fondstyrelsen.

2.3.4 Utredningens kommentar till Samefondens åtaganden m.m.

Enligt utredningens direktiv åtog sig Samefondens styrelse den 24 maj 1983 att finansiera underhållet av vissa renskötselanläggningar som staten ägde. Utredningen har tagit del av protokollet från detta styrelsemöte i Samefonden. Det framgår dock inte av protokollet att Samefonden beslutat att ta på sig ett underhållsansvar för de anläggningar som ägs av staten. Utredningen har efterforskat om styrelsen för Samefonden i något annat beslut tagit på sig ett underhållsansvar för dessa anläggningar. I protokoll från 1994-05-20 för styrelsen för Samefonden anges under § 4 följande:

Fondstyrelsen beslöt den 13 mars 1979 att Samefonden skulle svara för underhållsskyldighet för vissa renskötselanläggningar enligt ett förslag av Förhandlingsgruppen för renskötselanläggningar. De anläggningar för vilka Samefonden åtagit sig underhållsskyldighet framgår av departementspromemorian Ds Jo 1975:4 om vissa principer och anläggningar i Z-län, Ds Jo 1975:13 om Z och AC län, Ds Jo 1976:7, Ds Jo 1977:13 och Ds Jo 1978:11 om BD län och slutredovisning.

Av skrivelser till Samefonden från år 1979 framgår att dessa rapporter remitterats till bl.a. Samefonden detta år. I styrelsen för Samefondens protokoll från 13 mars 1979 anges under rubrik remissyttrande i 2 § följande:

”Jordbruksdepartementet har berett styrelsen för Samefonden tillfälle att avge yttrande över betänkande (Ds Jo 1978:11) om slutredovisning av förhandlingsgruppen för renskötselanläggningar.

Styrelsen för Samefonden beslutar i sitt yttrande tillstyrka förhandlingsgruppens förslag till fördelning av underhållskostnader. Styrelsen förutsätter att kostnaderna för Samefondens del inte blir mer omfattande än vad förhandlingsgruppen föreslagit. Styrelsen understryker att underhållskostnaderna för anläggningar av allmän karaktär fortsättningsvis måste bekostas av budgetmedel.”

Som framgått av avsnitt 2.2 föreslog FFR vilka anläggningar som staten skulle behålla äganderätten till och som skulle underhållas av Samefonden. Anläggningar är redovisade i FFR:s rapporter och dessa anläggningar är listade och uppdaterade av de tre berörda länsstyrelserna och uppgår till 147 anläggningar, se vidare kapitel 3. Som framgår i det föregående var det FFR:s uppfattning att det var viktigt att staten under några års tid behöll ansvaret för anläggningarna. FFR:s ansåg dock att anläggningarna efter denna tid skulle överlåtas till samebyarna men att Samefonden även fort-

sättningsvis skulle finansiera underhållet. FFR:s sista rapport lämnades år 1979. Av ett protokoll från Samefonden från den 14 december 1981 anges att S. Landahl närvarar under § 3 för Lantbruksstyrelsen. I denna paragraf anges följande under rubriken medel till byskiljande stängsel m.m.:

Landahl anmäler att han har Lantbruksstyrelsens uppdrag att slutförhandla med samebyarna om övertagande av de anläggningar som kvarstår i statens ägo och att han önskar besked av styrelsen om vissa anläggningar även fortsättningsvis kan underhållas med medel ur samefonden. Styrelsen för Samefonden förklarar sig i princip villig att svara för underhållskostnader för de slakterianläggningar och byskiljande stängsel jämte tillhörande stugor vilka övergår i samebyarnas ägo. Fondstyrelsen förutsätter att lantbruksnämnderna svarar för administrationen med utbetalning av medlen till byarna.

I det i direktiven omnämnda protokollet från den 24 maj 1983 anges sedan under § 14 följande:

Fondstyrelsen har den 14 december 1981 förklarat sig i princip villig att svara för underhållskostnader för vissa anläggningar, som skall övergå till samebyarna i samband med slutförhandlingar.

Styrelsen för Samefonden godkänner de avtal som träffats mellan staten och samebyarna om anläggningar som överförs på samebyarnas huvudmannaskap men för vilka underhållsmedel skall utgå ur Samefonden enligt bifogade förteckning.

I en handskriven förteckning anges sedan 46 renskötseanläggningar som överförs på samebyarna men för vilka underhållsmedel ska utgå ur Samefonden.

Mot bakgrund av vad som anförts ovan finns det skäl att lyfta fram två omständigheter. Det ena är att utredningen har endast funnit ett tillfälle där Samefonden redovisar att den åtagit sig ett underhållsansvar. Det gjordes år 1979 och inte år 1983 som anges i direktiven. Det åtagande är dock inte utformat som ett sådant utan i stället bara som ett positivt remissvar över FFR:s förslag om hur underhållskostnaderna för renskötseanläggningarna skulle fördelas.

Den slutsats som därmed måste dras är att det är tveksamt om det finns ett bindande åtagande från Samefonden om att underhålla renskötseanläggningar som ägs av staten, eller i vart fall har ett sådant åtagande inte kunnat återfinnas. Det skulle kunna betyda att Samefonden saknar ansvar för dessa renskötseanläggningar. Å andra sidan har Samefondens styrelse under cirka 30 år, årligen betalt för dessa renskötseanläggningar även om det inte skett fullt

ut. Det skulle kunna betyda att Samefonden anser att det finns ett ansvar.

Den andra omständigheten som framkommit i granskningen av Samefondens arkiv är att det av handlingarna framgår att 46 av de anläggningar som ingår i utredningens uppdrag inte längre skulle ägas av staten utan skulle ha överlåtits till samebyarna, även om underhållet fortsättningsvis skulle finansieras av Samefonden. Det skulle bl.a. vara fråga om byskiljande stängsel. Några avtal om övergång av äganderätten har inte kunnat påträffas. Såväl länsstyrelserna som samebyar saknar kännedom om att det finns några sådana avtal. Den tidigare sekreteraren i FFR har upplyst att några sådana avtal om överlåtelser inte kom till stånd.

2.4 Kan renskötsel­anläggningar överlåtas till samebyar?

2.4.1 Bakgrund

Enligt direktivet har utredningen i uppdrag att förhandla med berörd sameby om övertagande av underhållsansvaret för de renskötsel­anläggningar på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen som Samefonden har underhållsansvaret. Som framgår av redogörelsen får man utgå från, trots vissa oklarheter, att det också är statens som i huvudsak är ägare till anläggningarna.

En fråga som utredningen har anledning att ställa sig är om uppdraget denna gång är annorlunda utformat än motsvarande uppdrag till FFR år 1973. Den gången skulle anläggningarna överlåtas med äganderätt till samebyarna. Om äganderätten överlåts ingår det förstås som ett led i det att även underhållsansvaret överförs. Å andra sidan finns det ingen anledning för en sameby att överta ett underhållsansvar för renskötsel­anläggningar om byns medlemmar inte kan utnyttja eller använda i renskötseln. Som framgår av tidigare avsnitt anser utredningen att direktivet innebär att valfri avtalsform kan tillämpas under förutsättning att underhållsansvaret överförs.

Enligt Jordabalkens 2 kap. 1 § gäller som huvudregel att till en fastighet (marken) hör byggnader, ledningar, stängsel och andra anläggningar som har anbragts inom fastigheten för stadigvarande bruk. Enligt 2 kap. 4 § gäller det dock inte föremål som nyttjanderättshavare tillfört fastigheten. Ett typfall är att en hyresgäst installerar en spis eller ett kylskåp i den av honom förhyrda lägenheten. Ett annat

typfall är att en arrendator uppför en s.k. överloppsbyggnad på arrendestället. I dessa fall är föremålen inte tillbehör utan lös egendom (se Karnov, kommentar till 2 kap 4 § och NJA 1988 s. 684).

2 kap 7 § jordabalken innebär att ett avtal om en överlåtelse av ett föremål som är tillbehör inte gäller mot tredje man förrän föremålet skiljs från fastigheten.

Som utredningen klargjort ägs i princip alla renskötsel-anläggningar som utredningen omfattar av staten, eftersom de har uppförts av staten. Några anläggningar kan ha uppförts av samebyar, dessa ägs i så fall av samebyarna. De anläggningar som ägs av staten är också belägna på mark som staten anser sig vara ägare till. Dessa anläggningar är då fastighetstillbehör. Ett avtal om att samebyar förvärvar anläggningar som är fastighetstillbehör blir då bara giltigt mellan staten och samebyarna. Om staten i ett senare skede skulle sälja marken blir avtalet inte gällande mot en ny markägare om inte samebyarna flyttar anläggningen. En sådan situation är förstås inte önskvärd.

När FFR på 1970-talet förhandlade med samebyarna överläts 1 149 anläggningar. Överlåtelse skedde i separata avtal med de olika samebyarna. Genomgående användes dock samma typavtal. Om detta avtal anför FFR sammanfattningsvis bl.a. följande:

Avtalen innebar att samebyarna blev ägare till anläggningarna. En del anläggningar som byarna ostridigt ägde överläts ej. En del anläggningar hade dock uppförts med medel från både staten och byn. I dessa fall där det var oklart vem som ägde anläggningen togs den dock ändå med i överlåtelsen. I arbetet utgick man från att marken ägdes av staten. Eftersom byggnader nu överläts på samebyarna fick byggnaderna karaktär av "byggnad på ofri grund". Enligt 2 kap 7 § jordabalken är överlåtelse av sådant föremål i princip inte giltigt mot tredje man. Normalt försöker man undvika att situationer av detta slag uppkommer. Av direktiven (till FFR) skulle dock framgå att avsikten varit att överlåtelse med äganderätt skulle vara det normala. Eftersom staten bara i undantagsfall skulle avhända sig marken skulle dock frågan vara av liten praktisk betydelse. Om det i något fall skulle bli aktuellt att staten avhänder sig marken ska dock staten göra uttryckligt förbehåll om samebyns rätt (delrapport 5 bilaga 16).

De anläggningar som utredningen nu ska utreda är de anläggningar som inte överfördes till samebyarna av FFR.

Utredningens uppdrag innebär att utredningen ska förhandla med samebyarna om att överta underhållsansvaret för renskötsel-anläggningarna. Dessa ägs av staten, men används av samebyarna.

Om det inte är möjligt att finna en lösning ska anläggningarna rivas.

Det förefaller inte, som tidigare framhållits, rimligt att överlåta endast ett underhållsansvar i ett ömsesidigt avtal, eftersom detta mer framstår som ett uppdrag. Ett renodlat underhållsansvar skulle dock kunna kombineras med att samebyarna skulle ha rätt att nyttja renskötselanläggning under förutsättning att anläggningarna underhålls. Om underhållsansvaret inte uppfylldes skulle anläggningarna rivas. Nyttjanderätten skulle behöva gälla även mot ny ägare av marken.

Ett sådant avtal skulle dock förutsätta att staten fortsättningsvis skulle behöva kontrollera om underhållsansvaret uppfylldes. Det skulle även innefatta en bedömning om när ett underhållsansvar uppfyllts, vilket möjligen inte är självklart. Till detta skulle komma att staten i egenskap av ägare skulle ha kvar ett ansvar för anläggningarna. Exempelvis skulle en skadeståndstalan kunna väckas mot staten för personskador orsakade av anläggningen, låt vara att en förutsättning för ansvar skulle vara en vårdslöshet från statens sida.

En annan nackdel skulle vara att det problem Rennäringspolitiska kommittén avsåg att lösa skulle kvarstå. Enligt kommittén var problemet just att anläggningarna användes av samebyarna, men ägdes av staten. Därutöver skulle samebyarna förfoga över renskötsel- anläggningarna på skilda grunder. Majoriteten av renskötsel- anläggningarna som samebyarna i dag förfogar över äger de ju, eftersom äganderätten till de flesta anläggningar överfördes genom FFR:s arbete. Om de få kvarstående anläggningarna som nu är aktuella skulle ägas av staten, men underhållas av samebyarna framstår det som inkonsekvent.

Vidare skulle nyttjanderätten för samebyn behöva gälla mot ny fastighetsägare. Enligt 7 kap. 11 § jordabalken gäller nyttjanderätten mot en ny fastighetsägare om förbehåll görs om det vid fastighetsöverlåtelsen eller om det skrivs in i fastighetsregistret.

Ett betydligt enklare upplägg är ett avtal om att äganderätten till renskötsel- anläggningarna överförs till samebyarna. För samebyarna borde det också vara en mer tilltalande lösning då det bör vara betydligt attraktivare att äga de anläggningar man har ett underhållsansvar för. Om äganderätten överlåts till samebyn befrias staten från allt ansvar för dessa anläggningar. Eftersom dock staten som utgångspunkt äger marken skulle ett avtal om överlåtelse behöva kompletteras med en klausul om att om samebyn inte längre behöver en anläggning måste den förstöras eller bortforslas. Skulle samebyn underlåta att göra det får staten förstöra eller forsla

bort anläggningen på samebyns bekostnad. En sådan klausul ingick i de avtal FFR upprättade.

Utredningens slutsats är att den mest ändamålsenliga lösningen är att överlåta renskötsel­anläggningarna till samebyarna med äganderätt. Det är också juridiskt möjligt att göra det. Eftersom det dock är fråga om fastighetstill­behör kan det leda till juridiska komplikationer i framtiden. Nedan analyseras i vilka situationer problem skulle kunna uppstå och hur detta möjligen skulle lösas (jämför Folke Grauers, Fastighetsköp, åttonde upplagan 2007, s. 86–103).

Slutligen ska det dock noteras att en ytterligare komplikation är att det för vissa renskötsel­anläggningar skulle vara fråga om att mer än en sameby skulle behöva äga och underhålla anläggningen. I stor omfattning är det fråga om byskiljande stängsel. Det skulle betyda att två samebyar utnyttjar anläggningen med samäganderätt alternativt att två samebyar har ett gemensamt underhållsansvar för stängslet.

2.4.2 Staten överlåter äganderätten till renskötsel­anläggningarna till samebyarna

Renskötsel­anläggningarna är fastighetstill­behör. Så länge de står kvar på statens mark gäller överlåtelsen bara mellan staten och samebyarna och inte mot s.k. tredje man. Det betyder att om staten skulle gå i konkurs eller om fastigheten (marken) skulle utmätas för statens skulder skulle även renskötsel­anläggningarna ingå i statens konkurs eller i utmätningen för statens skulder. Detta utgör dock inget relevant problem, eftersom staten inte kommer att gå i konkurs eller få en utmätning mot sig.

A. Staten säljer marken i ett senare skede

Om staten överlåter äganderätten av renskötsel­anläggningarna till samebyarna förblir dessa fastighetstill­behör. Om staten i ett senare skede säljer marken till en tredje person ingår renskötsel­anläggningarna i den försäljningen. Detta kan undvikas om staten i sin försäljning av marken i köpekontraktet undantar renskötsel­anläggningarna från försäljningen, dvs. skriver in en klausul i sitt försäljningsavtal om att renskötsel­anläggningarna inte ingår i försäljningen av marken. Det var så FFR löste problemet med att renskötsel­anläggningarna utgjorde fastighetstill­behör när de på 1970-talet överlät renskötsel-

anläggningarna till samebyarna. I det avtal FFR föreslog mellan regeringen och samebyarna ingick en klausul att om staten i framtiden skulle sälja marken som renskötsel­anläggningarna stod på, åtog sig staten att göra ett framtida förbehåll för renskötsel­anläggningarna, dvs. i ett framtida köpekontrakt med en tredje person skulle staten skriva in en klausul om att renskötsel­anläggningarna inte ingick i försäljningen. Om staten inte skulle uppfylla avtalet i denna del gör sig staten skyldig till ett avtalsbrott. I en sådan situation skulle äganderätten till renskötsel­anläggningarna övergå till den nye köparen av marken. Staten skulle dock bli skadeståndsskyldig mot berörd sameby.

Eftersom det är svårt att tänka sig att staten inte uppfyller sina avtal framstår detta i praktiken inte som ett problem. Samtidigt är det uppenbart att det är olämpligt att skapa oklara juridiska situationer. Detta var även FFR:s mening, men hänvisade till att staten bara undantagsvis skulle komma att sälja marken. En fråga är dock om detta fortfarande gäller.

Till de svårigheter FFR löste tillkommer i teorin ytterligare ett problem som FFR inte berörde, nämligen frågan om lagfart. Själva syftet med fastighetstillbehör är just att de ska utgöra en enhet tillsammans med fastigheten. Det är fullt möjligt att överlåta fastighetstillbehören till annan, men då är tanken att tillbehören ska avskiljas från fastigheten. I ett rättsfall från 1971 (NJA 1971 s. 332, jämför även analysen i SvJT 1991 s. 769)) var det fråga om försäljning av en lantegendom med undantag av mangårdsbyggnaden. Säljaren av egendomen skulle behålla äganderätten till mangårdsbyggnaden och senare, när planläggning av det aktuella området skett, förvärva en annan tomt för byggnaden och då flytta byggnaden dit. Frågan gällde om undantaget och det faktum att avsikten inte var att byggnaden skulle skiljas från fastigheten, utgjorde hinder för lagfart. Högsta domstolen fann att det inte var möjligt att bevilja lagfart för köparen för fastigheten med undantag av mangårdsbyggnaden. HD anförde bl.a. följande:

Av lagen framgår att den särskilda egenskapen av fastighetstillbehör består så länge tillbehöret befinner sig i ett yttre samband med fastigheten. Lagen utgår från att fastigheten med tillbehör härvid utgör en rättslig enhet i de hänseenden som lagen behandlar. Det sagda innebär att lagfart å en fastighet i princip kan beviljas endast om det åberopade fånget avser förvärv av äganderätt till allt som enligt berörda lag hör till fastigheten; i annat fall skall lagfartsansökningen i princip avslås. Uppenbarligen förutsättes emellertid avsteg kunna göras från denna princip. När ett tillbehör undantagits vid en fastighetsförsäljning, bör förbehållet

om säljarens fortsatta äganderätt sålunda icke utgöra hinder mot att lagfart beviljas, om handlingarna i lagfartsärendet utvisar att tillbehöret skilts från fastigheten på sådant sätt att det ej längre utgör tillbehör. Även om ett sådant avskiljande ej hunnit ske vid tiden för lagfartsprövningen, läser lagfart ändock kunna beviljas i vissa fall. Tillbehörsbegreppet inrymmer nämligen många skilda slag av tillbehör. Vissa av dem är uppenbarligen icke av den betydelsen att ett förbehåll om äganderätt beträffande tillbehöret behöver betraktas som ett lagfartshinder. Stundom synes bedömandet också kunna påverkas av vad som avtalats angående tillbehörets avskiljande från fastigheten.

Sammantaget är rättsläget att det skulle vara fullt möjligt för staten att sälja mark med förbehåll för renskötselanslaggning om de ägdes av samebyarna. Ett sådant avtal skulle gälla mellan parterna, alltså obligationsrättsligt. Däremot skulle det kunna uppkomma sakrättsliga problem. Om den nya ägaren skulle gå i konkurs eller få en utmätning av sina tillgångar skulle renskötselanslaggningarna ingå i konkursen eller utmätningen. Vidare skulle problem kunna uppkomma vid den nye ägarens lagfartsansökan. I och för sig framstår problem med lagfart i dag som teoretiska. När det gäller lagfart ska det noteras att staten många gånger saknar lagfart på marken ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. I stället härleder staten äganderätten till denna mark till 1643 års påbud. Påbudet utgick från Gustav Vasas brev 1542 (Jakt- och fiskerättsutredningen, SOU 2005:116, s. 83). Vidare uttalar också HD i rättsfallet från 1971 att mindre betydelsefulla tillbehör i annans ägo inte skulle behöva vara hinder för lagfart. För renskötsetillbehör skulle det mycket väl kunna vara relevant.

C. Tredje man som förvärvat marken av staten säljer marken vidare

Den som köpt marken av staten skulle ha gjort det med förbehåll för renskötselanslaggningarna om dessa ägs av samebyarna. I avtalet med staten ska det även ha funnits med en klausul om att köparen vid en vidareförsäljning är skyldig att göra motsvarande förbehåll i det nya köpeavtalet. Om den nya säljaren uppfyller detta gäller samma som tidigare. Enligt köpeavtalet har den nya köparen inte rätt till renskötselanslaggningarna, eftersom dessa ägs av samebyarna. Skulle däremot den nye köparen gå i konkurs eller få en utmätning mot sig ingår renskötselanslaggningarna i konkursen eller utmätningen. Skulle den nye ägaren sälja vidare marken utan förbehåll om att renskötselanslaggningarna faller utanför övergår äganderätten till anläggning-

arna till den nye köparen. I det fallet har dock säljaren gjort sig skyldig till ett avtalsbrott med staten. Staten är därför berättigad till skadestånd. Däremot skulle samebyn inte ha rätt till skadestånd.

B. I vilken utsträckning säljer staten denna mark ?

Staten anser sig vara ägare till marken och kan därmed sälja den. Samtidigt har dock samebymedlemmar en grundlagsskyddad rätt att bedriva rensköttsel på denna mark. Denna rätt följer av rennäringslagen, men rätten till rensköttsel skulle gälla även om rennäringslagen skulle upphävas. Rensköttselrätten har motsvarande grundlagsskydd som äganderätten. Rensköttselrätten innebär i huvudsak att samebyns område får användas för renbete med ett högsta renantal som länsstyrelsen bestämmer. Samebyn har även rätt att flytta renar mellan olika delar av byns betesområde. Enligt 26 § rennäringslagen kan regeringen förordna om upphävande av rensköttselrätten för visst markområde, när området behövs för ändamål som avses i 2 kap. expropriationslagen (1972: 719). I kapitlet anges att expropriation får ske för tätbebyggelse, samfärdslinje, transport eller annan kommunikation. Vidare får expropriation ske för tillgodose allmänt behov av elektrisk kraft m.m., bereda utrymme för näringsverksamhet och dylikt, för skydds- eller säkerhetsområde m.m., för det militära försvaret m.m., för att tillgodose allmän fiskevård och dylikt, för att bevara historiska bebyggelse m.m. eller för att bevara område som nationalpark eller dylikt.

Om upphävandet av rensköttselrätten innebär skada eller olägenhet för rensköttseln eller för rätten till jakt och fiske utgår ersättning. Denna ersättning tillfaller med hälften sameby och med hälften Samefonden.

Regeringen kan alltså i dag enligt rennäringslagen förordna om upphävande av rensköttselrätten under vissa specifikt angivna förutsättningar, men då krävs det att det föreligger expropriationsskäl. Rensköttselrätten är vidare också grundlagsskyddad enligt 2 kap. 18 § regeringsformen. Det betyder att den bara får inskränkas om det föreligger angelägna allmänna intressen.

Sammantaget är det alltså bara regeringen som kan upphäva rensköttselrätten och det kan bara ske under vissa givna förhållanden.

Därutöver förekommer det dock att staten säljer mark som rensköttsel bedrivs på. I budgetpropositionen 1994/95:100 öppnade regeringen för denna möjlighet. På marken ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen finns det fjällägenheter. Dessa var ursprung-

liga avsedda för jordbruksdrift med jakt och fiske som komplement. De är till ytan mellan 5 och 60 ha. 1994/1995 fanns det 101 fjällägenheter. Dessa lägenheter arrenderar brukaren av staten. Inom området har staten vidare också upplåtit mark för bostadsändamål i andra former såsom tomträtt och bostadsarrenden. Det fanns då cirka 40 tomträttsupplåtelser och cirka 100 bostadsarrenden. I propositionen föreslog regeringen att friköp skulle kunna medges för mark om den användes för permanent boende eller för näringsverksamhet om inte särskilda skäl talade mot en försäljning.

Enligt SSR förekommer det i dag friköp av statens mark enligt regeringens förslag från 1994/1995. I köpekontraktet görs förbehåll för renskötsel. Oftast är den mark som säljs belägen i utkanten av samebyn. Enligt uppgift från Statens Fastighetsverk har det ännu inte skett friköp av mark med renskötseplaneringar.

2.4.3 Utredningens kommentar och slutsats om de rättsliga formerna för överlåtandet av underhållsansvaret

Utredningens analys visar att det är juridiskt är fullt möjligt att överlåta äganderätten till renskötseplaneringarna till samebyar. Så länge staten behåller äganderätten till marken är detta också okomplicerat. Visserligen skulle renskötseplaneringar ingå i statens konkurs eller utmätning, men detta är inte relevant. Om staten däremot säljer marken kan problem uppkomma. Ett är att problem som rör lagfarten kan realiseras. Eftersom dock även staten ofta saknar lagfart på denna mark framstår det i nuläget inte som ett relevant problem. Det kan emellertid inte uteslutas att det kan bli ett problem i framtiden.

Vidare skulle renskötseplaneringarna ingå i den nye köparens konkurs eller utmätning. Skulle den nye köparen sälja vidare marken är problemen de samma, ett tillkommande problem skulle kunna vara att säljaren vid vidareförsäljningen underlät att göra ett förbehåll för renskötseplaneringarna. Det skulle innebära att äganderätten till renskötseplaneringen i det läget skulle avhändas samebyarna.

Den juridiska analysen visar alltså att det är fullt möjligt att överlåta äganderätten, men att det i framtiden skulle kunna leda till juridiska komplikationer om staten säljer marken. En avgörande fråga är därför om det kommer att ske och i så fall i vilken utsträckning. När FFR arbetade på 1970-talet överläts ju renskötseplanering-

arna på samebyarna. FFR insåg de juridiska komplikationerna (dock togs inte lagfrågan upp), men menade att marken i framtiden endast undantagsvis skulle komma att överlåtas av staten. Det var därför försvarbart att överlåta renskötsel­anläggningarna.

Det är inte möjligt för utredningen att ha någon mer bestämd uppfattning om hur staten tänker agera som markägare i framtiden. Enligt vissa bedömare, tex. SSR, är det en utveckling mot att staten i ökad utsträckning avser att sälja den i det här sammanhanget aktuella marken. Om SSR har rätt i sin bedömning kan det ifrågasättas om det är försvarbart att överlåta anläggningarna till samebyarna, eftersom det finns en risk för framtida juridiska komplikationer. Samtidigt har också staten ett ansvar att handla på ett sätt som inte försvårare samernas möjligheter att bedriva renskötsel. Renskötselrätten är också en specifik rätt som många gånger är svår att passa in i det övriga rättssystemet. Sammantaget ser utredningen tre skilda lösningar på det som anförts.

A. Staten överlåter renskötsel­anläggningarna med äganderätt till samebyarna på samma sätt som FFR gjorde på 1970-talet. Det kan i och för sig kan leda till juridiska komplikationer i framtiden. Utredningen gör dock samma bedömning som FFR att dessa komplikationer endast kommer att uppstå undantagsvis och att överlåta renskötsel­anläggningarna med äganderätt därför är försvarbart. Försäljning av marken kommer att ske i begränsad utsträckning och att staten kommer att undvika att tillåta friköp av mark där renskötsel­anläggningar är belägna. Fördelen med denna lösning är att samebyarna skulle komma att äga även dessa renskötsel­anläggningar på samma sätt som de anläggningar som förvärvades på 1970-talet.

B. Staten överlåter endast underhållsansvaret för renskötsel­anläggningarna på samebyarna. Staten skulle alltså fortsätta äga renskötsel­anläggningarna. Det är svårt att föreställa sig att ett renodlat underhållsansvar skulle kunna överlåtas i ett ömsesidigt avtal, eftersom det mer har karaktär av ett uppdrag.

C. Ett tredje alternativ är att ett överförande av underhållsansvar kombineras med en nyttjanderätt för samebyarna till renskötsel­anläggningarna. Även i detta fall skulle staten fortsätta äga anläggningarna. Nackdelen med en sådan konstruktion skulle vara att staten skulle ha ett kvarstående ansvar för anläggningarna. För samebyarna skulle nackdelen vara att de skulle behöva underhålla anläggningar som annan var ägare till, även om det endast är same-

byarna som har nytta av anläggningarna. En annan nackdel skulle vara att samebyarna skulle äga majoriteten av sina renskötsel-anläggningar medan för andra anläggningar skulle samebyn ha endast ett underhållsansvar. Om samebyarna inte skulle acceptera en sådan lösning skulle staten kunna besluta om att anläggningarna skulle rivas.

Vid en nyttjanderättslösning undviks problemen med fastighets-tillbehör. Samtidigt är dock problemen med vad som händer om staten skulle sälja marken delvis de samma som om anläggningarna överläts med äganderätt. Om staten skulle sälja marken skulle staten i avtalet kunna göra ett förbehåll för samebyarnas nyttjanderätt. Den skulle då också gälla mot den nye fastighetsägaren. Skulle denna i sin tur sälja vidare marken utan att göra ett sådant förbehåll skulle dock samebyns rätt upphöra. Denna situation skulle i och för sig samebyarna kunna skydda sig mot genom att skriva in sin nyttjanderätt. Problemet kan dock vara att många fastigheter saknar lagfart och att det därför inte går att skriva in nyttjanderätten.

Sammantaget anser utredningen att alternativ A är att föredra. Att överlåta endast ett renodlat underhållsansvar framstår inte som möjligt. Att upplåta en nyttjanderätt medför samma form av komplikationer som att överlåta äganderätten. Alternativ A bör sannolik också underlätta en avtalslösning med samebyarna.

2.5 Vem företräder samebyarna?

Samebyarnas organisation är reglerad i rennäringslagen från 1971. Samebyn är en juridisk person som företräder medlemmarna i frågor som rör renskötselrätten och medlemmarnas gemensamma intressen inom rennäringslagen i övrigt. Bymedlem är den som deltar i eller har deltagit i renskötsel inom byn samt vissa närstående. I rennäringslagen anges t.o.m. uttryckligen i 9 § andra stycket att det åligger sameby särskilt att utföra, underhålla och driva anläggningar som behövs för renskötseln. Av det anförda följer att det är klart möjligt att överlåta renskötselanläggningarna till samebyarna, som sedan skulle underhålla dem för medlemmarnas räkning. Det följer också av direktiven.

Samebyn företräds enligt 48 § av en styrelse, som företräder samebyn mot tredje man. Styrelsen ska enligt 49 § bestå av ordförande och ytterligare en eller flera ledamöter som utses på bystämma. Val av

styrelse eller ändring i dess sammansättning ska anmälas till Sametinget. Styrelsen får enligt 52 § andra stycket uppdra åt en särskild person att företräda samebyn, om inte annat beslutats. Ett sådant uppdrag och återkallelse av det ska anmälas till Sametinget.

Sammantaget betyder det att samebyn vid ett avtals ingående företräds av styrelsen eller av en särskild person. Styrelsens sammansättning eller den särskilda personens behörighet styrks av Sametinget.

Den andra parten i avtalet är staten, som i det här fallet företräds av regeringen. Av direktivet framgår att utredningens uppdrag ska redovisas i form av ett förslag. Det betyder att utredningen endast kan träffa preliminära avtal med samebyarna och att avtalen för att bli gällande måste godkännas av regeringen.

När FFR förhandlade med samebyarna på 1970-talet ingicks avtalen separat mellan varje sameby och FFR enligt ett typavtal. Avtalet undertecknades av FFR:s ordförande och samebyns ordförande. I avtalen ingick följande klausul:

Avtalet är giltigt endast om det godkänns dels av samebyn vid bystämma dels av regeringen. Föreligger inget sådant godkännande inom ett – två år efter det att avtalet undertecknats av samebyn förlorar avtalet all verkan.

Som angetts ska avtalsförslagen underställas regeringen för beslut. Ett tidsintervall på två år framstår som tillräckligt. I formell mening framstår det således förhållandevis okomplicerat för staten att ingå avtal med samebyarna.

De ekonomiska åtaganden samebyn gör ska betalas av medlemmarna. Kostnaderna ska fördelas mellan de renskötande medlemmarna efter reninnehavet. Medlemmarna ska förskottera de medel som behövs.

Vidare har de renägande medlemmarna i samebyn ett personligt betalningsansvar för samebyns förbindelser. En sameby kan inte heller försättas i konkurs eller upplösas.

Dessa särregler innebär alltså att det kan vara riskfullt för en sameby att åta sig ansvar för kostnader. Om samebyn inte kan hantera kostnaden finns det en risk för att medlemmarna hamnar i personliga ekonomiska svårigheter. En sameby med dålig ekonomi kan inte heller ersättas av en annan sameby, utan att den nya samebyn tar över den gamla samebyns skulder, eftersom det saknas ett konkursförfarande.

2.6 Renskötselanläggningar nedanför odlingsgränsen

Som framgår inledningsvis förhandlade FFR med alla samebyar i landet. Det betyder alltså att FFR även förhandlade med de samebyar som är belägna nedanför odlingsgränsen i Norrbotten och Västerbotten. Som kommer att framgå i det följande föreslog FFR även att staten skulle fortsätta äga renskötselanläggningar som Samefonden skulle underhålla belägna nedanför odlingsgränsen. De samebyar som är belägna nedanför odlingsgränsen och som är berörda är Malå, Maskaure, Ståkke, Udtja, Västra Kikkejaure, Östra Kikkejaure och Mausjaure. Vidare är även de två koncessionssamebyarna Tarendö och Muonio berörda. Samefonden har historiskt också bidragit till underhållet av renskötselanläggningarna i dessa byar.

Som framgått av kapitel 1 är emellertid utredningsuppdraget begränsat till renskötselanläggningar på statens mark ovanför odlingsgränsen. Med hänsyn till att FFR:s arbete dock även avsåg samebyar nedanför odlingsgränsen och att Samefonden underhåller även dessa anläggningar kan direktivets avgränsning till statens mark ovanför odlingsgränsen förefalla omotiverad.

Det finns dock en särskild juridisk komplikation när det gäller renskötselanläggningar nedanför odlingsgränsen. Långt efter det FFR:s arbete slutförts och genomförts har staten sålt mark nedanför odlingsgränsen till Sveaskog AB. Eftersom renskötselanläggningarna är fastighetstillbehör har dessa ingått i försäljningen om det vid avtalet inte gjordes något särskilt förbehåll. Om dessa i dag ägs av Sveaskog AB skulle även underhållsansvaret vila på bolaget. Samtidigt har dock i praktiken anläggningarna nyttjats av samebyarna och bidrag till underhållet kommit från Samefonden. Frågan behöver klarläggas. Utredningens begränsning till mark ovanför odlingsgränsen innebär dock att detta inte ligger inom ramen för utredningens uppdrag.

3 Renskötselaneläggningarna

I detta kapitel redovisar utredningen kartläggningen av de renskötselaneläggningar som enligt länsstyrelsernas redovisningar, utredningens egen enkät samt FFR:s rapporter omfattas av Samefondens underhållsansvar. Huvuddelen av anläggningarna ägs av staten men finns det anläggningar som förts över på samebyarna och som enligt beslut i Samefonden också ska underhållas med medel från Samefonden. Flera av dessa anläggningar finns också med på de listor som ligger till grund för länsstyrelsernas ansökan om medel från Samefonden. Det finns emellertid anläggningar som, enligt Samefondens beslut, ska underhållas med medel från fonden men som inte är upptagna på de listor som ligger till grund för länsstyrelsernas ansökan om medel hos Samefonden. Som utredningen visar gäller det främst slaktaneläggningar.

Utredningen har i enkäten till samebyarna och i samtal med länsstyrelsernas tagit upp frågan om det finns anläggningar som i dag inte behövs för renskötseln. Det sammanfattande svaret är att i princip alla anläggningar är viktiga för renskötseln med några få undantag. På grundval av informationen gör utredningen en bedömning om de anläggningar som inte behövs i renskötseln skulle kunna tillgodose ett mer allmänt ändamål. Om så inte är fallet skulle anläggningarna kunna rivas. Utredningen vill dock understryka att i de samtal med representanter för olika samebyar som utredningen haft, har det framkommit att frågan om vilka anläggningar som behövs också måste bedömas mot bakgrund av hur det framtida underhållet ska finansieras och de medel som finns tillgängliga.

I det följande redovisas renskötselaneläggningarna uppdelade på län och sameby. För varje anläggning redovisas ett återanskaffningsvärde i 2009 års prisnivå. För Västerbotten är dock återanskaffningsvärdet angivet i 2004 års prisnivå.

Återanskaffningsvärdet för de byskiljande stängslen är uppdelat mellan byarna liksom de stugor som utnyttjas av flera byar. Det är

frågan om enkla beräkningar som inte beaktar att nyttan av en anläggning kan skilja sig mellan byarna.

Återanskaffningsvärdet ger underlag för att beräkna underhållskostnaden. Utredningen utgår liksom FFR från att underhållskostnaden motsvarar 2 procent av återanskaffningsvärdet. Det saknas återanskaffningsvärde för några anläggningar. Det gäller främst vägar där länsstyrelsernas schablon för att beräkna underhållskostnaden tillämpas men också för några slaktplatser, stugor och båthus.

Avsnitt 3.1 är en beskrivning om vilka anläggningar det handlar om i Västerbotten, avsnitt 3.2 avser Jämtland och avsnitt 3.3 Norrbotten. Beskrivningen bygger således på uppgifter som lämnats av respektive länsstyrelse och som granskats av de berörda samebyarna bl.a. genom utredningens enkät. I den mån det rått olika uppfattningar har utredningen gått tillbaka till äldre handlingar för att klarlägga vad som gäller.

3.1 Renskötsel­anläggningarna i Västerbotten

Enligt länsstyrelsen är det i Västerbotten frågan om byskiljande stängsel, stugor, slaktanläggningar och båthus som Samefonden har ett underhållsansvar för. Det saknas vägar i Västerbotten som underhålls av Samefonden.

De byskiljande stängslen är sammanlagt 206 km långt. Det finns stängsel där det saknas naturliga hinder och där renar gärna förflyttar sig. Det finns också ett samband med riksstängslet. I de västra delarna av samebyarna Gran och Ran är terrängen sådan att det är naturligt för renarna att söka sig västerut mot Norge. På grund av riksstängslet är detta inte möjligt. Det ger i stället ett rentryck söderut mot samebyarna Rans och Ubmejes områden. Det behövs därför stängsel på vissa ställen mellan Gran och Ran respektive Ran och Ubmeje. Den sammantagna stängsellängden här är 129 km, alltså motsvarande drygt hälften av den totala längden i Västerbotten. De byskiljande stängslen behövs, enligt länsstyrelsen och samebyarna, eftersom det på stora områden saknas naturliga hinder mellan byarna som kan hindra att renhjordarna förflyttar sig utanför byns område. Avsaknad av stängsel eller dåligt underhållna stängels ökar kraven på renskötarna att övervaka och styra renhjordarnas vandring under sommarbetet.

Återanskaffningsvärdet för samtliga byskiljande stängsel i Västerbotten är 33 miljoner kronor. (Det ska dock noteras att i beloppet ingår sju km byskiljande stängsel mellan Malå och Mausjaure med ett återanskaffningsvärde på 735 000 kronor. Mausjaure sameby tillhör inte Västerbotten.) Det innebär att återanskaffningsvärdet kan beräknas uppgå till cirka 160 kronor per meter stängsel. Samtliga stängsel i Västerbotten som Samefonden ansvarar för är belägna ovanför odlingsgränsen, med undantag av en kortare sträcka i Malås område.

Anläggningarna i Västerbotten är enligt uppgift från såväl länsstyrelsen som de berörda samebyarna till stor del i dåligt skick, se avsnitt 3.4, eftersom underhållet är eftersatt. Särskilt utsatta är de byskiljande stängslen på högfjället. Det som sliter på dem är att de varje år tyngs ner av snö. Vissa sträckor behöver nyanläggas med nya stolpar och nät.

Samefonden svarar också för underhållet av åtta stugor. Till dem hör uthus och i vissa fall även båthus. Två av stugorna används bara av samebymedlemmarna. Övriga sex används både av samebymedlemmar och av allmänheten. Dessa sex stugor är Skieble, Tjåkkeler, Ljusliden, Arevattnet, Jirejaure och Forsavan. Dessa stugor är även viktiga för friluftslivet, enligt länsstyrelsen. De ligger längs vandringsleder och nyttjas av allmänheten för övernattnig. De är ofta utrustade med hjälptelefon och är följaktligen en del i fjällsäkerheten för turister.

Utredningen har tagit upp frågan med företrädare för bl.a. Ran sameby om behovet av de stugor som samutnyttjas med allmänheten. Enligt deras uppfattning skulle byn sannolikt överväga att lägga ned Jirejaure och Forsavan om underhållet skulle bekostas uteslutande med medel från samebyns medlemmar. Återanskaffningsvärdet för samtliga stugor är inklusive tillhörande uthus och båthus, uppskattas till drygt 6 miljoner kronor.

Vidare finns det sju slaktanläggningar. Dessa uppfyller i allmänhet inte EU:s veterinära krav. Samebyarna använder sig istället av mobila slaktanläggningar även om det kan förekomma viss husbehovsslakt vid de fasta anläggningarna. Däremot används hagarna vid slaktanläggningarna ofta för skiljning och samlingsplats inför transport.

Slutligen innefattas fem–sex separata båthus i Samefondens underhållsansvar, varav tre är belägna i anslutning till stugor.

Sammantaget är följande samebyar berörda i Västerbotten:

1. Vilhelmina södra
2. Vilhelmina norra
3. Vapsten
4. Ubmeje
5. Ran
6. Gran
7. Malå

Det betyder att samtliga samebyar i Västerbotten inklusive skogs-samebyn Malå använder sig av renskötselanläggningar som underhålls med medel från Samefonden.

3.1.1 Renskötselanläggningar per sameby i Västerbotten

Nedan redovisas en sammanställning av de renskötselanläggningar för vilka Samefonden åtagit sig underhållsansvaret fördelade på respektive sameby.

VILHELMINA SÖDRA:

1 slaktanläggning, Fråskonbäcken, anläggningsår 1969

1 båthus, Bijeransaren, anläggningsår 1930

2 stugor med tillhörande uthus/båthus:

Skieble, anläggningsår 1977, återanskaffningsvärde, 989 000 kronor för stugan och 16 000 kronor för tillhörande bod/uthus

Tjåkkeler, anläggningsår 1978, återanskaffningsvärde 989 000 kronor för stugan, 519 000 kronor för uthus och 297 000 kronor för båthus

Summa återanskaffningsvärde för stugor med tillbehör: 2 810 000 kronor

3 byskiljande stängsel mellan Vilhelmina södra och Vilhelmina norra:

Bieransaren – Tjåkkele 10 km, anläggningsår 1978, återanskaffningsvärde 1 377 000 kronor

Tjåkkele – Ransaren, 21 km, anläggningsår 1977, återanskaffningsvärde, 3 860 000 kronor

Ransarluspen – Gikasjön, 4 km, 1975, 452 000 kronor

Summa återanskaffningsvärde för byskiljande stängsel: 5 689 000 kronor

Vilhelmina södras del: 2 844 500 kronor

VILHELMINA NORRA:

1 slaktanläggning, Gielas, anläggningsår 1969

2 båthus, Selsjön och Daningen, anläggningsår 1930

1 stuga med tillhörande uthus och båthus, Ljusliden, anläggningsår 1976, återanskaffningsvärde 1 236 000 kronor och 134 000 kronor för uthus och 495 000 kronor för båthus

Summa återanskaffningsvärde för stuga med tillbehör: 1 865 000 kronor

3 byskiljande stängsel mellan Vilhelmina södra och Vilhelmina norra:

Bieransaren – Tjåkkele 10 km, anläggningsår 1978, återanskaffningsvärde 1 377 000 kronor

Tjåkkele – Ransaren, 21 km, anläggningsår 1977, återanskaffningsvärde, 3 860 000 kronor

Ransarluspen – Gikasjön, 4 km, 1975, 452 000 kronor

Summa återanskaffningsvärde för byskiljande stängsel: 5 689 000 kronor

Vilhelmina norras del: 2 844 500 kronor

2 byskiljande stängsel mellan Vilhelmina Norra och Vapsten:

Ammervardo – Virisen, 23 km, anläggningsår 1975 , återanskaffningsvärde 2 599 000 kronor

Virisen – Gransjön, 8 km, 1978, återanskaffningsvärde 1 176 000 kronor

Summa återanskaffningsvärde för stängsel mellan Vilhelmina Norra och Vapsten: 3 775 000 kronor

Vilhelmina norras del: 1 887 500 kronor

VAPSTEN:

1 slaktanläggning, Bieriken, anläggningsår 1974
1 båthus, Abelvattnet östra

1 stuga med tillhörande uthus och båthus
Arevattnet, 1956, återanskaffningsvärde 371 000 kronor för stuga,
21 000 kronor för uthus och 50 000 kronor för båthus

Summa återanskaffningsvärde för stuga med tillbehör: 442 000 kronor

2 byskiljande stängsel mellan Vilhelmina Norra och Vapsten:
Ammervardo – Virisen, 23 km, anläggningsår 1975 , återanskaffnings-
värde 2 599 000 kronor
Virisen – Gransjön, 8 km, 1978, återanskaffningsvärde 1 176 000 kronor

Summa återanskaffningsvärde för stängsel mellan Vilhelmina Norra
och Vapsten: 3 775 000 kronor
Vapstens del: 1 887 500 kronor

UBMEJE:

2 slaktanläggningar, Bjellojaure, anläggningsår 1963/1974 och Strimasund
1967/1974

4 stugor med tillhörande uthus; Skafsbacken, Jirejaure och Miesaken
tillsammans med Ran:
Skafsbacken, 1970, återanskaffningsvärde 190 000 kronor för stuga
och 16 000 kronor för uthus
Jirejaure, 1968, återanskaffningsvärde 190 000 kronor för stuga och
16 000 kronor för uthus
Miesaken, 1970, återanskaffningsvärde 208 000 kronor för stuga och
3 000 kronor för uthus
Forsavan, 1979, återanskaffningsvärde 371 000 kronor för stuga och
21 000 kr för uthus

Summa återanskaffningsvärde för stugor med tillbehör: 1 015 000 kronor
Ubmejes del: 703 500 kronor (Skafsbacken, Jirejaure och Miesaken
delas mellan samebyarna Ubmeje och Ran)

2 byskiljande stängsel mellan Ubmeje och Ran:

Överuman – Tärnasjö, 40 km, anläggningsår 1970, återanskaffningsvärde 7 400 000 kronor

Tärnasjön – Överstjuktan, 44 km, anläggningsår 1983, återanskaffningsvärde 6 864 000 kronor

Summa återanskaffningsvärde för byskiljande stängsel: 14 264 000 kronor

Ubmejes del: 7 132 000 kronor

RAN

1 slaktanläggning, Kraipe, anläggningsår 1957

1 båthus, Tjulträsket, 1960

3 stugor med tillhörande uthus (Samma stugor som Ubmeje):

Skafsbacken, 1970, återanskaffningsvärde 190 000 kronor för stuga och 16 000 kronor för uthus

Jirejaure, 1968, återanskaffningsvärde 190 000 kronor för stuga och 16 000 kronor för uthus

Miesaken, 1970, återanskaffningsvärde 20 000 kronor för stuga och 3 000 kronor för uthus

Summa återanskaffningsvärde för stugor med tillbehör: 1 015 000 kronor

Rans del: 311 508 kronor

3 byskiljande stängsel

Överuman – Tärnasjö, 40 km, anläggningsår 1970, återanskaffningsvärde 7 400 000 kronor

Tärnasjön – Överstjuktan, 44 km, anläggningsår 1983, återanskaffningsvärde 6 864 000 kronor

Kaldvatn – Skårnjaforsen, 45 km, anläggningsår 1974, återanskaffningsvärde 8 325 000 kronor

Summa återanskaffningsvärde för stängsel: 22 589 000 kronor

Rans del: 11 294 500 kronor

GRAN

1 slaktanläggning, Biergenes, 1962
1 båthus
Nedre Farmakselet, 1962

1 byskiljande stängsel
Kaldvatn – Skårnjaforsen, 45 km, anläggningsår 1974,
Summa återanskaffningsvärde 8 325 000 kronor
Grans del: 4 162 500 kronor
Grans sameby har anfört att det är osäkert om det finns ett båthus.

MALÅ

1 byskiljande stängsel, Bastuselsdammen – Vågsele, 7 km, anläggningsår 1983, återanskaffningsvärde 735 000 kronor.

Summa återanskaffningsvärde för stängsel:
Malås del: 367 500 kronor

3.1.2 Kommentarer från samebyarna

Genomgående hävdar byarna att det är oklart om staten äger slaktanläggningarna. De anläggningar som avses är alltså slaktanläggningarna:

Fråskonbäcken
Gielas
Bieriken
Bjellojaure
Strimasund
Kraipe
Biergenes

Byarna hävdar vidare att det också ligger mycket skräp i fjällen, exempelvis stora rullar av gammalt stängsel som inte forslats bort. Om staten äger anläggningarna, anser samebyarna, att det borde åligga staten att forsla bort detta. Slutligen menar byarna också att anskaffningsvärdet, med hänsyn till det bristfälliga underhållet är för högt.

3.1.3 Utredningens kommentar

Av FFR:s rapport, delrapport 2 om Samebyar i Västerbottens och Jämtlands län, Ds Jo 1975:13, framgår sidan 10, avsnitt 2.4 att vissa särförhållanden rådde för slaktanläggningar, eftersom upprustning skedde av vissa slaktanläggningar under förhandlingstiden. Från början var uppfattningen att staten skulle kvarstå som ägare för många slaktanläggningar. Sedan upprustning skett skulle dock vissa samebyar ha accepterat att överta slakterierna inom sina områden. FFR ansåg att Samefonden, trots överlåtelse till samebyarna, skulle svara för underhållet av samtliga slaktanläggningar.

Bilaga 15 i delrapport 2 innehåller en förteckning över de slaktanläggningar som staten skulle fortsätta äga. I den förteckningen är samtliga ovan nämnda slaktanläggningar listade.

Vid en dubbelkontroll mot de enskilda avtalen med samebyarna framkommer dock följande:

1. Avtalet med Gran:

I avtalet med Grans sameby anges att Bierganes skiljnings- och slakthage överförs på Grans sameby. Övriga anläggningar som, enligt avtalet, fördes över på Grans sameby finns inte med på länsstyrelsens lista.

2. Avtalet med Ubmeje:

I avtalet har skiljningshage, slakthage, övernattningshage och bod i Strimasund och Biellojaure överlåtits till samebyn. Övriga anläggningar som överlåtits finns inte med på länsstyrelsens lista.

3. Avtalet med Malå:

Inget av det som listats av länsstyrelsen har förts över till samebyn.

4. Avtalet med Vilhelmina norra:

Av avtalet framgår att Gielas övernattningshage överförs på samebyn, men inget annat som länsstyrelsen listat.

5. Avtalet med Vilhelmina södra:

Inget av det som länsstyrelsen listat finns i avtalet.

6. Avtalet med Ran:

Inget av det som länsstyrelsen listat finns med i avtalet.

Det saknas avtal med Vapsten sameby.

FFR:s rapport från 1975, delrapport 2 visar att den beskrivning länsstyrelsen lämnat är riktig, med undantag av att Bierganes skiljnings- och slakthage och skiljningshage, slakthage, övernattningshage och bod i Strimasund och Biellojaure samt att Gielas övernattningshage ägs av respektive sameby.

Slaktanläggningarna i Västerbotten är dock berörda även i andra senare rapporter från FFR.

I delrapport 5, Ds Jo 1978:11 överförs slakteri Bjerganes från 1962 på Grans sameby (bilaga 10), slakterierna Bjellojaure och Strimasund på Umbyns(Ubmeje) sameby (bilaga 11), Gielas på Vilhelmina norra (bilaga 12), slakteri Fråskonbäcken på Vilhelmina södra (bilaga 13). I delrapport 4, Ds Jo 1977:13 överförs slakteri Kraipe från 1957 på Rans sameby (bilaga 11).

En slutsats är därmed att samtliga slaktanläggningar utom Bieriken i Vapsten har överförts på de berörda samebyar och att dessa ägs av samebyarna. FFR föreslog dock att Samefonden ändå skulle underhålla dessa anläggningar. Framställning om medel från Samefonden borde av praktiska skäl sammanställas av lantbruksnämnden (delrapport 5 s. 25). De anläggningar som finns med på länsstyrelsens lista underhålls av medel från Samefonden, alltså även anläggningar som ägs av samebyarna.

3.1.4 Underhållskostnaderna för renskötselanläggningar i Västerbotten

Som redovisats tidigare fastställde FFR kostnaderna för underhållet av anläggningarna till 2 procent av anskaffningskostnaden. Det är också den procentsatsen som är utgångspunkt för dagens beräkningar av underhållskostnaden.

Tabell 3.1 Återanskaffningskostnaden och kostnaden för årligt underhåll för renskötseanläggningarna i Västerbottens län. Belopp i 1 000 kronor (2004 års prisnivå)

Sameby	Stängsel	Stugor med tillbehör	Återanskaffningskostnad		Totalt	Underhållskostnad
			Båthus Antal	Slakt- anläggning Antal		
Vilhelmina södra	2 845	2 810	1	1	5 655	113
Vilhelmina norra	4 732	1 865	2	1	6 597	132
Vapsten	1 888	442	1	1	2 330	47
Ubmeje	7 132	704		2	7 836	157
Ran	11 295	312	1	1	11 607	232
Gran	4 163		1 ?	1	4 163	83
Malå	368				368	7
Summa	32 423	6 132			38 555	771

Uppgifterna i tabell 3.1 anger återanskaffningsvärdet för stängslen och stugorna med tillbehör i 2004 års penningvärde. Siffrorna bygger på uppgifter från länsstyrelsen i Västerbotten. Det saknas dock uppgifter om återanskaffningsvärdet för de separata båthusen och slaktanläggningarna. Som framgått har alla slaktanläggningarna utom anläggningen i Vapsten överlåtits till samebyarna, men FFR:s förslag var ändå att Samefonden skulle underhålla dessa anläggningar.

Underhållskostnaden avser endast stängslen och stugorna med tillbehör, eftersom det saknas uppgifter om återanskaffningskostnaden för båthusen och slaktanläggningarna. Uppgifterna i tabell 3.1 visar underhållskostnaderna för anläggningarna varierar kraftigt mellan samebyarna. Kostnaden för anläggningen i Malå uppgår bara till 7 350 kronor per år, medan kostnaden för Rans anläggningar är 232 120 kronor per år. Av detta belopp avser 225 890 kronor eller 97 procent kostnaden för reparation av stängsel. I Västerbotten är den stora kostnaden genomgående reparation av stängsel.

Sammanfattningsvis är det i Västerbotten i huvudsak frågan om byskiljande stängsel som underhålls med medel från Samefonden. Kostnaderna för underhållet varierar mellan samebyarna. Tre samebyar, Ran, Ubmeje och Vilhelmina norra svarar för närmare 70 procent av underhållskostnaden.

3.1.5 Vilka anläggningar används inte i renskötseln?

Grans sameby har som tidigare angetts anfört att det är osäkert om båthuset Nedre Farmakselet från 1962 finns. Grans sameby betonar vidare särskilt hur viktigt stängslet är och att huvudparten står på Rans mark. Byn menar vidare att slaktanläggningen Biergenes används för sarvslakt och för skiljning.

Rans sameby anser att samtliga anläggningar är viktiga för renskötseln. I utredningens enkät till samebyarna angav Ran att båthuset Tjulträsket inte var viktigt. Byn har senare ändrat uppfattning och framfört till utredningen att båthuset är viktigt för renskötseln. Ran understryker vidare att flera av de byskiljande stängslen är i stort behov av renovering samt borde dras mer naturligt.

Ubmeje sameby anser att samtliga anläggningar utom en stuga, Jirejaure är viktiga för renskötseln. Det ska dock noteras att stugan Jirejaure även används av Rans sameby. Rans sameby har dock efter att enkätsvaret lämnats framfört till utredningen att om samebyarna tar över ansvaret för underhållet skulle stugan Jirejaure prioriteras ned. I ett sådant läge skulle också stugan Forsavan ges en lägre prioritet.

Vapstens sameby betonar att samtliga anläggningar är viktiga för renskötseln men att anläggningarna är i dåligt skick.

Vilhelmina norra, uppger att de byskiljande stängsel och stuga Ljusliden med båthus är viktiga för renskötseln, men att de övriga tre anläggningarna är mindre viktiga eller oviktiga.

Vilhelmina södra hävdar att samtliga anläggningar är viktiga för renskötseln och Malå säger detsamma för sin anläggning.

Sammanfattningsvis behövs alltså följande anläggningar inte för renskötseln:

Båthus – Nedre Farmakselet (Gran)
Slaktanläggning Gielas. Anläggningen ägs av samebyn
Båthus Selsjön (Vilhelmina norra)
Båthus Daningen (Vilhelmina norra)
Stugorna Jirejauren och Forsavan (eventuellt)

En slutsats skulle därmed kunna vara att dessa anläggningar utom slaktanläggningen Gielas skulle kunna rivas. Eventuellt skulle också stugorna Jirejaure och Forsavan kunna rivas. Det bör dock noteras att länsstyrelsen i Västerbotten anser de två stugorna viktiga för det rörliga friluftslivet. Enligt länsstyrelsen har stugorna ett allmänt ändamål och borde av det skälet bevaras. Länsstyrelsen kan därför överväga att stugorna överförs till länsstyrelsens förvaltning.

3.2 Renskötsel­anläggningarna i Jämtland

Enligt länsstyrelsen i Jämtland finns det endast ett fåtal renskötsel­anläggningar som underhålls av Samefonden. Det är i huvudsak frågan om vägar. Det finns totalt 49 km väg upptagna på länsstyrelsens lista. Det avser 5 km i Kalls sameby, 25 km i Handölsdalens sameby, och 19 km i Tåssåsens sameby. Vägar­na används endast av samebyarna. Vidare är det fråga om byskiljande stängsel mellan Mittådalen och Handödalen­ens samebyar samt mellan Idre Nya och Ruhftens samebyar. Slutligen är det fråga om ett slakteri, Höste, i Idre Nya sameby. Det är totalt fråga om 8 renskötsel­anläggningar. Följande sex byar på renbetesfjällen är berörda av utredningens uppdrag:

1. Kall
2. Handölsdalen
3. Tåssåsen
4. Mittådalen
5. Idre
6. Ruhften

Den totala underhållskostnaden för de åtta renskötsel­anläggningarna är, enligt länsstyrelsen, cirka 420 000 kronor per år. Då det är i huvudsak frågan om vägar anges inget samlat återanskaffningsvärde.

Enligt uppgift från länsstyrelsen har man fått ungefär 75 procent av det begärda beloppet från Samefonden under senare år, alltså cirka 320 000 kronor. Detta belopp har räckt i allt väsentligt för att klara underhållet men prioriteringar har behövt göras. En förklaring till att pengarna ändå räckt är, enligt länsstyrelsen, att det är länsstyrelsen som beställer arbetet och därmed kan använda sig av samordningsvinster. Länsstyrelsen söker, efter samråd med samebyarna, ersättning för underhållet av renskötsel­anläggningarna från Samefonden. Fonden betalar ut pengar till länsstyrelsen, som i sin tur fördelar ersättningen till de olika samebyarna. Samebyarna beställer underhållsarbetet efter samråd med länsstyrelsen och fakturan för arbetet skickas direkt till samebyn som även reglerar fakturan. Länsstyrelsen tar i dag ingen ersättning för sitt arbete men, enligt uppgift från länsstyrelsen, kan det komma att övervägas framöver.

Länsstyrelsen har inte kunnat precisera återanskaffningskostnaden eller underhållskostnad per renskötsel­anläggning. Länsstyrelsen har dock uppgett att pengarna från Samefonden för 2011 borde fördelas enligt följande:

Idre Nya: 24 000 kronor för stängsel och 45 980 kronor för slakteri

Ruvhten: 24 000 kronor för stängsel

Mittådalen: 15 000 kronor för stängsel

Handölsdalen: 15 000 kronor för stängsel och 155 500 kronor för väg

Tåssåsen: 118 300 kronor för väg

Kall: 31 100 kronor för väg

Därmed skulle alltså i Jämtland endast sex av totalt 11 samebyar ha renskötselanläggningar som underhålls med medel från Samefonden. Fördelas renskötselanläggningarna på respektive sameby blir bilden följande:

Kall – en 5 km lång väg mellan Anjesågen och Ottsjölägret

Handölsdalen – 2 vägar. En 18 km lång väg mellan Handöl och Tjallingen. En annan 7 km väg mellan Nysäter och Ljungris

Tåssåsen – 2 vägar. En 16 km väg mellan Hosjöbottnarna och Höglekaredalen och en 3 km lång väg mellan Glenvägen – Slaktplatsen.

Mittådalen och Handölsdalen- byskiljande stängsel

Idre Nya – en slaktanläggning, Höste

Idre Nya och Ruhften – byskiljande stängsel.

Ytterst bygger dock, som angetts tidigare, Samefondens underhållsskyldighet på FFR:s rapporter. Av delrapport 1 framgår att Samefonden skulle ansvara för följande anläggningar. Återanskaffningsbeloppen är i 1974 års prisnivå:

Byskiljande stängsel:

Torrön – Juveln, 7 km, 1962 mellan samebyarna Sösjö och Kall, 130 200 kronor.

Sylsjön – Predrikstolen, 2,5 km, 1962, mellan Handölsdalen och Mittådalen, 46 500 kronor.

Helagsskaftet – Öjön, 15 km, 1962, mellan Handölsdalen och Mittådalen, 155 000 kronor.

Kölosen – Rogen, 30 km, 1967, mellan Tännäs och Idre, 361 000 kronor.

Slakterier :

Oredack, 1973, Frostvikens mellersta sameby (Ohredahke sameby), 181 900 kronor.

Väktarmon, 1974, Frostvikens södra sameby, (Raedtievaerie sameby) 45 000 kronor.

Vinklumpen, 1974, Hotagens sameby, (Jingevaerie sameby) 108 000 kronor.

Långsådalen, 1973, Offerdal/Sösjö, (Jovnevaerie sameby/Njaarke) 181 900 kronor.

Ottsjölägret, 1974, Kall, 76 300 kronor.

Ljungris, 1974, Handölsdalen, 78 000 kronor.

Glen, 1974, Tåssåsen, 45 000 kronor.

Flatruet, 1974, Mittådalen, 28 000 kronor.

Brändåsen, 1974, Tännäs, (Ruvhten) 60 000 kronor.

Sörvattnet, 1974, Tännäs, (Ruvhten) 58 000 kronor.

Foskros, 1974, Idre, 52 000 kronor.

Vägar (avser underhållskostnad)

Anjesågen – Ottsjölägret, Kalls sameby, årlig underhållskostnad, 5 000 kronor per år, 5 km.

Handöl – Tjallingen, Handölsdalen sameby, underhållskostnad 18 000 kronor per år, 18 km,

Nysäteren – Ljungris, Handölsdalen sameby, underhållskostnad 7 000 kronor per år, 7 km.

Höglekardalen – Hosjöbottnarna – Fjällstaslaktplatsen, Tåssåsen, underhållskostnad 16 000 kronor per år, 16 km.

Glen – slaktplatsen, Tåssåsen, underhållskostnad 3 000 kronor per år, 3 km.

Från länsstyrelsen i Jämtland har följande uppgetts:

Slakterierna är inte godkända för slakt utan används av samebyarna som bl.a. förråd. Samebyn i Idre Nya har friköpt marken som slakteriet Höste står på. Samebyns pengar till detta kommer från bygdemedel. Ägarförhållandena till byggnaden Höste är oklara. Från början ägdes byggnaden av staten men samebyn har byggt ut och renoverat byggnaden för egna pengar. Övriga slakterier bör ha överförts till samebyarna.

Underhållskostnaderna för vägarna uppgår i dag till 6,22 kronor per meter väg.

Bystängslet mellan Torrön och Juveln finns inte kvar. Rogen – Kökåsen är bystängslet mellan Idre och Ruvhten.

3.2.1 Utredningens kommentar

För följande slaktanläggningar är ägandeförhållandena oklara. Oredack,, Väktarmon, Vinklumpen, Långsådalen, Ottsjöläget, Ljungris, Glen, Flatruet, Brändåsen, Sörvattnet, Foskros samt Höste.

Länsstyrelsen i Jämtland har till utredningen påpekat att slaktanläggningarna Foskros och Höste troligen avser samma plats. Det skulle i så fall var den anläggningen Höste som Idre Nya sameby har friköpt marken.

På samma sätt som för slaktanläggningarna i Västerbotten råder det speciella förhållanden för slaktanläggningarna i Jämtland. Av FFR:s rapport 1 (Ds Jo 1975:4) s. 12 framgår att det från början var tänkt att staten skulle fortsätta äga slakterierna. Sedan dessa uppstats accepterade dock vissa samebyar att ta över huvudmannskapet. FFR föreslog att Samefonden skulle svara för underhållskostnaderna för samtliga slakterier(a.a. s. 15).

Det saknas i FFR:s rapporter en sammanställning över vilka slakterier som överlätits till samebyarna. En genomgång av de enskilda avtalen ger emellertid följande bild.

I delrapport 1, Jämtlands län, Ds Jo 1975:4, finns de flesta överlåtelseavtalen med samebyarna i Jämtland. Av bilaga 3 med Frostvikens mellersta sameby framgår att Slakteri Oredack från 1973 överlätits på samebyn. Enligt bilaga 4 har slakhagen och övernattningshage till Vinklumpen överlätits till samebyn Hotagen (Jingevaerie sameby), men alltså inte själva slakthuset.

I bilaga 7 överfördes Långsådalens slakhage och övernattningshage på Sösjös sameby (Njaarkes sameby) och Offerdals sameby (Jovnevaerie sameby), men inte själva slakthuset. I bilaga 8 överfördes Ottsjöläget med tillhörande slakhage och övernattningshage på Kalls sameby. I bilaga 9 överfördes slakteriet Ljungris och övernattningshage på Handölsdalens sameby. I bilaga 10 överläts slakteriet Flatruet med övernattningshage och slakhage till Mittådalens sameby. I bilaga 11 överläts Brändåsen och Sörvattnet samt Brändåsens slakhage till Tännäs sameby (Ruvhten sameby). I bilaga 12 överläts Foskros skiljningshage, slakhage och övernattningshage på Idre sameby, men inte något slakthus. Enligt länsstyrelsens kommentar ovan skulle det i själva verket avses Höste och, som framgått, har slaktanläggningen inte överförts på samebyn.

I delrapport 2, Samebyar i Västerbottens och Jämtlands län Ds Jo 1975:13, bilaga 9, anges att slakteri Väktarmon samt skiljningshage, slakhage och övernattningshage överförs på Frostvikens södra same-

by (Raedtievaerie sameby). Av protokoll från bystämman i samebyn, där även den sakkunnige i FFR, S. Landahl medverkade framgår följande:

Angående slaktanläggningar erinrade Sixten Landahl om att FFR förordat att Samefonden bekostar underhållet av renkontrollslakterierna i Jämtlands län, men att samebyarna skall stå som huvudman för dessa. Underhållet begränsas dock endast till den veterinära delen av anläggningen, såsom slaktgärde, slakteri m.m. medan anläggningar i anslutning till densamma underhålls av byarna. Avslutningsvis upplyste Landahl, att kostnadskrävande åtgärder i slaktanläggning till följd av veterinära beslut först bör diskuteras med lantbruksnämndens rennäring-avdelning.

I bilaga 10 framgår att Glen slakteri, Glen slakthage och Glen övernattningshage överlåtits åt Tåssåsens sameby.

I Slutrapporten, Ds Jo 1978:11, bilaga 14, har slakteriet Långsådalen överförts på Offerdals och Sösjös samebyar((Jovnevaerie sameby/Njaarke sameby).

Sammantaget betyder detta att samtliga slaktanläggningar utom själva slakthusen Foskros (Höste se ovan) och Vinklumpen överförts till samebyarna under FFR:s arbete. De slaktanläggningar som överförts till samebyarna har som tidigare nämnts Samefonden ändå ett underhållsansvar för, slutrapporten s. 25.

Nu mera ansöker länsstyrelsen om bidrag endast för:

1. tre byskiljande stängsel, Sylsjön – Predikstolen mellan samebyarna Handölsdalen och Mittådalen, Helagsskafter – Öjön mellan Handölsdalen och Mittådalen samt Kölosen – Rogen mellan Idre och Ruhften), för
2. 49 km väg samt för
3. ett slakteri, Höste.

Sammantaget betyder detta att länsstyrelsen i Jämtland inte yrkat underhåll av Samefonden för de slaktanläggningar som ägs av samebyarna men som skulle underhållas av Samefonden enligt FFR. De renskötselanläggningar som skulle vara berättigade till stöd för underhållet av Samefonden, enligt FFR, är de följande.

3.2.2 Samefondens underhållsansvar, enligt FFR

De anläggningar som enligt FFR är berättigade till stöd för underhållet av Samefonden redovisas på de olika på samebyarna nedan.

IDRE NYA

1 slaktanläggning

Foskros (Höste), 1974,

1 byskiljande stängsel:

Kölosen – Rogen, 30 km, 1967, mellan Ruvhten och Idre,

RUVHTEN

2 slaktanläggningar:

Sörvattnet, 1974

Brändåsen, 1974

1 byskiljande stängsel:

Kölosen – Rogen, 30 km, 1967, mellan Ruvhten och Idre,

MITTÅDALEN

1 slaktanläggning, Flatruet, 1974

2 byskiljande stängsel :

Helagsskiftet – Öjön, 15 km, 1962 mellan Handölsdalen och Mittådalen,

Sylsjön – Predikstolen, 2,5 km, 1962 mellan Handölsdalen och Mittådalen

HANDÖLSDALEN

1 slaktanläggning, Ljungris, 1974

2 byskiljande stängsel:

Helagsskaftet – Öjön, 15 km, 1962 mellan Handölsdalen och Mittådalen, Sylsjön – Predikstolen, 2,5 km, 1962 mellan Handölsdalen och Mittådalen,

2 vägar

Nysäteren – Ljungris, 7 km, underhållskostnad 43 540 kronor per år
Handöl – Tjallingen, 18 km, underhållskostnad 111 960 kronor per år.

TÅSSÅSEN

1 slaktanläggning, Glen, 1974

2 vägar

Höglekardalen – Hosjöbottnarna – Fjällstaslaktplatsen, 16 km, underhållskostnad 99 520 kronor per år
Glen – slaktplatsen, 3 km, underhållskostnad 18 660 kronor per år.

KALL

1 slaktanläggning, Ottsjölägret, 1974

1 väg Anjesågen – Ottsjölägret, 5 km, underhållskostnad 31 100 kronor per år

JOVNEVAERIE

1 slaktanläggning tillsammans med Njaarke sameby, Långsådalen, 1974

NJAARKE

1 slaktanläggning tillsammans med Jovnevaerie sameby, Långsådalen, 1974

JINGEVAERIE

1 slaktanläggning, Vinklumpen, 1974

RAEDTIEVAERIE

1 slaktanläggning, Väktarmon, 1974

OHREDAHKE

1 slaktanläggning, Oredack, 1973

3.2.3 Vilka anläggningar används inte i renskötseln?

Mittådalens sameby har anfört att Flatruetslakthus inte används, men att däremot hagarna gör det. Njaarke sameby menar att Långsådalens slaktanläggning används mer av Jovnevaerie sameby. Enligt Raedtivaerie sameby är slaktanläggningen Väktarmon nedlagd och enligt Idre sameby finns inte slakteriet Foskros kvar men väl Höste (se ovan). Övriga anläggningar skulle vara viktiga för renskötseln.

Sammantaget skulle detta betyda att Flatruets slakthus och slaktanläggningen Väktarmon skulle kunna rivas, men det ska noteras att anläggningarna ägs av samebyarna.

3.3 Renskötselaneläggningarna i Norrbotten

I Norrbotten är det enligt länsstyrelsen 23 samebyar som erhåller bidrag från Samefonden för underhåll av renskötselaneläggningar.

I första hand är det frågan om byskiljande stängsel på en sammanlagd längd om 703 km. Återanskaffningskostnaden för stängslen beräknas uppgå till cirka 133 miljoner kronor (2009 års prisnivå). Med en beräknad underhållskostnad om 2 procent av återanskaffningskostnaden uppgår det årliga underhållsbehovet till cirka 2,7 miljoner kronor. Det är vidare fråga om flera slaktanläggningar, sammanlagt 48 stycken. Återanskaffningskostnaden för dessa beräknas till 53 miljoner kronor och med ett årligt underhållsbehov på cirka 1 miljon kronor. Därutöver är det fråga om 25 vägar. Underhållskostnaden är på

samma sätt som i Jämtland beräknad till 6,22 kronor per meter väg. Det är totalt fråga om 27,4 km väg och den årliga underhållskostnaden skulle därmed uppgå till 170 000 kronor. Det finns renskötselänläggningar med underhållsansvar för Samefonden i samtliga samebyar ovan odlingsgränsen utom i Könkämä och Svaipa. Samefonden har också ett underhållsansvar för anläggningar i skogssamebyarna Malå, Maskaure, Ståkke, Västra Kikkejaure, Östra Kikkejaure, Mausjaure , dvs. samtliga utom Gällivare sameby. Dessutom finnas det renskötselänläggningar i koncessionssamebyarna Muonio och Tarendö.

Länsstyrelsen ansöker för samebyarnas räkning om ersättning för underhållet av renskötselänläggningar från Samefonden, fördelar ersättningen till samebyarna samt kontrollerar att samebyarna använder pengarna till underhåll. Det är frågan om tillsyn, planering och sedan föregående besiktning uppkommet underhållsbehov. För dessa gemensamma kostnader avsätts 15 procent av ersättningen från Samefonden till samebyarna. De medel som inte används redovisar länsstyrelsen för Samefonden som då återgår till fonden, vilket t.ex. inträffade år 2010.

Frågan är i vilken utsträckning slaktanläggningarna i Norrbotten överlåtits till samebyarna på samma sätt som har skett i Jämtland och Västerbotten och med ett bibehållet underhållsansvar för Samefonden. I FFR:s slutrapport återfinns avtalen för samebyarna i södra delen av Norrbotten. I bilaga 2 har Stenudden och Lulletjåko slaktanläggningar överlåtits till Luokta-Mavas sameby, i bilaga 3 har Rebikmyren, Tjiddjakk och Vuoldas slakterier överlåtits på samebyn Semisjaur – Njarg samt renvaktarstugorna Rebikmyren och S Tjiddjakk, i bilaga 8 har slakteriet Sjönäs överlåtits till Östra Kikkejaure sameby.

I delrapport 4, Ds Jo 1977:13, bilaga 2 har Nikkaluokta slakteri, stuga och slakhage samt Lappberg slakteri, slakhage, stuga och övernattningshage överlåtits på Girjas sameby. Enligt uppgift från länsstyrelsen i Norrbotten har Kaitum ersatt Lappberg. I bilaga 2 i samma rapport har slakteri, övernattningshage och slakhage Harrå, men inte Harrå stuga överlåtits till Baste sameby. I bilaga 7 har slakteri, slakhage och övernattningshage Brändön överlåtits på Jåhkågassa Tjiellde sameby, i bilaga 8 har Juongavare slakteri och slakhage och Rahanåive slakteri, slakhage och övernattningshage överlåtits på Tuorpon sameby, i bilaga 9 har Koikul slakteri, men inte Slakka slakteri överlåtits på Sierr sameby, i bilaga 10 har slakteri Kuri överlåtits på Udtja sameby. I delrapport 3, bilaga 3 har Puoltajajaure slakteri och slakhage, Ketsåive slakteri och slakhage samt Idivuoma slakteri,

men inte Idivuoma slakthage överlåtits på Lainiovuoma sameby. En möjlig utgångspunkt är att Puoltajajaure slakteri från 1966 motsvarar Pulsujärvi slakteri från 1966. I bilaga 7 har Aitijokk slakteri, slakthage från 1963, övernattningshage från 1963, beteshage från 1965 och övernattningshage från 1970 samt stuga överlåtits till Laevas sameby. I bilaga 8 har Pulli slakthage, Tervaharju slakthage, Huornanen slakthage samt Huornanen stuga överlåtits till Vittangi sameby.

Sammantaget skulle detta betyda att samtliga slaktanläggningar i Norrbottens län utom Harrå stuga i Baste, Rensjön hage, slaktanläggning och stuga i Gabna, Idivuoma slakthage i Lainivuoma, Järäma slaktanläggning i Saarivuoma, Slakka slaktanläggning i Sierr, Kuorpak slaktanläggning och maskinhus i Sirges, Laimioviken stuga och slaktanläggning i Talma, Partnejokk slaktanläggning, slakthage och stuga i Unna Tjerusj och Hournanen stuga i Vittangi överlåtits till samebyarna. Samefonden har dock kvar underhållsansvaret även för de slaktanläggningar som överlåtits.

3.3.1 Renskötselanläggning per sameby i Norrbotten

Den följande sammanställningen redovisar samtliga renskötselanläggningar per sameby som, enligt länsstyrelsens redovisning, är berättigad till medel för underhåll från Samefonden. Det är således frågan om anläggningar som dels ägs av staten, dels där ägandet förts över på respektive sameby. Redovisningen omfattar även de samebyar som ligger nedanför odlingsgränsen inklusive de två koncessionsbyar som har anläggningar för vilka Samefonden har underhållsansvaret.

BASTE:

4 byskiljande stängsel:

1. Sitasjaure – Pärsaljaure, 20 km, anläggningsår 1971, återanskaffningsvärde 4 593 849 kronor, mellan Baste och Girjas
2. Tjirtjam, 3 km, anläggningsår 1971, återanskaffningsvärde 650 795 kronor, mellan Baste och Girjas
3. Linaälv – Vuottasjaure, 24 km, anläggningsår 1969, återanskaffningsvärde 4 900 106 kronor, mellan Baste och Unna Tjerusj

4. Vuottasjaure – Riteljaure, 32 km, anläggningsår 1970, återanskaffningsvärde 6 533 474 kronor, mellan Baste och Unna Tjerusj

Totalt återanskaffningsvärde: 16 678 224 kronor

Bastes del: 8 339 112 kronor

Girjas del: 2 622 322 kronor

Unna Tjerusjs del: 5 716 790 kronor

2 slaktanläggningar:

1. Harrå slaktanläggning, 1962, återanskaffningsvärde 765 642 kronor.
2. Harrå stuga, 1976, återanskaffningsvärde 510 428 kronor.

Totalt återanskaffningsvärde: 1 276 070 kronor.

GABNA

5 byskiljande stängsel

1. Torneträsk – Kurravaara, 26 km, 1970, återanskaffningsvärde 5 614 704 kronor, mellan Gabna och Talmas
2. Apparjaure – Sjangelipakte, 23 km, 1963, 1985, återanskaffningsvärde 5 359 491 kronor, mellan Gabna och Laevas
3. Rautas – Rautasjaure, 25 km, 1973, återanskaffningsvärde 5 36 055 kronor, mellan Gabna och Laevas
4. Pieggaloubbal – Apparjaure. 2 km, 1969, återanskaffningsvärde 510 428 kronor, mellan Gabna och Laevas
5. Allesjokk vid Vuopmekätne, 1 km, 1969, återanskaffningsvärde, 178 650 kronor, mellan Gabna och Laevas

Totalt återanskaffningsvärde: 17 099 328 kronor

Gabnas del: 8 549 664 kronor

Talmas del: 2 807 352 kronor

Laevas del: 5 742 312 kronor

3 slaktanläggningar

1. Rensjön, slakthage, 1953, 1969, återanskaffningsvärde 2 807 352 kronor
2. Rensjön, slaktanläggning, 1967, återanskaffningsvärde, 1 914 104 kronor

3. Rensjön, stuga, 1967, 1988, återanskaffningsvärde, 765 642 kronor.

Totalt återanskaffningsvärde: 5 487 098 kronor

GIRJAS

4 byskiljande stängsel

1. Ivarsten – Sälka, 14 km, 1971, 1984, återanskaffningsvärde 3 215 694 kronor, mellan Girjas och Laevas
2. Fjällnäs – Lappesuando, 65 km, 1963, återanskaffningsvärde 11 612 230 kronor, mellan Girjas och Laevas
3. Kaitum – Tjuonajokk, 64 km, 1967, 1986, återanskaffningsvärde 13 883 633 kronor, mellan Girjas och Baste
4. Tjäktjavagge, 7 km, 1958, återanskaffningsvärde 1 429 197 kronor, mellan Girjas och Laevas

Totalt återanskaffningsvärde: 30 140 754 kronor

Girjas del: 15 070 377 kronor

Laevas del: 8 128 560 kronor

Bastes del: 6 941 816 kronor

6 slaktanläggningar

1. Nikkaluokta slaktanläggning, 1975, återanskaffningsvärde 1 020 855 kronor
2. Nikkaluokta, slakthage, 1975, återanskaffningsvärde 1 531 283 kronor
3. Kaitum, slaktanläggning, 1965, återanskaffningsvärde 765 642 kronor
4. Kaitum, slakthage, 1965, återanskaffningsvärde 510 428 kronor.
5. Nikkaluokta stuga, 1975, återanskaffningsvärde 446 624 kronor
6. Kaitum, stuga, 1965, återanskaffningsvärde 319 017 kronor

Totalt återanskaffningsvärde: 4 593 849 kronor

1 väg, Nikkaluokta, 1 km, underhållskostnad 6 220 kronor per år.

JÅHKÅGASSA TJIELLE

- 1 slaktanläggning, Brändön, 1961, återanskaffningsvärde 63 803 kronor.

LAINIOVUOMA

1 byskiljande stängsel Väg 396 – Divielva, 110 km, 1975, 1985, återanskaffningsvärde 13 398 726 kronor mellan Lainiovuoma – Saarivuoma

Totalt återanskaffningsvärde: 13 398 726 kronor

Lainivuomas del: 6 699 363 kronor

Saarivuomas del: 6 699 363 kronor

6 slaktanläggningar:

1. Pulsujärvi, 1966- 1975, 1989, återanskaffningsvärde 5 104 277 kronor
2. Ketsåive, 1966, återanskaffningsvärde 2 552 138 kronor
3. Idivuoma, 1953, återanskaffningsvärde 2 552 138 kronor
4. Pulsujärvi slakthage, 1965, återanskaffningsvärde 319 017 kronor
5. Ketsåive, slakthage, stuga, 1968, återanskaffningsvärde 319 017 kronor
6. Idivuoma slakthage, stuga, 1966, återanskaffningsvärde 319 017 kronor

Totalt återanskaffningsvärde: 11 165 605 kronor

LAEVAS

2 byskiljande stängsel

1. Såkeåive – Syväjärvi, 13 km, 1971, återanskaffningsvärde 2 552 138 kronor mellan Laevas/Gabna
2. Årosjokk – Poultsa 23 km, 1971, återanskaffningsvärde 3 828 208 kronor mellan Laevas och Gabna

Totalt återanskaffningsvärde: 6 380 346 kronor

Laevas del: 3 190 173 kronor

Gabnas del: 3 190 173 kronor

4 slaktanläggningar

1. Aitijokk slakthage, 1963, 1985, återanskaffningsvärde 1 531 283 kronor
2. Aitijokk slakthage, 1970, återanskaffningsvärde 3 062 566 kronor
3. Aitijokk slaktanläggning, återanskaffningsvärde 1 914 104 kronor
4. Aitijokk stuga, återanskaffningsvärde 765 642 kronor

Totalt återanskaffningsvärde: 7 273 595 kronor

LUOKTA – MAVAS

2 byskiljande stängsel

1. Vuolvojaur – Jokkmokksgr., 14 km, 1973, återanskaffningsvärde 2 322 446 kronor, mellan Luokta – Mavas och Ståkke
2. Gardejaur – Barturte, 10 km, 1955, återanskaffningsvärde 2 041 711 kronor, mellan Luokta – Mavas och Semisjaur – Njarg

Totalt återanskaffningsvärde: 4 364 156 kronor

Luokta – Mavas del: 2 182 078 kronor

Ståckes del: 1 161 223 kronor

Semisjaur – Njargs del: 1 020 855 kronor

2 slaktanläggningar

1. Stenudden, 1968, återanskaffningsvärde, 765 642 kronor
2. Lulletjåkko, 1973, återanskaffningsvärde 1 148 462 kronor

Totalt återanskaffningsvärde: 1 914 104 kronor

2 vägar

1. Stenudden, 3 km, underhållskostnad 18 660 kronor per år
2. Lulletjåkko, 1 km, underhållskostnad 6 220 kronor per år.

Total underhållskostnad per år: 24 880 kronor per år.

MASKAURE

4 vägar

1. Seitejaure, 0,2 km, underhållskostnad 1 244 kronor per år.
2. Rålund, 0,1 km, underhållskostnad 622 kronor per år.
3. Nyliden, 0,2 km, underhållskostnad 1 244 kronor per år.
4. Maskaure, 0,1 km, underhållskostnad 622 kronor per år.

Total underhållskostnad för vägar: 3 732 kronor per år.

SAARIVUOMA

1 byskiljande stängsel Väg 396 – Divielva, 110 km, 1975, 1985, återanskaffningsvärde 13 398 726 kronor mellan Lainiovuoma – Saarivuoma

Totalt återanskaffningsvärde: 13 398 726 kronor

Saarivuomas del: 6 699 363 kronor

Lainivuomas del: 6 699 363 kronor

1 slaktanläggning, Järäma, 1966, 1975, 1990, återanskaffningsvärde 7 656 415 kronor.

SIERRI

2 slaktanläggningar

1. Slakka, 1967, återanskaffningsvärde 63 803 kronor
2. Koikul, 1967, återanskaffningsvärde 63 803 kronor

Totalt återanskaffningsvärde: 127 606 kronor

SEMISJAUR – NJARG

1 byskiljande stängsel, 30 km, Rebakudden – Labbas, 1966, återanskaffningsvärde 4 466 242 kronor mellan Semisjaur – Njarg och Ståkke

Semisjaur – Njargs del: 2 233 121 kronor

Ståkkes del: 2 233 121 kronor

5 slaktanläggningar

1. Rebikmyren slaktanläggning, 1965, återanskaffningsvärde 1 531 283 kronor
2. Tjiddjakk slaktanläggning, 1963, återanskaffningsvärde 1 531 283 kronor
3. Vuoldas, 1969, återanskaffningsvärde 1 020 855 kronor
4. Rebikmyren, stuga, 1965, 2008, återanskaffningsvärde 255 214 kronor
5. Tjiddjakk stuga, 1965, återanskaffningsvärde 255 214 kronor

Totalt återanskaffningsvärde: 4 593 849 kronor

2 vägar

1. Rebikmyren, 2 km, underhållskostnad 12 440 kronor per år
2. Tjiddjakk, 5 km, underhållskostnad 31 100 kronor per år

Total underhållskostnad: 43 540 kronor per år.

SIRGES

2 slaktanläggningar

1. Kuorpak slaktanläggning, 1971, återanskaffningsvärde 765 642 kronor
2. Kuorpak, maskinhus, 1971, återanskaffningsvärde 638 035 kronor

Totalt återanskaffningsvärde: 1 403 677 kronor

1 väg, Kuorpak, 5 km, underhållskostnad 31 100 kronor per år.

STÅKKE

1 byskiljande stängsel, Saddajaure – Mattaure, 8 km, 1969, 1985 mellan Ståkke och Luokta – Mavas, återanskaffningsvärde 1 276 069 kronor

Ståkkes del: 638 034 kronor

Luokta – Mavas del: 638 034 kronor

1 väg, Gitton, 0,5 km, underhållskostnad 3 110 kronor per år.

TALMA

1 byskiljande stängsel, Rr 280 – Vuomajaure, 15 km, 1977, 1986, mellan Talma och Saarivuoma, återanskaffningsvärde 16 078 472 kronor

Talmas del: 8 039 236 kronor

Saarivuomas del: 8 039 236 kronor

2 slaktanläggningar

1. Laimioviken, stuga, 1967, återanskaffningsvärde 191 410 kronor
2. Laimioviken, slaktanläggning, 1970, återanskaffningsvärde 2 552 138 kronor.

Totalt återanskaffningsvärde : 2 743 548 kronor.

TUORPON

3 slaktanläggningar

1. Juongavare slakthage, 1953, återanskaffningsvärde 510 428 kronor
2. Juongavare, slaktanläggning, 1953, återanskaffningsvärde 63 803 kronor
3. Rakanåive, slaktanläggning, 1971, återanskaffningsvärde 127 607 kronor

Totalt återanskaffningsvärde: 701 838 kronor

TÄRENDÖ

1 byskiljande stängsel, Nytorp – Saarikoski, 40 km, 1960, mellan Tärendö och Girjas, återanskaffningsvärde: 5 745 698 kronor

Tärendös del: 2 872 849 kronor

Girjas del: 2 872 849 kronor

UDTJA

1 slaktanläggning, Kuri, 1955, återanskaffningsvärde 76 564 kronor.

UNNA TJERUSJ

3 slaktanläggningar

1. Partnejokk slaktanläggning, 1975, återanskaffningsvärde 510 428 kronor
2. Partnejokk, slakthage, 1975, återanskaffningsvärde 957 052 kronor
3. Partnejokk, stuga, 1974, återanskaffningsvärde 510 428 kronor

Totalt återanskaffningsvärde: 1 977 908 kronor.

VITTANGI

1 byskiljande stängsel Lainioälven – Haltipalo, 10 km, 1972, mellan Vittangi och Muonio, återanskaffningsvärde 1 658 890 kronor.

Vittangis del: 829 445 kronor

Muonios del: 829 445 kronor

4 slaktanläggningar

1. Pulli slakthage, 1959, återanskaffningsvärde 510 428 kronor
2. Tervaharju slakthage, 1966, återanskaffningsvärde 510 428 kronor
3. Hournanen slakthage, 1958, återanskaffningsvärde 510 428 kronor
4. Hournanen stuga, 1958, återanskaffningsvärde 204 171 kronor

Totalt återanskaffningsvärde: 1 735 455 kronor

MUONIO

1 byskiljande stängsel, Haltiopalo – Lammivuoma, 14 km, 1940, mellan Muonio – Vittangi, återanskaffningsvärde 2 143 796 kronor.

Muonios del: 1 071 898 kronor

Vittangis del: 1 071 898 kronor

VÄSTRA KIKKEJAURE

2 vägar

1. Dålpenjaure, 2 km, underhållskostnad 12 440 kronor per år.
2. Vaxemjaure, 0,4 km, underhållskostnad 2 488 kronor per år.

Total underhållskostnad per år: 14 928 kronor

ÖSTRA KIKKEJAURE

1 slaktanläggning, Sjönäs, 1970, återanskaffningsvärde 255 214 kronor.

7 vägar

1. Rottoholmen, 1 km, underhållskostnad per år, 6 220 kronor
2. Örnjön, 1 km, underhållskostnad per år, 6 220 kronor
3. Fjällbonäs, 0,6 km, underhållskostnad per år, 3 732 kronor
4. Lomträsk, 0,2 km, underhållskostnad per år, 1 244 kronor
5. Hedvallen, 1 km, underhållskostnad per år, 6 220 kronor
6. Antekalles, 0,2 km, underhållskostnad per år, 1 244 kronor
7. Mader, 1 km, underhållskostnad per år, 6 220 kronor

Total underhållskostnad per år: 31 100 kronor

MAUSJAURE

5 vägar

1. Eliasro, 0,2 km, underhållskostnad per år, 1 244 kronor
2. Gallaken, 0,1 km, underhållskostnad per år, 622 kronor
3. Mausjaure, 0,3 km, underhållskostnad per år, 1 866 kronor
4. Krokselheden, 0,3 km, underhållskostnad per år, 1 866 kronor
5. Krokbäcken, 1 km, underhållskostnad per år, 6 220 kronor

Total underhållskostnad per år: 11 818 kronor

I tabell 3.2 redovisas en sammanställning av den beräknade återanskaffningskostnaden och kostnaderna för underhållet av anläggningarna i Norrbottens län som underhålls med medel från Samefonden.

Tabell 3.2 Återanskaffningskostnaderna och kostnaden för det årliga underhållet för renskötselanläggningar i Norrbottens län. I de totala underhållskostnaderna ingår vägar som också särredovisas. Belopp i 2009 års prisnivå och i 1 000 kronor.

Sameby	Återanskaffningskostnad			Underhållskostnad per år	
	Stängsel	Slaktanläggningar	Totalt	Vägar	Totalt
Baste	15 281	1 276	16 557	-	331
Gabna	11 740	5 487	17 227	-	345
Girjas	20 566	4 594	25 160	6	509
Jåhkågassa	-	64	64	-	1
Lainiovuoma	13 399	11 166	24 565	-	491
Laevas	17 061	7 274	24 335	-	487
Luokta – Mavas	2 820	1 914	4 734	25	120
Maskaure	-	-	-	4	4
Saarivuoma	21 438	7 656	29 094	-	582
Serri	-	128	128	-	3
Semisjaur – Njarg	3 254	4 594	7 848	44	200
Sirges	-	1 404	1 404	31	59
Ståkke	4 032	-	4 032	3	83
Talma	10 847	2 744	13 591	-	272
Tuorpon	-	702	702	-	14
Tärendö	2 873	-	2 873	-	58
Udtja	-	77	77	-	2
Unna Tjerusj	5 629	1 978	7 607	-	145
Vittangi	1 901	1 736	3 637	-	73
Muonio	1 901	-	1 901	-	38
Västra Kikkejaure	-	-	-	15	15
Östra Kikkejaure	-	255	255	31	36
Mausjaure	-	-	-	12	12
SUMMA	132 742	53 049	185 791	171	3 716

Av tabell 3.2 framgår att den totala beräknade underhållskostnaden för de berörda samebyarna i Norrbotten uppgår till knappt 4 miljoner kronor. Fyra samebyar svarar för drygt hälften av underhållskostnaden nämligen Girjas, Lainiovuoma, Laevas och Saarivuoma.

Därutöver har även Baste och Gabna relativt höga underhållskostnader. Förklaringen är att också dessa byar har mycket stängsel.

För många byar rör det sig om mindre belopp. För åtta byar är underhållskostanden mindre än 40 000 kronor per år för renskötsel­anläggningarna.

3.3.2 Kommentarer från samebyarna och länsstyrelsen

Girjas sameby anför följande: Slaktanläggningarna Kaitum (slakt­anläggning, slakthage och stuga) heter i själva verket Lappberg. Dessa anläggningar är rivna. Det finns ytterligare en väg, Kaitum på 2,5 km. Det byskiljande stängslet Ivarsten – Sälka, 14 km, är förutom 1971 och 1984 även renoverat 1995/1996. Lainivuoma sameby har an­fört att det byskiljande stängslet mellan Lainivuoma – Saarivuoma på norsk sida om riksgränsen rätteligen är ett konventionsstängsel och finns med i renbeteskonventionen från 1972.

Länsstyrelsen i Norrbotten har dock invänt att anläggningen i Lappberget är riven och att Kaitum ersätter denna och den därför är berättigad till medel från Samefonden. Kaitumvägen skulle dock inte vara berättigad till samefondsmedel. Länsstyrelsen menar vidare att det byskiljande stängslet mellan Lainivuoma – Saarivuoma på den norska sidan inte är ett konventionsstängsel, eftersom det fanns med i FFR:s utredning som ett byskiljande stängsel.

Vittangi sameby har vidare upplyst att Hournanen stuga är flyttad till annan plats. Udtja sameby har upplyst att slaktanläggningen Kuri är utbyggd och att anläggningsvärdet är större än 76 546 kronor. Mausjaure sameby anför att vägen Krokbacken, 1 km, inte längre finns.

3.3.3 Vilka anläggningar används inte i renskötseln?

Fjällsamebyarna har genomgående med något enstaka undantag hävd­at att samtliga anläggningar är viktiga för renskötseln. Flera samebyar betonar vikten av byskiljande stängsel mellan byarna. Stängslen är i dåligt skick, underhållet är eftersatt enligt byarna.

Flertalet samebyar anger att alla anläggningar, alltså inte bara stängsel, utan även slaktplatser m.m. är viktiga för renskötseln.

Lainivuoma sameby anger dock att den stuga som hör till Idivuoma slakthage inte är viktig för renskötseln och Baste sameby menar att Harrå stuga inte är viktig. Tuorpon sameby anger att Juongavare slaktanläggning är mindre viktig för renskötseln. Luokta – Mávas sameby anger att stängsel Vuolvojaur – Jokkmokksgr. inte behövs. Jåhkåasska anför att slaktanläggningen Brändön är en renskiljningshage.

Talma sameby påpekar att det byskiljande stängslet mellan Talma och Saarivuoma borde ha varit längre och sträckt sig till Vittangi i öster.

Skogssamebyarna har vidare uppgett att samtliga anläggningar är viktiga för renskötseln.

Muonio sameby har uppgett att det utöver länsstyrelsens uppgift om byskiljande stängsel mellan Haltiopalo – Lammivuoma även finns byskiljande stängsel mellan Haltiopalo – Lainidälven.

3.3.4 Utredningens kommentar

Länsstyrelsen i Norrbottens beskrivning av renskötselaneläggningarna framstår i huvudsak som riktig. Det har dock framkommit att samtliga slaktanläggningar i Norrbottens län utom Harrå stuga i Baste, Rensjön hage, slaktanläggning och stuga i Gabna, Idivuoma slakthage i Lainivuoma, Järäma slaktanläggning i Saarivuoma, Slakka slaktanläggning i Sierru, Kuorpak slaktanläggning och maskinhus i Sirges, Laimioviken stuga och slaktanläggning i Talma, Partnejokk slaktanläggning, slakthage och stuga i Unna Tjerusj och Hournanen stuga i Vittangi överlåtits till samebyarna. Samefonden har dock kvar underhållsansvaret även för de slaktanläggningar som överlåtits.

Samtliga renskötselaneläggningar, med undantag av några enstaka, är, enligt samebyarnas uppfattning, viktiga för renskötseln. De anläggningar som inte anses viktiga är en stuga som tillhör Idivuoma slakthage och Harrå stuga samt Juongavare slaktanläggning samt stängsel mellan Vuolvojaur och Jokkmokksgr. Utredningen har inte funnit att det av allmänna skäl finns anledning att behålla dem. Dessa skulle därmed kunna rivas. Det ska dock noteras att Juongavare slaktanläggning ägs av samebyn.

3.4 Är underhållet eftersatt

Såväl företrädare för de tre länsstyrelserna liksom representanter för samebyarna understryker att underhållet på renskötsel­an­läg­ningarna är eftersatt. De medel som beviljats av Samefonden har inte varit tillräckliga för att upprätthålla ett fullgott underhåll.

I de samtal som utredningen haft med företrädare för olika samebyar är det främst det eftersatta underhållet på de byskiljande stängslen som upplevs som allvarligt. Stängslen är viktiga för renskötseln som kompenserar för att gränserna mellan samebyarna inte alltid följer naturliga hinder för renarnas vandring. Där stängslen är undermåliga eller saknas krävs en större arbetsinsats från renskötarnas sida och kan också leda till att betesmarken inte utnyttjas effektivt.

Det har inte varit möjligt för utredningen att i detalj studera och bedöma tillståndet för de anläggningar som Samefonden har ett underhållsansvar. Klart är att flertalet samebyar prioriterar stängslen eftersom de har stor betydelse för att kunna driva en effektiv renskötsel. Länsstyrelsen i t.ex. Västerbotten understryker framförallt de dåliga skicket för de byskiljande stängslen. Bristen på medel från Samefonden har medfört att samebyarna ansökt om bygdemedel till underhållet.

Utredningen har besökt Rans sameby i Västerbotten och Sirges sameby i Norrbotten. Avsikten var att dels få en uppfattning om anläggningarnas beskaffenhet, dels diskutera på plats behovet av renskötsel­an­läg­ningarna med representanter för respektive sameby.

Ran är en av de samebyar som har längst stängsel och som också är mest beroende av stängsel för renskötseln. Byn är belägen mellan två andra samebyar Ubmeje och Gran och har stängsel mot båda byarna; knappt 90 km mot Ubmeje och 45 km mot Gran. Den del av stängslen som går på låglandet är i relativt gott skick medan den del av stängslen som går på höglänt mark är i sämre skick.

Utredningen kan konstatera att stängslen på högfjället är i varierande skick. Vissa sträckor fungerar det och håller kvar renarna inom byns betesområde. På många ställen är det dock stora hål i stängslen och inte sällan ligger stängslet ned långa sträckor. Reparationerna har ofta karaktären av tillfälliga lagningar. Utredningens besök i Ran bekräftar den allmänna uppfattningen hos renskötare och representanter för de tre länsstyrelserna att underhållet av de byskiljande stängslen är kraftigt eftersatt.

Utredningen kan vidare konstatera att många lagningar innebär att nytt stängsel har rest men utan att det gamla stängslet har rivits. Kvar i fjällmarkerna finns således betydande mängder av gamla

stängselstolpar men också av rostiga nätrullar som kan utgöra en fara både för djur och människor.

Rans sameby gränsas i väster av konventionsstängslet. Dessa förefaller vara i betydligt bättre skick än de stängsel som underhålls med medel från Samefonden.

Från Rans sameby hävdas att det skick som stängslen har i dagsläget är de till föga nytta för renskötseln. Renhjordarna måste därför intensivbevakas av renskötarna för att förhindra att de går över på grannbyns marker. Det är frågan om en betydande kostnad för byn eftersom det förutom att det är arbetskrävande också ställer krav på avancerad utrustning som t.ex. helikoptrar. Om stängslen fungerade effektivt skulle den kostnaden kraftigt reduceras, enligt samebyn. Rans sameby anser också att stängslen borde dras på ett annat sätt än den nuvarande sträckningen.

Sirges sameby vars stängsel är betydligt kortare, 20 km, än Ran framhåller att underhållet är särskilt eftersatt på högfjället. Stängslen bedöms som mycket viktiga då risken för sammanblandning med grannbyn är betydande då det på långa sträckor saknas naturliga hinder för renens vandring. Underhållet av dessa stängsel ska bekostas enligt ett utslag i en vattendom och omfattas inte av utredningens uppdrag. På samma sätt som för Rans sameby innebär avsaknaden av stängsel eller bristfälliga stängsel merarbetet för renskötarna.

3.5 Renskötselanläggningarna, en sammanfattning

Enligt utredningens beräkningar, med utgångspunkt från uppgifter från länsstyrelserna, finns det i dag 147 renskötselanläggningar som Samefonden har påtagit sig ett underhållsansvar. Den övervägande andelen av anläggningarna ägs av staten, dock inte samtliga. För några anläggningar, främst slaktplatser, har ägandet förts över på samebyarna men med ett bibehållet underhållsansvar för Samefonden. Det finns också anläggningar nedanför odlingsgränsen för vilka Samefonden har underhållsansvaret. Dessa anläggningar omfattas inte av utredningens uppdrag. För några anläggningar är ägandeförhållandena oklara.

År 2009 yrkade länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att närmare 5,7 miljoner kronor skulle få användas för underhållet vilket enligt de tre styrelserna motsvarade de verkliga underhållskostnaderna. Utredningen har inte möjlighet att bedöma om uppskattningen är rimlig och motsvarar de faktiska kostnaderna.

Utredningen kan dock konstatera att underhållet är eftersatt på många håll, inte minst gäller det de byskiljande stängslen, och att en del anläggningar som borde underhållas av medel från Samefonden inte gör det. Det talar för att beloppet borde vara högre, åtminstone tills det eftersatta underhållet rättats till. Samtidigt visar utredningens genomgång att en del anläggningar inte längre behövs och kan rivas vilket på sikt kan minska anspråken på Samefonden även om det är frågan om marginella belopp. Det belopp som länsstyrelserna begärde år 2009 kan, enligt utredningens uppfattning, väl spegla vad som under en längre period är nödvändigt att årligen tillskjuta underhållet av renskötselanläggningarna för att upprätthålla anläggningarnas anskaffningsvärde.

Enkäten till samebyarna och i samtal med flera av de berörda byarna i Norrbotten visar att samebyarna anser att anläggningarna behövs i renskötseln. Ett fåtal anläggningar används inte och skulle därför kunna rivas: Det skulle sammantaget vara:

Båthus – Nedre Farmakselet (Gran)

Båthus Tjulträsket (Ran)

Stugorna Jirejauren och Forsavan (eventuellt)

Slaktanläggning Gielas. Anläggningen ägs av samebyn

Båthus Selsjön (Vilhelmina Norra)

Båthus Daningen (Vilhelmina Norra)

Flatruets slakthus (Mittådalen). Anläggningen ägs av samebyn.

Slaktanläggningen Väktarmon (Raedtievaerie). Anläggningen ägs av samebyn

Idivuoma slakthage (Lainiovuoma)

Harrå stuga (Baste)

Juongavare slaktanläggning (Tuorpon). Anläggningen ägs av samebyn.

Stängsel mellan Vuolvojaur och Jokkmokksgr. (Luokta – Mavas)

Om dessa anläggningar rivs skulle det i begränsad utsträckning påverka de årliga underhållskostnaderna. Underhållet för Harrå stuga uppgår till cirka 10 000 kronor per år, stängsel mellan Vuolvojaur och Jokkmokksgr. till cirka 46 000 kronor per år och underhållet för Juongavare slaktanläggning till cirka 10 000 kronor per år och lika mycket för de två stugorna Jirejaure och Forsavan.

Det är den bedömning som görs i dagsläget. Om förutsättningarna för finansiering av underhållet förändras och samebyarna i större utsträckning får använda egna medel till underhållet kan en

annan, skarpare prioritering komma att ske. Flera samebyar har också understrukt att de byskiljande stängslen är viktiga, i många fall nödvändiga för renskötseln men att de i vissa fall borde ha en annan sträckning. Sammantaget innebär det att statens kostnader för rivning av anläggningarna kan komma att bli väsentligt högre än vad som skulle bli fallet om endast de anläggningar rivs som i dag, av byarna, bedöms som obehövliga.

Finns det några av renskötselanläggningarna som behövs av allmänna skäl och därför skulle bibehålls även om de inte behövs för renskötseln? Frågan har tagits upp med de berörda länsstyrelserna och det enkla svaret på frågan blir i allt väsentligt nej. Länsstyrelsen i Västerbotten har dock framhållit att sex stugor vars underhåll finansieras av Samefonden också är av betydelse för det rörliga friluftslivet. Om Samefondens finansiering upphör kan länsstyrelsen överväga att stugorna övergår till länsstyrelsens förvaltning..

4 Samebyarnas kostnader vid ett övertagande av underhållsansvaret för renskötsel­anläggningarna

I detta kapitel redovisar utredningen kostnaderna för samebyarna om byarna övertar underhållsansvaret för renskötsel­anläggningarna. Den genomgång som utredningen genomfört av anläggningarna tyder på att det finns anläggningar som inte längre behövs i renskötsel. Det är dock enligt de bedömningar som representanter för berörda samebyar gör i dag endast frågan om ett fåtal anläggningar. Om dessa anläggningar rivs får det en marginell effekt för den totala underhållskostnaden. Men som utredningen påpekat, det faktiska behovet av anläggningarna kan bedömas först när alla förutsättningar för samebyarnas övertagande är klarlagda.

I utredningens direktiv hänvisas till ett förslag i Rennäringspolitiska kommittén (SOU 2001:101) om att intrångsersättningarna i sin helhet bör tillfalla berörd sameby. I det följande redovisas också en beräkning om hur det påverkar de berörda samebyarnas ekonomi om byarna övertar underhållsansvaret för renskötsel­anläggningarna. Vidare redovisas en uppskattning av kostnaderna för att riva, forsla bor och destruera anläggningarna.

4.1 Samebyarnas kostnader för underhållet

Övertar samebyarna underhållsansvaret från Samefonden för renskötsel­anläggningarna kommer Samefondens underhållskostnader att bäras av samebyarna. Hur stora kostnaderna faktiskt blir är svårt att beräkna. De beror på hur stora andel av anläggningarna som samebyarna behåller, underhållets omfattning, materialval,

andelen egenarbete osv. Som ovan nämns bygger beräkningarna på att i princip alla anläggningar som finns upptagna på länsstyrelsernas listor över bidragsberättigade anläggningar, som redovisas i kapitel 3, övertas av samebyarna. Underhållskostnaderna är beräknade för huvuddelen av anläggningarna till 2 procent av anläggningarnas värde. Där det saknas värde på anläggningen, t.ex. vägar, har länsstyrelsernas beräkning av underhållskostnaden använts. Som utredningen tidigare redovisat är olika rättsliga former tänkbara för övertagandet av underhållsansvaret men beräkningarna förutsätter att inga övriga kostnader t.ex. arrendekostnader, kommer att bli aktuella. Inte heller ingår i beräkningarna kostnaderna för att kompensera för bristande underhåll.

I tabell 4.1 redovisas de beräknade kostnaderna per berörd sameby.

Tabell 4.1 Underhållskostnaderna per berörd sameby vid ett övertagande av Samefondens underhållsansvar för vissa renskötselaneläggningar. Belopp i 1 000 kronor

Sameby	Ökade kostnader	Sameby	Ökade kostnader
<i>Norrbottnen</i>			
Baste	331	Ståkke	83
Gabna	345	Svaipa	-
Girjas	509	Talma	272
Jåhkågassa	1	Tuorpon	14
Könkämä	-	Tärendö	58
Lainiovuoma	491	Udtja	2
Laevas	487	Unna Tjerusj	145
Luokta – Mavas	120	Vittangi	73
Maskaure	4	Muonio	38
Saarivuoma	582	Västra Kikkejaure	15
Serri	3	Östra Kikkejaure	36
Semisjaur – Njarg	200	Mausjaure	12
Sirges	59		
<i>Summa Norrbotten</i>			<i>3 716</i>

Sameby	Ökade kostnader	Sameby	Ökade kostnader
<i>Västerbotten</i>		<i>Jämtland</i>	
Gran	83	Kall	31
Ran	232	Handölsdalen	171
Ubmeje	158	Tåssåsen	118
Vapsten	47	Mittådalen	15
Vilhelmina Norra	132	Ruthven	24
Vilhelmina Södra	113	Indre Nya	70
Malå	7		
<i>Summa Västerbotten</i>	<i>771</i>	<i>Summa Jämtland</i>	<i>429</i>

Enligt beräkningarna i tabell 4.1 uppskattas den totala underhållskostanden till cirka 5,0 miljoner kronor per år för renskötsel- anläggningarna. Beloppet är sannolikt tilltaget i underkant då en del slaktplatser, stugor m.m. inte ingår i beräkningen. Hänsyn har heller inte tagits till det eftersatta underhållet.

Den beräknade kostnaden för underhållet varierar mellan byarna vilket naturligtvis speglar anläggningarnas omfattning i de olika samebyarna. Nästan 80 procent av de ökade kostnaderna faller på byarna i Norrbotten där fyra byar Girjas, Lainiovuoma, Laevas och Saarivuoma, svarar för drygt hälften dvs. något mer än 2 miljoner kronor. Både i Västerbotten och på renbetesfjällen har byarna betydligt färre anläggningar, t.ex. skulle underhållskostnaderna för samtliga byar i Jämtland bli lägre än för var och en av de fyra byar i Norrbotten som har mest renskötsel- anläggningar. I Västerbotten är det framför allt Ran som har mer omfattande anläggningar och Ubmeje.

Den faktiska kostnaden för samebyarna för att underhålla renskötsel- anläggningarna säger inget om kostnaden betydelse för renskötseln i respektive sameby. År 2008/09 var intäkterna från renslakten, inklusive pristödet och ersättningen för förekomsten av rovdjur inom renskötselområdet sammanlagt för de samebyar i Norrbotten vars underhållskostnader skulle öka genom förslaget

drygt 58 miljoner kronor¹. Underhållskostnaden skulle således motsvara mellan 6 och 7 procent av bruttointäkten från renskötelsen. Även om samebyarna också har andra intäkter är det således frågan om förhållandevis betydande kostnader som ett övertagande av underhållsansvaret från Samefonden skulle innebära. Variationerna är dock stora mellan byar. För vissa byar med få renskötseanläggningar blir kostnaderna närmast försumbara. För andra byar med omfattande anläggningar kan underhållskostanden motsvara mellan 15 och 25 procent av slaktintäkt, prisstöd och ersättningen för rovdjursförekomst.

För samebyarna i Västerbotten och i Jämtland kommer underhållskostnaden i förhållande till bruttointäkten för renskötelse bli avsevärt lägre än för byarna i Norrbotten. För samebyarna i Västerbotten skulle den sammanlagda underhållskostnaden för anläggningarna uppgå till cirka 0,8 miljoner och i Jämtland till cirka 0,4 miljoner kronor. I båda länen blir kostnaden i genomsnitt mindre än 2 procent av de berörda byarnas intäkter från renslakt, prisstöd och ersättningen för förekomsten av rovdjur. Inte för någon by blir kostnaden över 3 procent av den på det här sättet beräknade bruttointäkten från renskötelsen.

Om underhållsansvaret för renskötseanläggningarna förs över från Samefonden till samebyarna är det i första hand byarna i Norrbotten som kommer att åsamkas mer betydande kostnadsökningar. För vissa byar kan det vara frågan om avsevärda kostnader i förhållande till intäkterna från renslakten, prisstödet och ersättning för förekomsten av rovdjur. Men inte heller en kostnadsökning motsvarande 3 procent av bruttointäkten från renskötelsen, som vissa byar i Västerbotten och på renbetesfjällen skulle få, är försumbar.

4.2 Intrångsersättningarna stannar i berörd sameby

I utredningens direktiv hänvisas till Rennäringspolitiska kommitténs förslag om att samtliga intrångsersättningar bör tillfalla berörd sameby och inte som nu delas mellan samebyn och Samefonden. Då förslaget redovisas i utredningens direktiv kan det möjligtvis ses som ett förslag som kan komma att realiseras i framtiden men det är en fråga som ligger utanför utredningens uppdrag.

---

¹ Uppgifter om renslakten, prisstödet och ersättning för förekomsten av rovdjur bygger på statistik som erhållits från Sametinget.

I det följande redovisas en beräkning av det ekonomiska utfallet för respektive sameby om Rennäringspolitiska kommitténs förslag genomförs. Beräkningen förutsätter således att samebyn övertar underhållskostnaderna för renskötsel- och skogsanläggningarna samtidigt som byn behåller hela den intrångsansättning som byn genererar. Det finns dock anledning att understryka att underhållet av renskötsel- och skogsanläggningarna och intäkter från intrång har inget samband utan redovisningen i det följande är endast ett räkneexempel.

Bakgrunden till Rennäringspolitiska kommitténs förslag är att enligt 32 § rennäringslagen gäller att upplåtelser på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen endast får ske om det kan ske utan avsevärd olägenhet för renskötseln. All upplåtelse som inte avser naturtillgångar eller skogsavverkning ska enligt 34 § samma lag ske mot en avgift. Avgiften ska fördelas mellan Samefonden och berörd sameby.

Det betyder att upplåtelser av jakt, fiske och mark på staten mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen är avgiftsbelagda. Det är länsstyrelserna som upplåter mark, jakt och fiske och som bestämmer storleken på avgifterna. Enligt 7 § rennäringsförordningen får länsstyrelserna tillgodogöra sig en ersättning för administration av den enskilda upplåtelsen, åtgärder för fiskevård och viltvård och fiske- och jaktbevakning. Denna ersättning får uppgå till högst 50 procent av den avgift som tas ut för upplåtelsen. Beräkningarna det följande är exklusive länsstyrelsernas administrations- tillägg.

År 2009 var det totala beloppet för mark- jakt och fiskeupplåtelser som tillföll berörda samebyar 5 869 000 kronor. Ett lika stort belopp gick till Samefonden. Om det belopp som går till Samefonden i sin helhet tillfaller berörda samebyar får samebyarna i Norrbotten ytterligare 3,3 miljoner kronor, byarna i Västerbotten 1,4 miljoner kronor och samebyarna på renbetesfjällen 1,2 miljoner kronor. I tabell 4.2 ställs samebyarnas ökade intäkter i relation till de ökade underhållskostnaderna.

Tabell 4.2 Ökade upplåtelseintäkter och ökade underhållskostnader fördelat på samebyar år 2009. Belopp i 1 000 kronor. Avrundade belopp

Sameby	Ökade upplåtelse- intäkter	Ökade kostnad för underhåll	Ökade intäkter minus ökade kostnader
<i>Norrbotten</i>			
Baste	131	331	- 200
Gabna	364	345	+ 19
Girjas	269	509	- 240
Jåhkågassa	77	1	+ 76
Könkämä	63	-	+ 63
Lainiovuoma	66	491	- 425
Laevas	265	487	- 222
Luokta – Mavas	315	120	+ 195
Maskaure	30	4	+ 26
Saarivuoma	70	582	- 512
Serri	15	3	+ 12
Semisjaur – Njarg	478	200	+ 278
Sirges	220	59	+ 161
Ståkke	49	83	- 34
Svaipa	143	-	+ 143
Talma	319	271	+ 47
Tuorpon	141	14	+ 127
Tärendö		58	- 58
Udtja	3	2	+ 1
Unna Tjerusj	245	145	+ 100
Vittangi	42	73	- 30
Muonio	-	38	- 38
Västra Kikkejaure	-	15	- 15
Östra Kikkejaure	-	36	- 36
Mausjaure	-	12	- 12
<i>Summa Norrbotten</i>	<i>3 306</i>	<i>3 716</i>	<i>- 410</i>

Sameby	Ökade upplåtelse- intäkter	Ökade kostnad för underhåll	Ökade intäkter minus ökade kostnader
<i>Västerbotten</i>			
Gran	130	83	+ 46
Ran	195	232	- 37
Ubmeje	230	155	+ 73
Vapsten	209	47	+ 163
Vilhelmina Norra	343	132	+ 211
Vilhelmina Södra	302	113	+ 189
Malå	-	7	- 7
<i>Summa Västerbotten</i>	<i>1 408</i>	<i>771</i>	<i>+ 637</i>
<hr/>			
Sameby	Ökade upplåtelse- intäkter	Ökade kostnad för underhåll	Ökade intäkter minus ökade kostnader
<i>Jämtland</i>			
Frostvikens Norra	67	-	+ 67
Ohredahke	66	-	+ 66
Raedtievaerie	34	-	+ 34
Jingevarerie	68	-	+ 68
Jovnevaerie	73	-	+ 73
Njaarke	72	-	+ 72
Kall	40	31	+ 9
Handölsdalen	143	171	- 28
Tåssåsen	179	118	+ 61
Mittådalen	243	15	+ 228
Ruvhten	173	24	+ 149
Idre Nya	-	70	- 70
<i>Summa Jämtland</i>	<i>1 155</i>	<i>429</i>	<i>+ 726</i>

Sammanställningen visar att om hela upplåtelseintäkten behålls av respektive sameby kommer alla byar ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen påverkas positivt av att intrångsättningen tillfaller samebyn jämfört med om byarna endast övertar underhållsansvaret för renskötselåtgångarna från Samefonden. För vissa byar, framför allt på renbetesfjällen blir det ett rent tillskott

om intrångsersättningarna stannar i byarna då flera byar inte får del av Samefondens medel till underhållet. De byar som ligger nedanför odlingsgränsen påverkas i princip inte eftersom byarna inte generar upplåtelseintäkter.

Totalt är upplåtelseintäkten tillräcklig för att täcka de ökade underhållskostnaderna på renbetesfjällen och i Västerbotten medan det blir ett underskott i Norrbotten. Både i Västerbotten och på renbetesfjällen finns det emellertid enskilda byar där upplåtelseintäkten inte är tillräckliga för att täcka kostnaderna för underhållet av renskötselaneläggningarna men underskotten är ganska måttliga.

Tabell 4.2 bekräftar att det är i första hand samebyarna ovanför odlingsgränsen i Norrbotten som kommer att påverkas negativt av ökade underhållskostnaderna. Utfallet blir visserligen mer gynnsamt om upplåtelseintäkterna behålls i byarna men för några byar kvarstår betydande underskott. T.ex. kommer byarna Lainiovuoma och Saarivuoma knappast att påverkas alls av att upplåtelseintäkterna stannar i samebyarna. Av de fyra samebyar med störst underhållskostnader är det endast Girjas och Laevas som får mer betydande intäkter från upplåtelseavgifter även om det ändå blir ett ganska stort underskott för båda byarna.

I Norrbotten finns de två koncessionsbyar, Tarendö och Muonio samt tre byar nedanför odlingsgränsen, Västra Kikkejaure, Östra Kikkejaure samt Mausjaure som har renskötselaneläggningar som underhålls av medel från Samefonden men som saknar intäkter från upplåtelse. Om samefondens underhållsansvar avvecklas kommer dessa fem byars sammanlagda underhållskostnader öka med cirka 160 000 kronor.

Förklaringen till skillnaderna i ekonomiskt utfall mellan byarna, enligt beräkningen i tabell 4, är som tidigare påpekats, att det inte finns något samband mellan upplåtelseintäkter och kostnader för renskötselaneläggningar. De samebyar där det förekommer mycket jakt och fiske har stora intäkter från upplåtelse. Det är oftast samebyar som det är lätt att ta sig till genom närhet till större tätorter och goda kommunikationer. Kostnaderna för renskötselaneläggningar å andra sidan handlar i huvudsak om stängsel uppe i fjällvärlden. Stängslen är nödvändiga för renskötseln för samebyarna i dessa områden men bristen på bl.a. kommunikationer gör områdena mindre tillgängliga för jakt- och fiskeintresserad allmänhet.

Sammantaget kan dock konstateras att om Samefondens underhållsansvar för vissa renskötselaneläggningar tas över av samebyarna och byarna samtidigt behåller hela intäkten från upplåtelse av jakt

och fiske ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen kommer de flesta byarna gynnas av omläggningen. För några byar blir dock nettot negativt och det gäller främst några samebyar i Norrbotten.

Om den omfördelning av intrångsersättningarna som sker via Samefonden upphör kommer det att negativt påverka främst de byar som har stora kostnader för underhåll av renskötsel­anläggningar. I utredningens samtal med företrädare för några samebyar har dessa understrukt att frågan om hur upplåtelseintäkterna ska hanteras är en principfråga. Intäkterna är en konsekvens av att rensköt­seln försvåras i en sameby genom att marken upplåts för andra ändamål. Det är då rimligt att ersättningen stannar i byn. Det utesluter inte att om samebyarna överta underhållsansvaret för renskötsel­anläggningarna samtidigt som Samefonden inte längre får del av upplåtelseintäkterna, kommer flera samebyar att få ett sämre ekonomiskt utfall jämfört med dagens situation.

4.3 Kostnaderna för att riva renskötsel­anläggningarna

Om utredningen bedömer att de renskötsel­anläggningarna som Samefonden har underhållsansvaret för på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen ska behållas ska utredningen förhandla med berörd sameby om att överta underhållsansvaret. Vidare säger direktivet att om samebyn inte vill överta underhållsansvaret för anläggningen bör den rivas om inte anläggningen behövs för allmänna ändamål.

Mot den bakgrunden har utredningen uppdragit åt länsstyrelserna i Västerbotten och Norrbotten att beräkna kostnaderna för att riva och forsla bort renskötsel­anläggningarna. Länsstyrelserna har i sin tur samrått med Sametinget. Uppskattningen av kostnaderna för rivnings och bortforsling redovisas i det följande.

Stängsel

När det gäller stängsel har länsstyrelserna uppskattat rivning av stängsel som är beläget cirka 5 mil från landsväg till 305 440 kronor per kilometer och stängsel som är beläget upp till cirka 1 km från landsväg till 193 000 kronor per km.

Slakterier och stugor

Den uppskattade kostnaden för att riva ett slakteri är 750 000 kronor. I beloppet ingår de totala kostnaderna för rivning, destruktion av material samt transporter. Att riva en enskild stuga kostar cirka 150 000 kronor. Om det ingår en bibyggnad ökar totalkostnaden för rivningen med ytterligare 50 000 kronor. Rivningen av separata båthus kostar 50 000 kronor.

Norrbotten

I Norrbotten finns det stängsel om sammanlagt 703 km. Länsstyrelsen har uppskattat att cirka 70 procent av stängslen är belägna 5 mil från landsväg och 30 procent nära landsväg. Det innebär att för 473 km blir rivningskostnaden 305 440 kronor per km och för 229 km blir kostnaden 193 000 kronor per km. Sammantaget betyder det att rivningskostnaden för stängsel i Norrbotten blir cirka 190 miljoner kronor. Till detta kommer en rivningskostnad för de 48 slakterierna på 36 miljoner kronor. Uppskattningsvis kostar det alltså 226 miljoner kronor att riva, bortforsla m.m. samtliga renskötselanläggningar i Norrbotten. I kalkylen ingår inte vägar.

Västerbotten

I Västerbotten finns det 8 slakterier, 7 stugor med minst en bibyggnad och 7 båthus samt 206 km stängsel. Utifrån ovan angivna uppskattningar kostar en rivning av samtliga renskötselanläggningar i Västerbotten cirka 56,5 miljoner kronor. Av detta belopp avser 6 miljoner kronor slakterierna, 1,75 miljoner kronor stugor och båthus och cirka 45 miljoner kronor rivning av stängsel.

Jämtland

I Jämtland är det fråga om 12 slaktanläggningar och 47,5 km stängsel. Kostnaden för rivningen av slakterierna blir utifrån de siffror som lämnats av länsstyrelserna i Norrbotten och Västerbotten 9 miljoner kronor. När det gäller stängsel saknas uppgifter om hur närbelägna stängsel är till väg. Det betyder att rivningen av stängsel kommer att kosta mellan 9 och 14 miljoner kronor. Den totala rivningskostnaden skulle därmed kunna uppskattas till cirka 20 miljoner kronor för Jämtland. I kalkylen ingår inte vägarna.

4.3.1 Sammanfattning

Sammanfattningsvis skulle statens kostnader för att riva, forsla bort, destruera m.m. de renskötselanläggningar som Samefonden underhåller uppgå till drygt 300 miljoner kronor. Huvuddelen av kostnaden, cirka 85 procent, avser kostnaden för att riva, bortforsla m.m. de byskiljande stängslen, huvudsakligen i Norrbotten. I samtliga tre län tar dock rivningskostnaden för stängsel i anspråk störst andel av kostnaderna. Det bör då noteras att i kalkylen ingår inte rivningskostnaderna för vägar som utgör en stor andel av anläggningarna främst på renbetesfjällen.

Som framgått av kapitel 3 använder samebyarna i dag merparten av anläggningarna och anser dem viktiga för renskötseln. Från samebyarna har uppgetts att endast ett fåtal anläggningar inte används. Som framgår av avsnitt 3.5 är det fråga om följande anläggningar:

Båthus – Nedre Farmakselet (Gran)

Båthus Tjulträsket (Ran)

Slaktanläggning Gielas. Anläggningen ägs av samebyn.

Båthus Selsjön (Vilhelmina Norra)

Båthus Daningen (Vilhelmina Norra)

Flatruets slakthus (Mittådalen). Anläggningen ägs av samebyn.

Slaktanläggningen Väktarmon (Raedtievaerie). Anläggningen ägs av samebyn.

Idivuoma slakthage (Lainiovuoma)

Harrå stuga (Baste)

Juongavare slaktanläggning (Tuorpon). Anläggningen ägs av samebyn.

Stängsel mellan Vuolvojaur och Jokkmokksgr. (Luokta – Mavas)

Utredningen har inte funnit att det av allmänna skäl finns behov av att behålla någon av dessa anläggningar. Sammantaget är det frågan om 4 båthus, 5 slaktanläggningar, en stuga och 14 km stängsel. Uppskattningsvis skulle rivningskostnaden för dessa anläggningar uppgå till cirka 8 miljoner kronor (200 000 kr + 3 750 000 kr + 4 276 160 kr).

I kalkylen ingår inte vägar. Utredningen har i samtal med berörda länsstyrelser diskuterat om det av allmänna skäl skulle finnas behov att behålla vissa av vägarna och i det fallet underhållas av budgetmedel. Uppfattningen är dock att samtliga vägar används endast i renskötseln och det således saknas allmänna skäl för att behålla vägarna.

5 Utredningens överväganden och förslag

Utredningens uppdrag kan sägas bestå av två delar. I ett första steg ska utredningen göra en genomgång av de renskötsel­anläggningar på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen som underhålls av medel från Samefonden. Det är således i första hand en fråga om en kartläggning. Med utgångspunkt från kartläggningen ska utredningen förhandla med berörda samebyar om att överta underhållsansvaret för de anläggningar som byarna anser sig behöva för renskötseln. Utredningens andra steg innebär således att träffa avtal med varje berörd sameby om att överta underhållsansvaret för anläggningarna.

5.1 Vilka renskötsel­anläggningar berörs?

Kartläggningen visar att det är 147 renskötsel­anläggningar som omfattas av utredningens uppdrag. Av dessa anläggningar finns 98 anläggningar i Norrbotten, 30 i Västerbotten och 19 på renbetesfjällen i Jämtland. Dessa anläggningar ägs i dag i huvudsak av staten och underhålls av medel från Samefonden.

På 1970-talet gjordes en genomgång av Förhandlingsgruppen för renskötsel­anläggningar (FFR) av de renskötsel­anläggningar som uppförts främst som beredskapsbeten och som ägdes av staten. Genomgången visade att det fanns 1 475 sådana anläggningar. Av dessa anläggningar överfördes 1 149 på samebyarna. FFR ansåg att de kvarstående 326 anläggningarna i huvudsak skulle vara kvar i statens ägo. För vissa av dem skulle underhållet finansieras av budgetmedel. Det var fråga om anläggningar som även användes av allmänheten. För vissa anläggningar skulle dock Samefonden bekosta underhållet. Det är dessa 147 anläggningar som omfattas av utredningens uppdrag. Det är fråga om byskilj-

ande stängsel, vägar, slaktanläggningar, stugor och båthus. Utredningens kartläggningen visar att några av de 147 renskötsel­anläggningarna överläts till samebyarna av FFR. Samebyarna äger således dessa anläggningar men enligt FFR skulle ändå underhållet för dessa bekostas av Samefonden. Det är slaktanläggningar.

Den årliga kostnaden för underhållet av de 147 renskötsel­anläggningarna är beräknad till 2 procent av anläggningarnas återanskaffningsvärde. Anläggningarnas återanskaffningsvärde kan uppskattas till mellan 250 och 300 miljoner kronor. De byskiljande stängslen svarar för en betydande del av beloppet. Stängslens sammanlagda längd uppgår till nästan 100 mil med ett beräknat nyanskaffningsvärde på drygt 170 miljoner kronor. Det finns också många stugor, slakterier och slaktplatser med ett sammanlagt nyanskaffningsvärde på mellan 70 och 100 miljoner kronor. Den beräknade kostnaden för det löpande underhållet uppgår till cirka 5 miljoner kronor om året.

Enligt direktiven åtog sig styrelsen för Samefonden att finansiera underhållet för dessa renskötsel­anläggningar. Det enda dokument som utredningen har funnit och som kan tolkas som att Samefonden skulle vara beredd att ta på sig kostnaderna för underhållet av renskötsel­anläggningarna är från år 1979. Det är inte utformat som ett bindande åtagande utan som ett positivt remissvar från Samefonden över FFR:s förslag om hur underhållskostnaderna för renskötsel­anläggningarna skulle fördelas. Innebörden är därmed att utredningen inte har kunnat finna ett bindande åtagande från Samefonden om att underhålla renskötsel­anläggningar. Samefonden har emellertid under cirka 30 år betalt för underhållet av dessa anläggningar, även om det inte skett fullt ut. Det skulle kunna betyda att Samefonden anser att fonden har ett ansvar för underhållet av vissa renskötsel­anläggningar.

Utredningens enkät och samtal med företrädare för de olika byarna visar att av de 147 anläggningarna är det endast ett fåtal som inte behövs för renskötseln. Från samebyarna har anförts att i stort sett alla anläggningar är viktiga för renskötseln. Utredningen har utifrån samebyarnas synpunkter endast kunna finna att elva av de 147 renskötsel­anläggningar inte skulle behövas. Underhållskostnaden för dessa elva anläggningar kan uppskattas till cirka 100 000 kronor om året, ett begränsat belopp i förhållande till den totala kostnaden för underhållet.

Utredningen kan dock konstatera att i en konkret förhandlings­situation om att överta underhållskostnaderna kan samebyarna

komma till en annan bedömning om anläggningarnas betydelse för renskötelsen. Det har påtalats för utredningen i samtal med företrädare för samebyarna att det då kan bli frågan om en skarp prioritering om vilka anläggningar som är nödvändiga för renskötelsen. En viktig fråga i sammanhanget blir hur det, enligt samebyarnas uppfattning, eftersatta underhållet för anläggningarna kommer att hanteras i ett eventuellt avtal om övertagandet.

Ett övertagande av underhållsansvaret för anläggningarna innebär ökade kostnader för samebyarna. Utredningen har i beräkningen av kostnadsökningar utgått från att samebyarna tar över underhållsansvaret för samtliga 147 anläggningarna från Samefonden.

Det finns i dag 36 samebyar med renskötseanläggningar som underhålls med medel från Samefonden. Några av dessa byar ligger dock nedanför odlingsgränsen och ett par är koncessionsbyar. Det ligger på mark som också har andra ägare än staten. Dessa byar omfattas i princip inte av utredningsuppdraget som är begränsat till renskötseanläggningar på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Dessa byar är ändå med i sammanställning eftersom de får medel från Samefondens till underhållet av vissa renskötseanläggningar. En del av anläggningarna ligger på privat mark och innefattas också av det skälet inte av utredningens uppdrag.

Övertar de berörda byarna underhållet för de renskötseanläggningar som Samefonden har underhållsansvaret ökar byarnas kostnaderna för renskötseanläggningarna sammanlagt med cirka 5,0 miljoner kronor. För samebyarna på renbetesfjällen ökar kostnaderna med drygt 0,4 miljoner kronor om året, Västerbotten med närmare 0,8 miljoner kronor och i Norrbotten med knappt 3,8 miljoner kronor.

Eftersom förekomsten av renskötseanläggningar skiljer sig mellan byarna kommer också kostnaderna för underhållet att skilja sig mellan byarna. För många byar blir det frågan om en mindre kostnad medan den för andra blir betydligt högre. T.ex. skulle fyra byar i Norrbotten, Girjas, Lainiovuoma, Laevas och Saarivuoma, tillsammans få en ökad kostnad på drygt 2 miljoner kronor om året vilket motsvarar i stort sett halva kostnadsökningen för samtliga berörda samebyar i länet.

Vilka möjligheter har samebyarna att själva bära kostnaderna för renskötseanläggningarna om inga medel tillförs underhållet från Samefonden? Det är naturligtvis inte möjligt att ge ett entydigt

svar på frågan. En viss vägledning kan dock fås om man ställer de ökade kostnaderna i relation till byarnas huvudsakliga intäkter från renskötelsen dvs. intäkter från rensjakten, inklusive prisstödet och ersättningen för förekomsten av rovdjur inom renskötseområdet. En sådan jämförelse visar att för de berörda samebyar i Norrbotten motsvarar den ökade underhållskostnaden i genomsnitt mellan 6 och 7 procent av bruttointäkten från renskötelsen vilket inte är en försumbart belopp. Variationerna är dock stora mellan byar. För vissa byar med få renskötseanläggningar blir kostnaderna närmast försumbara. För andra byar med omfattande anläggningar kan underhållskostanden komma att uppgå till mellan 15 och 25 procent av intäkten från renskötelsen.

För samebyarna i Västerbotten och Jämtland kommer underhållskostnaden i förhållande till bruttointäkten från renskötelse bli avsevärt lägre. I båda länen blir kostnaden för underhållet genomsnitt mindre än 2 procent av byarnas intäkter från rensjakten, prisstöd och ersättningen för förekomsten av rovdjur. Inte för någon by blir kostnaden över 3 procent av intäkten.

Utredningens kartläggning och beräkning av kostnadsökningen för samebyarna visar att en övervältring av Samefondens kostnader för underhållet av renskötseanläggningarna på samebyarna i första hand blir ett kostnadsproblem för samebyarna i Norrbotten. Även vissa samebyar på renbetesfjällen och i Västerbotten kan få inte obetydliga kostnadsökningar men de mer betydande kostnadsökningar träffar samebyarna i Norrbotten och framför allt vissa byar i länet.

I utredningens direktiv nämns Rennäringspolitiska kommitténs förslag om att samtliga intrångsersättningar bör tillfalla berörd sameby och inte som nu delas mellan samebyn och Samefonden. Det ingår inte i utredningens uppdrag att lämna förslag med den innebörden eller att lämna förslag i övrigt som avser Samefondens intäkter. Utredningen har dock genomfört en beräkning för att visa hur samebyarnas ekonomiska situation påverkas av att byarna både tar över Samefondens underhållsansvar för vissa renskötseanläggningar och att samtliga intrångsersättningar tillfaller berörd sameby. Det finns dock skäl att understryka att det finns inget samband mellan förekomsten av renskötseanläggningar i en sameby och den intrångsersättning som byn genererar.

Om hela intrångsersättningen tillfaller berörd sameby kommer i princip samtliga byars ekonomiska situation förbättras jämfört med om de enbart övertar Samefondens underhållsansvar för renskötelse-

anläggningarna. Undantaget är vissa byar nedanför odlingsgränsen och två koncessionsbyar som inte har ersättning för intrång. För de byar ovan odlingsgränsen och på renbetesfjällen som saknar renskötselaneläggningar som underhålls med medel från Samefonden blir naturligtvis utfallet positivt.

För år 2009 uppgår den intrångsersättning som skulle tillfalla samebyarna till 5,8 miljoner kronor vilket är något mer än den beräknade kostnaderna för underhållet. För de berörda samebyarna totalt skulle det således bli ett positivt utfall. För samebyarna i Västerbotten och Jämtland skulle det bli ett plus på 0,6 respektive 0,7 miljoner medan det för byarna i Norrbotten skulle bli ett minus på cirka 0,4 miljoner kronor.

Men också fördelningen mellan byarna skulle bli ojämn. Flertalet samebyar skulle gynnas av förändringen även om det för många byar rör sig om begränsade belopp. För några byar skulle de bli ett mindre negativt netto men det finns också byar för vilka de behållna intrångsersättningar endast påverkar nettot marginellt jämfört med de ökade underhållskostnaderna. Det gäller framförallt några byar i Norrbotten – Lainiovuoma, Saarivuoma och i viss mån Baste – för vilka kostnaderna för underhållet väsentligt överstiger de ökade intrångsersättningarna. Men även andra byar i Norrbotten får ganska betydande negativa netton trots den ökade intrångsersättningen.

Sammantaget kan utredningen konstatera att om samebyarna övertar underhållsansvaret för renskötselaneläggningarna från Samefonden får byarna ökade kostnader. Hur stora kostnaderna faktiskt blir går inte att säga. Det beror på många olika faktorer, inte minst vilka anläggningar som byarna anser är så viktiga att de är beredda att svara för underhållet av dem. Kostnaderna kommer att variera kraftigt mellan byarna vilket är en direkt återspeglning av förekomsten av renskötselaneläggningar mellan byarna. Även kostnaden som andel av byarnas intäkter från renskötseln kommer att variera kraftigt mellan byarna, där det för vissa byar kan bli frågan om betydande kostnader i förhållande till intäkterna.

Om samtliga intrångsersättningar tillfaller berörd sameby mildras följderna av ett övertagande av underhållsansvaret. Men också intrångsersättningarna varierar kraftigt mellan byarna och det finns inget samband mellan underhållskostnadernas nivå och nivån på ersättningen för intrång. För vissa byar, framförallt i Norrbotten, kommer underskottet vid ett övertagande av underhållet för renskötselaneläggningarna likväl bli betydande.

5.2 Avtal med samebyarna om att överta underhållsansvaret

Efter att utredningen gått igenom vilka renskötsel­anläggningar ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen som underhålls med medel från Samefonden ska utredningen inleda förhandlingar med berörda samebyar om övertagande av underhållsansvaret. Samman­taget är det som nämns tidigare i dag 36 samebyar som får medel till underhållet av renskötsel­anläggningar från Samefonden. Av dessa ligger endast 27 ovanför odlingsgränsen eller på renbetes­fjällen. Enligt utredningens direktiv är det endast dessa som omfattas av uppdraget.

Utredningen har fört samtal med representanter med de berörda samebyarna om övertagandet av underhållsansvaret för renskötsel­anläggningarna. Som redovisas i det föregående anser byarna att nästan alla anläggningar är viktiga för renskötseln. Samebyarna har emellertid framfört att villkoren för ett övertagande är oklara och pekar bl.a. på utredningens direktiv där olika lösningar för Same­fondens framtida intäkter redovisas.

Utredningens förhandlingsmandat är också begränsat. Utredningen ska förhandla med berörda samebyar om att ta över kostnaderna för underhållet av renskötsel­anläggningarna. Om samebyarna inte vill ta över en anläggning ska utredningen pröva om den behövs för all­männa ändamål och i så fall föreslå hur underhållet ska finansieras. Om utredningen finner att ett anläggning saknar allmänna ändamål ska den rivas. Utredningen kan konstatera att det är ytterst få om ens någon av renskötsel­anläggningarna som kan motiveras av att det finns ett allmänt behov av anläggningen.

Den konkreta förhandlingssituationen med samebyarna blir således den följande. En sameby anser att en anläggning behövs för renskötseln och är beredd att ta över underhållsansvaret. Samebyn kan emellertid anse att innan ett avtal kan slutas med den inne­börden krävs ett klarläggande om hur Samefondens medel ska användas eller hur det bristande underhållet ska hanteras innan den kan fatta beslut i frågan. I det läget har utredningen endast att föreslå att anläggningen rivs. Förutsättningarna är således inte särskilt goda för att inleda förhandlingar och nå ett för berörda parter gott förhandlingsresultat.

Direktivet säger heller inget om de rättsliga formerna för same­byarnas övertagande av anläggningarna. Utredningen har dock valt att tolka det som en öppen skrivning som tillåter utredningen att

själv tillsammans med berörda samebyar avgöra den rättsliga formen för ett övertagande. Enligt utredningens uppfattning är det mest lämpliga att, på samma sätt som FFR hanterade frågan, överlämna anläggningarna med äganderätt till samebyarna.

Under senare år har Samefonden använt mellan 2 och 3 miljoner av sina intäkter för underhåll av renskötseanläggningarna. Samebyarna påpekar att om byarna tar över ansvaret för underhållet är det oklart hur dessa medel kommer att användas i fortsättningen. Kommer Samefonden stödja rennäringen i framtiden och i så fall på vilket sätt eller kommer medlen användas till andra verksamheter som ligger utanför rennäringens omedelbara intressen? Svaret på dessa frågor ligger utanför utredningens uppdrag men innebär en komplikation i förhandlingarna med samebyarna.

En annan oklarhet som lyfts fram av representanter för samebyarna är förslaget från Rennäringspolitiska kommittén att samtliga intrångsersättningar bör tillfalla berörd sameby och inte som nu delas mellan samebyn och Samefonden. Kommitténs förslag i denna del tas upp i utredningens direktiv. Därmed kan det uppfattas som att det finns planer på att förslaget ska genomföras.

Om förslaget genomförs innebär det att berörda samebyar tillförs mellan 5 och 6 miljoner kronor om året vilket naturligtvis ger andra förutsättningar för att sluta avtal med byarna om att överta underhållsansvaret för renskötseanläggningarna.

Samtidigt blir Samefondens framtid oklar. Om samtliga upplåtelseavgifter stannar i berörda samebyar kommer Samefonden i princip endast förfoga över avkastningen på befintligt kapital, under senare år cirka 2 miljoner kronor. Samefonden lämnar bl.a. bidrag till organisationer som är viktiga för rennäringen, som SSR, och frågan är om det kommer att vara möjligt om fonden inte får del av intrångsersättningarna. Detta är också en oklarhet som kan ha betydelse för samebyarnas inställning till olika avtalslösningar.

Enligt uppgifter från såväl länsstyrelserna i de tre länen som berörda samebyar har många anläggningar allvarliga brister på grund av långvarigt eftersatt underhåll. Utredningen har inte haft möjlighet att besiktiga samtliga anläggningar men de begränsade iakttagelser som utredningen haft möjlighet att göra bekräftar uppfattningen att en del anläggningar är i dåligt skick. Utredningens genomgång ger underlag för slutsatsen att renskötseanläggningarna inte varit en prioriterad angelägenhet för Samefonden trots sitt åtagande att svara för underhållet.

Samefondens styrelse består av sex ledamöter. Enligt rennäringsförordningen är det regeringen som utser ledamöterna, tre av dem på förslag av Sametinget. Regeringen utser också ordföranden och vice ordföranden som vid lika röstetal har utslagsröst. Regeringen bestämmer också det högsta belopp som får delas ut på förslag av styrelsen. Det har således funnits goda möjligheter att rikta medel till underhållet av renskötselaneläggningarna. Sedan 2007 har Sametinget erbjudits att föreslå samtliga sex ledamöter. Det har inte inneburit att renskötselaneläggningarna getts en högre prioritet.

Det eftersatta underhållet av anläggningarna återkommer ständigt i samtal med samebyarna. Enligt deras uppfattning måste staten svara för att anläggningarna återställs i ursprungligt skick innan de kan tas över av samebyarna. Det är inte rimligt, menar man, att det eftersatta underhållet, som inte beror på underlåtenhet från samebyarna, ska belasta byarna. Byarna har också i vissa fall själva tagit på sig kostnaderna för underhållet trots att anläggningarna ägs av staten. Frågan om det eftersatta underhållet är ett viktigt inslag i en förhandlingsuppgörelse med samebyarna. Utredningen saknar dock mandat för att förhandla i frågan.

Sammanfattningsvis kan utredningen konstatera att huvuddelen av de renskötselaneläggningar för vilka Samefonden har underhållsansvaret är viktiga för renskötseln. Det gäller främst de byskiljande stängslen som i många fall är en förutsättning för en effektiv renskötsel. Men även fler andra anläggningar har stor betydelse för rennäringen. Utredningen har inte funnit att det från samebyarnas sida skulle finnas några principiella hinder för att ta över underhållsansvaret för anläggningarna. Tvärtom kan samebyarna se flera fördelar med att själva svara för anläggningarna, bl.a. skulle det kunna ge större möjligheter att ge stängslen en mer ändamålsenlig sträckning.

Samtidigt är det frågan om en betydande kostnad som samebyarna tar på sig. För vissa byar kan det vara frågan om en kostnadsökning på mellan 15 och 25 procent av intäkten från renskötseln. Mot den bakgrunden är det närmast självklart att innan byarna kan träffa avtal om att ta över underhållsansvaret måste de ekonomiska förutsättningarna vara tydliga. Särskilt angeläget är att Samefondens framtid klarläggs där hänvisningen i utredningens direktiv till Rennäringspolitiska kommitténs förslag antyder att långtgående förändringar inte kan uteslutas. Men också ansvaret för att åtgärda det eftersatta underhållet behöver klarläggas. Mot den här bakgrunden bedömer utredningen det inte som meningsfullt att i

dagsläget inleda förhandlingar med berörda samebyar om att träffa avtal om ett övertagande av renskötsel­anläggningarna.

Då samebyarna i dagsläget inte vill inleda förhandlingar om att ta över renskötsel­anläggningar skulle utredningen kunna föreslå att staten river sina anläggningar. Enligt utredningens beräkningar skulle en rivning av samtliga anläggningar som underhålls av Samefonden kosta omkring 300 miljoner kronor. De renskötsel­anläggningar som utredningen omfattar är i allt väsentligt anläggningar som berörda samebyar anser viktiga för rennäringen. Utredningens uppfattning är att samebyarna är beredda att ta över underhålls­ansvaret för merparten av renskötsel­anläggningarna under förutsättningar att vissa oklarheter röjs undan. Att i det läget från statens sida bekosta en omfattande rivning av anläggningarna vore, enligt utredningens mening, en orimlig åtgärd.

Från samebyarnas sida har således anförts att de är i behov av majoriteten av renskötsel­anläggningarna. Endast 4 båthus, 5 slakt­anläggningar, en stuga och 14 km stängsel används inte. Dessa skulle följaktligen kunna rivas. Det är dock utredningens uppfattning att om reell förhandlingar kan inledas med berörda samebyar om att överta underhålls­ansvaret för renskötsel­anläggningarna kommer det ske en skarp prioritering från samebyars sida. Det innebär sannolikt att fler anläggningar kan behöva rivas. Inte minst kostnadsskäl talar för att rivningarna bör genomföras samordnat.

Kommittédirektiv

Underhållsansvaret för vissa renskötsel­anläggningar

Dir.
2010:70

Beslut vid regeringssammanträde den 17 juni 2010

Sammanfattning

En särskild utredare ska

- göra en genomgång av behovet av att behålla de renskötsel­anläggningar på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen som Samefonden har underhållsansvaret för,
- i de fall anläggningen bör behållas, inleda förhandlingar med berörd sameby om övertagande av underhållsansvaret,
- i de fall samebyn inte vill överta underhållsansvaret för anläggningen, överväga om den bör rivras om inte anläggningen behövs för allmänna ändamål och i sådana fall lämna förslag till hur det fortsatta underhållet bör finansieras.

Uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2011.

Bakgrund

Länsstyrelserna är ägare, huvudman, förvaltare, tillsynsansvarig eller underhållsansvarig för ett stort antal anläggningar på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Anläggningarna har i de flesta fall uppförts som s.k. beredskapsarbeten från början av 1950-talet.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 februari 1972 tillkallades sakkunniga med uppdrag att förhandla med landets samebyar om övertagande av underhållsansvaret för vissa renskötsel­anläggningar. De sakkunniga, som antog namnet Förhandlingsgruppen för renskötsel­anläggningar, redovisade uppdraget i fem delrapporter mellan åren 1975 och 1978. Vissa anläggningar som samebyarna

inte ville ta emot eller som förhandlingsgruppen bedömde att staten fortsatt borde vara ägare till eller huvudman för, föreslogs underhållas med medel från Samefonden. Det var främst fråga om byskiljande stängsel, stugor, slakterier, vägar, båthus och bryggor och som till största delen användes i renskötseln. Storleken på det årliga underhållet fastställdes som en procentsats av anläggningarnas anskaffningsvärde. Styrelsen för Samefonden åtog sig genom beslut den 24 maj 1983 att finansiera underhållet av dessa anläggningar. Länsstyrelsen ansöker därför årligen hos styrelsen för Samefonden om en ram för underhållet. Länsstyrelsen beslutar sedan hur de beviljade medlen ska användas.

Kostnader för underhåll av anläggningarna

Kostnaden för det årliga underhållet beräknades till 2 procent av återanskaffningskostnaden för anläggningarna. Styrelsen för Samefonden beviljade för åren 2007 och 2008 totalt närmare 3,2 miljoner kronor per år för underhållet, vilket understiger kostnaden för det årliga underhållet. För 2009 yrkade länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att totalt närmare 5,7 miljoner kronor skulle få användas, vilket enligt de motsvarade de verkliga underhållskostnaderna. Styrelsen för Samefonden beviljade för 2009, med åberopande av medelsbrist till följd av den allmänna nedgången på börsen, totalt knappt 2 miljoner kronor för underhållet.

Samefondens inkomster

Samefondens inkomster består huvudsakligen av avgifter för upplåtelser av nyttjanderätt på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Enligt 34 § rennäringslagen (1971:437) ska nämligen hälften av upplåtelseavgifterna tillfalla berörd sameby och den andra hälften Samefonden. Regeringen beslutar för varje år det högsta belopp som styrelsen för Samefonden får disponera ur fonden för den med fondmedel finansierade verksamheten. Detta belopp har under senare år varit 8,2 miljoner kronor, vilket ungefär motsvarar fondens inkomster.

Rennäringspolitiska kommitténs förslag

Rennäringspolitiska kommittén föreslog i betänkandet En ny rennäringspolitik – öppna samebyar och samverkan med andra markanvändare (SOU 2001:101) bland annat att samtliga intrångsersättningar bör tillfalla berörd sameby och inte som nu delas mellan samebyn och Samefonden. Detta skulle innebära att Samefondens inkomster minskar. En genomgång borde enligt utredningen därför göras av de anläggningar som Samefonden enligt åtagandet underhåller med målsättningen att underhållsansvaret förs över till staten eller samebyn.

Utredningsbehov

Någon genomgång av behovet av att behålla de anläggningar som Samefonden har underhållsansvar för har inte skett sedan styrelsen för Samefonden åtog sig ansvaret 1983. Länsstyrelserna bedömer de verkliga underhållskostnaderna till närmare 5,7 miljoner kronor per år. Detta motsvarar nästan 70 procent av det belopp som står till fondstyrelsens disposition för bidragsgivning för olika ändamål. Det bör av dessa skäl ske en genomgång av Samefondens underhållsansvar för anläggningarna ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen.

Uppdraget

En särskild utredare ska göra en genomgång av vilka av de renskötsel­anläggningar på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen som Samefonden har det finansiella underhållsansvaret för som behövs. Finner utredaren att anläggningen bör behållas ska utredaren förhandla med berörd sameby om övertagande av underhållsansvaret. Vill samebyn inte överta underhållsansvaret för anläggningen bör den rivas om inte anläggningen behövs för allmänna ändamål. Utredaren ska i sådana fall lämna förslag till hur det fortsatta underhållet bör finansieras.

Förslagen ska vara i överensstämmelse med regeringens ambition om en generell regelförenkling.

En konsekvensbedömning ska göras för samtliga förslag. I bedömningen ska det, utöver de statsfinansiella konsekvenserna, också särskilt redovisas konsekvenser för företagen. Förslag ska

utformas så att företagens administrativa kostnader hålls så låga som möjligt. För de förslag som har statsfinansiella effekter ska utredaren även lämna förslag till finansiering.

Utredaren ska samråda med länsstyrelserna i Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, Sametinget och andra berörda myndigheter samt Svenska Samernas Riksförbund och andra berörda organisationer.

Redovisning av uppdraget

Uppdraget ska redovisas senast den 30 september 2011.

(Jordbruksdepartementet)

Statens offentliga utredningar 2011

Kronologisk förteckning

---

1. Svart på vitt – om jämställdhet i akademien. U.
2. Välfärdsstaten i arbete. Inkomsttrygghet och omfördelning med incitament till arbete. Fi.
3. Sanktionsavgifter på trygghetsområdet. S.
4. Genomförande av EU:s regelverk om inre vattenvägar i svensk rätt. N.
5. Bemanningsdirektivets genomförande i Sverige. A.
6. Missbruket, Kunskapen, Vården. Missbruksutredningens forskningsbilaga. S.
7. Transporter av frihetsberövade. Ju.
8. Den framtida gymnasiesärskolan – en likvärdig utbildning för ungdomar med utvecklingsstörning. U.
9. Barnen som samhället svek. Åtgärder med anledning av övergrepp och allvarliga försummelse i samhällsvården. S.
10. Antidopning Sverige. En ny väg för arbetet mot dopning. Ku.
11. Långtidsutredningen 2011. Huvudbetänkande. Fi.
12. Medfinansiering av transportinfrastruktur – utvärdering av förhandlingsarbetet jämte överväganden om brukaravgifter och lånevillkor. N.
13. Uppföljning av signalspaningslagen. Fö.
14. Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2011 – geologin, barriärerna, alternativen. M.
15. Rehabiliteringsrådets slutbetänkande. S.
16. Allmän skyldighet att hjälpa nödställda? Ju.
17. Förvar. Ju.
18. Strålsäkerhet – gällande rätt i ny form. M.
19. Tid för snabb flexibel inläring. U.
20. Dataskydd vid europeiskt polisiärt och straffrättsligt samarbete. Dataskyddsrambeslutet, Europolanställdas befattning med hemliga uppgifter. Ju.
21. Utrikesförvaltning i världsklass. UD.
22. Spirit of Innovation. UD.
23. Revision av livsmedelskedjans kontrollmyndigheter. L.
24. Sänkt restaurang- och cateringmoms. Fi.
25. Utökat polissamarbete i Norden och EU. Ju.
26. Studiemedel för gränslös kunskap. U.
27. Så enkelt som möjligt för så många som möjligt. – En bit på väg. N.
28. Cirkulär migration och utveckling – förslag och framåtblick. Ju.
29. Samlat, genomtänkt och uthålligt? En utvärdering av regeringens nationella handlingsplan för mänskliga rättigheter 2006–2009. + Lättläst + Daisy + Punktskrift. A.
30. Med rätt att välja – flexibel utbildning för elever som tillhör specialskolans målgrupp. U.
31. Staten som fastighetsägare och hyresgäst. S.
32. En ny upphovsrättslag. Ju.
33. Rapportera, anmäla och avhjälpa missförhållanden – för barns och elevers bästa. U.
34. Etappmål i miljömålssystemet. M.
35. Bättre insatser vid missbruk och beroende – Individen, kunskapen och ansvaret. S.
36. Forskning och utveckling samt försvarslastik – i det reformerade försvaret. Fö.
37. Rovdjurens bevarandestatus. M.
38. Ett myndighetsgemensamt servicecenter. S.
39. Likvärdiga förutsättningar – Översyn av den kommunala utjämningen + Bilagor. Fi.

40. Månadsuppgifter – snabbt och enkelt. S.
41. Alkoholserving på särskilda boenden. S.
42. En reformerad domstolslagstiftning. Ju.
43. Offentlig upphandling från eget företag?!
– och vissa andra frågor. Fi.
44. Fjärrvärme i konkurrens. N.
45. Förundersökning
– objektivitet, beslag, dokumentation
m.m. Ju.
46. FRANS
Framtida regelverk och ansvars-
förhållanden på naturgasmarknaden i
Sverige. N.
47. En samlad ekobrottsbekämpning. Ju.
48. Vård efter behov och på lika villkor
– en mänsklig rättighet. S.
49. Medfinansiering av transportinfrastruktur
– Ett nytt system för den långsiktiga
planeringen av transportinfrastruktur
samt riktlinjer och processer för med-
finansiering. N.
50. Kärnavfallsrådets yttrande över SKB:s
Fud-program 2010. M.
51. Fortsatt föräldrar - om ansvar, ekonomi,
och samarbete för barnets skull. S.
52. Uppdragstagare i arbetslöshetsförsäk-
ringen. A.
53. Ny instansordning för va-målen. S.
54. Större ekonomisk trygghet för
förtroendevalda. Rätt till ersättning vid
arbetslöshet. A.
55. Kommunaliserad hemsjukvård. S.
56. Kunskap på djupet – kunskapsunderlag
för havsplanering. M.
57. En bättre arbetsmiljö genom effektivare
sanktioner. A.
58. Skolans dokument – insyn och sekretess.
U.
59. Spara i goda tider
– för en stabil kommunal verksamhet
+ Bilagedel. Fi.
60. Ett nationellt kunskapscentrum
för arbetsmiljö
– behov och förutsättningar. A.
61. Vanvård i social barnavård. Slutrapport. S.
62. Underhållsansvaret för statens renskötsel-
anläggningar. L.

Statens offentliga utredningar 2011

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Transporter av frihetsberövade. [7]
Allmän skyldighet att hjälpa nödställda? [16]
Förvar. [17]
Dataskydd vid europeiskt polisiärt och straff-
rättsligt samarbete.
Dataskyddsrambeslutet, Europolanställdas
befattning med hemliga uppgifter. [20]
Utökat polissamarbete i Norden och EU. [25]
Cirkulär migration och utveckling
– förslag och framåtblick. [28]
En ny upphovsrättslag. [32]
En reformerad domstolslagstiftning. [42]
Förundersökning
– objektivitet, beslag, dokumentation
m.m. [45]
En samlad ekobrottsbekämpning. [47]

Utrikesdepartementet

- Utrikesförvaltning i världsklass. [21]
Spirit of Innovation. [22]

Försvarsdepartementet

- Uppföljning av signalspaningslagen. [13]
Forskning och utveckling samt försvarslogistik
– i det reformerade försvaret. [36]

Socialdepartementet

- Sanktionsavgifter på trygghetsområdet. [3]
Missbruket, Kunskapen, Vården.
Missbruksutredningens forskningsbilaga.
[6]
Barnen som samhället svek.
Åtgärder med anledning av övergrepp och
allvarliga försummelse i samhällsvården.
[9]
Rehabiliteringsrådets slutbetänkande. [15]
Staten som fastighetsägare och hyresgäst. [31]
Bättre insatser vid missbruk och beroende –
Individen, kunskapen och ansvaret. [35]
Ett myndighetsgemensamt servicecenter. [38]
Månadsuppgifter – snabbt och enkelt. [40]

- Alkoholserving på särskilda boenden. [41]
Vård efter behov och på lika villkor
– en mänsklig rättighet. [48]
Fortsatt föräldrar – om ansvar, ekonomi och
samarbete för barnets skull. [51]
Ny instansordning för va-målen. [53]
Kommunaliserad hemsjukvård. [55]
Vanvård i social barnavård. Slutrapport. [61]

Finansdepartementet

- Välfärdsstaten i arbete.
Inkomsttrygghet och omfördelning med
incitament till arbete. [2]
Långtidsutredningen 2011. Huvudbetänkande.
[11]
Sänkt restaurang- och cateringmoms. [24]
Likvärdiga förutsättningar – Översyn av den
kommunala utjämningen + Bilagor. [39]
Offentlig upphandling från eget företag?!
– och vissa andra frågor. [43]
Spara i goda tider – för en stabil kommunal
verksamhet + Bilagedel. [59]

Utbildningsdepartementet

- Svart på vitt – om jämställdhet i akademien. [1]
Den framtida gymnasiesärskolan
– en likvärdig utbildning för ungdomar
med utvecklingsstörning. [8]
Tid för snabb flexibel inläring. [19]
Studiemedel för gränslös kunskap. [26]
Med rätt att välja
– flexibel utbildning för elever som tillhör
specialskolans målgrupp. [30]
Rapportera, anmäla och avhjälpa missför-
hållanden – för barns och elevers bästa. [33]
Skolans dokument – insyn och sekretess. [58]

Landsbygdsdepartementet

- Revision av livsmedelskedjans kontroll-
myndigheter. [23]
Underhållsansvaret för statens
renskötselänläggningar. [62]

Miljödepartementet

- Kunskapsläget på kärnavfallsområdet 2011 – geologin, barriärerna, alternativen. [14]
- Strålsäkerhet – gällande rätt i ny form. [18]
- Etappmål i miljömålssystemet. [34]
- Rovdjurens bevarandestatus. [37]
- Kärnavfallsrådets yttrande över SKB:s Fud-program 2010. [50].
- Kunskap på djupet – kunskapsunderlag för havsplanering. [56]

Näringsdepartementet

- Genomförande av EU:s regelverk om inre vattenvägar i svensk rätt. [4]
- Medfinansiering av transportinfrastruktur – utvärdering av förhandlingsarbetet jämte överväganden om brukaravgifter och lånevillkor. [12]
- Så enkelt som möjligt för så många som möjligt. – En bit på väg. [27]
- Fjärrvärme i konkurrens. [44]
- FRANS
  - Framtida regelverk och ansvarsförhållanden på naturgasmarknaden i Sverige. [46]
- Medfinansiering av transportinfrastruktur – Ett nytt system för den långsiktiga planeringen av transportinfrastruktur samt riktlinjer och processer för medfinansiering. [49]

Kulturdepartementet

- Antidopning Sverige.
  - En ny väg för arbetet mot dopning. [10]

Arbetsmarknadsdepartementet

- Bemanningsdirektivets genomförande i Sverige. [5]
- Samlat, genomtänkt och uthålligt?
  - En utvärdering av regeringens nationella handlingsplan för mänskliga rättigheter 2006–2009. + Lättläst + Daisy + Punktskrift. [29]
- Uppdragstagare i arbetslöshetsförsäkringen. [52]
- Större ekonomisk trygghet för förtroendevalda.
  - Rätt till ersättning vid arbetslöshet. [54]
- En bättre arbetsmiljö genom effektivare sanktioner. [57]
- Ett nationellt kunskapscentrum för arbetsmiljö
  - behov och förutsättningar. [60]